

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

**Baranya vármegye korai ómagyar kori helyneveinek nyelvi
elemzése**

Témavezető:

Dr. Rác Anita
egyetemi adjunktus

Készítette:

Fieder Mária
V. évf. magyar-német

Debrecen, 2007.

Tartalom

Bevezetés.....	3
Szótár.....	6
Irodalom.....	133

Bevezetés

Szakdolgozatom Baranya vármegye korai ómagyar-kori helynévanyagának feldolgozásán, pontosabban a helynevek történeti-etimológiai vizsgálatán alapul. Az itt közreadott szótár három év munkájának eredménye, s több mint 850 szócikket foglal magába. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szótár szócikkeinek száma nem azonos a valóságban létező denotátumok számával. Egy-egy helyet ugyanis párhuzamosan több néven is ismerhettek, s az idők során ugyanannak az objektumnak teljesen új neve is létrejöhetett.

A szócikkek megírásában alapvetően két munkára támaszkodtam. Az egyik KISS LAJOS Földrajzi nevek etimológiai szótára (Bp., 1997. 2. jav. bőv. kiad.), amely a magyar helynévetimológiai kutatásoknak legkiemelkedőbb teljesítménye. A két kötete megjelenésének időpontjáig összefoglalóan közli az egyes helynevek eredetére vonatkozó elképzeléseket és KISS LAJOS saját véleményét. Hasonlóan segítettek munkámat a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén kiadott eddigi korai ómagyar-kori vármegyék névanyagát feldolgozó etimológiai szótárai is: BÉNYEI ÁGNES—PETHŐ GERGELY Az Árpád-kori Győr vármegye településneveinek nyelvészeti értelmezése (Győr, 1998), PÓCZOS RITA Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése (Debrecen, 2001), illetve TÓTH VALÉRIA Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára (Debrecen, 2001).

A településnevek lexikális-morfológiai, funkcionális-szemantikai és történeti elemzéséhez pedig a HOFFMANN ISTVÁN által írott Helynevek nyelvi elemzése (Debrecen, 1993) című munkájának terminus-technicusait alkalmaztam, és elméleti alapjaihoz igazodtam.

A feldolgozott korpusz kronológiailag körülhatárolt, mivel a korai ómagyar kori helynévanyagot vizsgáltam. Az egyes szócikkek felépítésükben követik a Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból című kötet elveit: a mai névformát tükröző címszót a lokalizáció, majd a helynév betűhív adatai követik, a következő bekezdés tartalmazza a tulajdonképpeni saját munkámat: névszerkezeti, jelentéstani és történeti szempontból vizsgálom az adott helynevet.

A következőkben Baranya vármegye földrajzi jellegzetességeit és Árpád-kori történetét vázolólok.

Baranya vármegye a Dráva folyó alsó völgyszakaszának vidékét foglalta magában az Alma folyótól a Drávának a Dunába való torkolatáig. E terület egy része a trianoni békeszerződés megkötése óta nem képezi Magyarország szerves részét, mert az akkori Jugoszláviához csatolták. A terület nagyobb része jelenleg a magyarországi Baranya megye, kisebb, délkeleti része Horvátországhoz tartozik, magyar, szerb, horvát és német lakossággal.

Dolgozatomban ennek a vidéknek a helynévanyagával foglalkoztam.

A megye északi határa a Zselic erdős hegyvidék, délen a Pozsega havasának nevezett hegység határolja. A közöttük lévő terület alacsony hátság és síkság. Folyói, az Alma folyó, az Okor, a Bő egymással párhuzamosan, déli irányban folytak, s a Drávába torkollottak. Az általuk közrefogott hátság az Ormán, a Bő folyó és a Dráva közötti terület a Bőköz nevet kapta. A megye keleti felének vizei a Dunába torkollnak: Karasó, Hódos, Daróca.

Több helynév is arra utal, hogy a területen keveredett a magyar és szláv lakosság: Pölöske, Gredistye, Geréc, stb.

A megye Árpád-kori területe kb. 62.000 km² lehetett, s közel 63.000 lakosa volt. Ez a XIII. században csökkent Pozsega és Valkó megyék leválásával, de erről bővebb információnk nincs. Ekkor keleten a Duna, délen Pozsegahavasa

tekinthető határu, fő folyója a Karasó volt. A terület nagy része királyi vagy egyházi birtok, vagy nemzetségek birtokában állt. A tatárjárás számottevő pusztítást végzett a megye több területén, főleg a hadi utak mentén. A veszteség nem volt olyan nagy mint az Alföldön, mert a lakosság elrejtőzhetett a mocsarak és erdők között. A tatárjárás után az elpusztított vidékeken több kővár is épült: Pécs, Pécsváradon, Szekcsőn és Kőszegen, stb. Nagyobb pusztítást okozott az új várurak harca a XIII. század végén, ekkor több falu is megsemmisült, s a békét csak Károly király uralma állította helyre.

A megye gazdasági életéről a XIII–XIV. századból van adatunk. A Duna és a Dráva síkságán, illetve a halastavak környékén a halászat a lakosság fő foglalkozása, a Dráván túli erdők vidékén pedig a vadászat. Szőlőműveléssel foglalkoztak a helyek déli lejtőin Pécs-Pécsvárad vonalában, Harkány és Villány, illetve Baranyavár és Kőszeg között. Bányát említenek Sarlóson, kőfejtőt Doboka és Jenő határában. A kereskedelem központjai a vásáros helyek voltak: Pécs, Pécsvárad, Medviz, ill. Haltó (GYÖRFFY 1966: 247–263).

Ezúton mondok köszönetet témavezetőmnek, Rácz Anitának, aki szakmai megjegyzéseivel, javaslataival nagyban hozzájárult a szótár végleges formájának kialakításához, illetve Hoffmann Istvánnak, aki felkeltette érdeklődésemet e téma iránt.

Szótár

Abaligete 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉNy-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Abaligete* ~ *Albaligete* ~ *Albalighete* ~ *Abaleguete* ~ *Abaligheym* (Gy. 1: 269).

A török eredetű m. *Aba* (1041: *Abam*, ÁSz. 39) személynévből és a birtokos személyjeles *liget* 'kisebb erdő, berek' (TESz.) főnévből keletkezett összetétel. Az alapjául szolgáló szn. a török nyelvből származik; vö. ótörök *aba* 'atya, ős' (FNESz. *Abaliget*). A hn. eredetileg mikronév lehetett, és ez a mikronév metonimikus úton válhatott az egész település nevévé.

(**Abba**) 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' 1264/XIV.: *Abba*, lac. (Gy. 1: 297).

Etimológiája bizonytalan. Esetleg az oklevelekben gyakori latin *abbas* ~ *abba* 'apát' lexéma lehet, így nem zárható ki, hogy egy *Apát(i)* ~ *Apát-tó* magyar névforma latin fordítása (TÓTH 2001a: 13).

Abolma ~ **Abolmány** 'település Baranya vm. DK-i részén a Dráva mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Abalman* ~ *Abalnia* ~ *Obalma* ~ *Obolma* (Gy. 1: 269), 1341: *Obulma* (Cs. 2: 467, A. 4: 130).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Abony 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' +1093/[XIII. eleje]/404: *Obony*, t., 1289>344, 1296/324: *Obon*, p. (Gy. 1: 269).

A török redetű m. *Aba*: > *Ab* (1041: *Abam*, ÁSz. 39) szn. kicsinyítő-becéző képzővel ellátott alakjából keletkezett (FNESz.) metonimiával.

Ábrám út ? 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett út' [+1235]/350/404: *Abram[ku]th*, via (Gy. 1: 286).

Az *Ábrahám* ~ *Ábrám* (1079: *Abraha(m)*, ÁSz. 41) személynév és az *út* 'a közlekedés számára létesített sáv' (TESz.) földrajzi köznévfőnév összetételével jött létre. Egy *Ábrahám* nevű személy birtokára vezető, vagy az általa építtetett utat jelölhette.

Adorján 'település Baranya vm. K-i részén Vörösmarttól DNy-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Adria* [ɔ: *Adrian*] (Gy. 1: 269), 1396: *Adrian* (Cs. 2: 467).

Az *Adorján* (1138/1329: *Adrian*, ÁSz. 47) puszta személynévből alakult magyar névadással (FNESz.) Az eredeti alakban megfigyelhető mássalhangzó-torlódást a nyelv egy *o* bontóhang beiktatásával oldotta fel.

Ágod 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól É-ra' 1305/320>372/746: *Agod*, t. |~i 1327>372/746: *Balad de Agadi* (Gy. 1: 269).

Az *Ágod* puszta személynévből ([1272–1290]/–1295>1335: *Agud*, ÁSz. 50) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott.

Agtelek ? 'település Baranya vm. ÉNy-i részén, helyét közelebből nem ismerjük' 1332–5/Pp. Reg.: *Agecluc ~ Oteluk* (Gy. 1: 270), 1489: *Agthelek* (Cs. 2: 467).

Talán az *agg* 'régi; öreg' (TESz.) melléknév és a *telek* 'falurész; földterület' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre. Ha az *Oteluk* adat nem elírás, esetleg *Ótelek*-nek is olvasható. Ebben az esetben önálló névváltozata lenne a településnek, és az előbbi bizonytalan etimológiát is támogatná szemantikailag.

Agyagos 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett út' 1252: *Agogus, via* (Gy. 1: 400).

A m. *agyag* fn. –s képzős származékából keletkezett metonímiával, s a megnevezett út minőségére utal.

Albeszen 'település Baranya vm. középső részén, Szenttrinitás környékén lehetett' 1338: *Olbescen*, p. ~ *Olbeschen* (Gy. 1: 284). L. **Beszen**.

A *Beszen* névváltozatból keletkezett az *al* 'mélyen fekvő terület; valami alá tartozó területrész' (TESz.) jelzői előtaggal való kiegészülés eredményeként. **Beszen (1.)**-től alább tűnik fel.

Alma 1. 'a Dráva bal oldali mellékvíze, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' +?1183/326/363, 1313: *Alma*, fl. (Gy. 1: 270, 384, 385), +?1183/326/363: ad *Almam* (Gy. 1: 270, 385), +[1205–35]/350/404: *Olma*, fl. (Gy. 1: 247, 270). Alak-

változata **Almádi** és **Almás. 2.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' 1211/252, 1244/295/384, 1247, 1260/342, [1260], [1275], [1290 k.], 1323>344: *Alma* (Gy. 1: 270). **Almatöve**, majd **Almamellék** néven is említik.

Az **1.** víznév vagy az *Almás* névből keletkezett az –s képző elhagyásával, redukcióval, vagy azzal a névalakkal párhuzamosan jött létre az *alma* növénynévből metonímiával. A **2.** település esetében az *Almatöve* névből keletkezhetett a *töve* utótag elhagyásával, ellipsis eredményeként.

Almádi 'a Dráva bal oldali mellékvíze, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' +1093/+235//404: *Almady* (Gy. 1: 247, 270). L. **Alma (1.)**.

A m. *alma* 'almafa' (TESz.) növénynévből alakult a –di helynévképző hozzákapcsolásával (FNESz. *Balatonalmádi*).

Alma-gerenda 'Baranya vm.-ben a Duna menti Izsép határában említett hely' 1261/262: *Almaguirenda*, loc. (Gy. 1: 319).

Az *alma* 'almafa' (TESz.) növénynév és a *gerenda* 'megmunkált, vastag szálfá' (TESz.) főnév összetétele.

[Almamellék] 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' 1275: v. OOSS. de *iuxta Alma*, 1313>344: c. Beke f. Lancereth de *iuxta Alma*, 1324: Lanceus de *iuxta Alma*, 1330: Pet. f. Lad-i de *iuxta Alma*, 1332–

5/Pp. Reg.: Nic. sac. *iuxta Alma* (Gy. 1: 270), 1492: *Almamellek* (Cs. 2: 168). L. **Alma (2.)**.

Ezekben az adatokban bizonyosan nem folyónevek, hiszen *de iuxta Alma* szerepel, a de a szerkezet egészére vonatkozik. Ráadásul személynévben szerepel. A névalak arra utal, hogy a település a ma *Almás*-nak [1009/+1205-35/1350/1404: Gy. 1: 247], de régen *Almá*-nak is nevezett folyó mellett fekszik (Ortvay: Vízr. 1: 78; Reuter: Baranya 21.). A *mellék* 'valaminek a közelében lévő hely' (TESz.) utótag a *mell* főnévből jött létre az *-ék* névszóképzővel (TESz.).

Almás 1. 'a Dráva bal oldali mellékvíze, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' 1009/+205-35//404: *Almas* (Gy. 1: 247, 270). L. **Alma (1.)**. **2.** 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' 1338: *Almas* (Gy. 1: 270).

A m. *alma* 'almafa' (TESz.) *-s* képzős származékából metonímiával alakult mindkét név. A víz illetve a település környékének jellemző növényzétére utalt.

Almatöve ? 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' +?1183/326/363: *Almatui*, v. (Gy. 1: 270). L. **Alma**.

Az *Alma* víznév és a *tő* 'folyó, árok stb. torkolata, vége' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának összetételként jött létre. Az elnevezés a település pontos elhelyezkedésére utal. Az *Almatöve* név azért furcsa *Alma* szinoni-

májaként, mert az *Alma* folyó forráshoz közelebbi szakasza mellett fekszik.

Apát tava 'Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely' [+1077-95]>+158//403/Pp. Reg.: *Apattoa*, [+1077-95]//XV.: *Apathaua ~ Pathan* (Gy. 1: 371).

Az *apát* méltóságnév és a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának összetételével jött létre. Eredetileg egy tó neve lehetett, s metonímiával környékének helye is ezt a nevet kapta. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Apáti 'Baranya vm. ÉK-i részén, Bár és Csele mellett említett föld' 1329/378/388: *Apaty*, t. (Gy. 1: 271).

Az *apát* méltóságnévből keletkezett az *-i* helynévképzővel. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a terület szerzetesek birtoka volt.

Apáti-völgy 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett völgy' [+1235]/350/404: *Apat welgh*, vall. (Gy. 1: 285).

Az *apát* méltóságnév *-i* helynévképzős származékának és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévből összetételével jött létre.

Apát-köz hida 'Baranya vm.-ben Medviz határában említett hely' [+1077-95]>+158//403/Pp. Reg.: *Apatkuzhyda*, [+1077-95]//XV.: *A pakazhyda* (Gy. 1: 340).

Első névrésze az *apát* méltóságnévnek, a *köz* 'személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület,

térköz; keskeny út' (TESz.) földrajzi köznévi. Második névrésze a *híd* 'valamely útnak folyó stb. feletti áthaladását biztosító műszaki építmény' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja. Eredetileg építménynév lehetett, s metonímiával a környező terület is ezt a nevet kapta.

Apa völgye 'Baranya vm.-ben Csúza határában említett völgy' 1252>360: *Apauelgye*, vall. (Gy. 1: 295).

Az *Apa* személynév ([1067]/1267, *ÁSz.* 70) és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetételével jött létre. Birtoklásra utalhatott.

Appadi kuta 'Baranya vm.-ben Kovásséde határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Appadykuta* (Gy. 1: 330).

Az *Appadi* személynévnek (+1015/+1158/1324: *Appady*, *ÁSz.* 71) és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnévi birtokos személyjeles alakjának az összetételével jött létre. Eredeti forrásnévből metonímiával alakult ki a helynév.

Aranyos 1. 'település Baranya vm. középső részén Péctől DNy-ra' 1193: *Areinnes*, pr., 1326: *Aranines* [ɔ: *Arainnes*], v. (Gy. 1: 271), 1336: *Aranus* (Cs. 2: 468, A. 3: 277). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' 1330: *Aranas*, p., *1336: *Aranus*, p., v. (Gy. 1: 271).

Az *arany* főnév –s képzős származékából keletkezett metonímiával, s talán aranymosással kapcsolatos.

Aranyos-kút 'Baranya vm.-ben Pécs városában említett kút' 1324: *Aranyas Kuth* (Gy. 1: 360).

Az *aranyos* melléknévnek és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnévnek az összetétele. Az *aranyos* mn. jelentése itt 'kristálytisza vizű' lehet (FNESz. *Aranykút*).

Árki 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól DK-re' 1289/291: *Aruky*, v. (Gy. 1: 271).

A m. *árok* fn. –i helynévképzős származéka. Az *árok* fn. ótörök eredetű: az *ariq* 'árok, csatorna' (TESz.) jelentésű főnévből keletkezett. A településen vagy annak a szélén lévő feltűnő árokra utalhatott.

Árok 1. 'Baranya vm.-ben Kovacs és Velente határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Aruk* (Gy. 1: 330, 406). **2.** 'Baranya vm.-ben a Danóhoz közeli Földvár határában említett hely' 1338: ad magnum *Aruk* (Gy. 1: 303). **3. Kn.** 1267/380 (a Duna menti Szekcsőhöz közeli Peterd, Baranya vm.): ad qd. foss. longum *aruk* dictum ~ per foss. qd. *aruk* dictum (Gy. 1: 369).

A m. *árok* főnévből keletkezett. Az alapjául szolgáló fn. török eredetű; vö. török *ariq* 'árok, csatorna' (TESz.) fn. A hn. a településen vagy annak a szélén lévő feltűnő árokra utalhatott. A **2.** adat községi jellegű lehet.

Árpád 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1181, [1286 k.], 1297, 1330, 1332–5/Pp. Reg.: *Arpad*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Arpad* ~ *Arpot* (Gy. 1: 271). **Olaszárpád** néven önálló falu vált ki belőle.

Az *Árpa* személynév –*d* kicsinyítő képzős alakjából, az *Árpád*-ból ([895]/KrónKomp: *Arpad*, ÁSz. 74) jött létre metonímiával. A szn. alapja a m. *árpa* 'egy fajta gabona' (TESz.) főnév (FNESz.). A hn. a terület birtokosára utalhatott.

Árpávalérőkörtvély 1329/394 (Doboka, Baranya vm.): ad 1 a-em pirorum vulg. *arpalyreukuruel* (Gy. 1: 298).

Az *árpávalérőkörtvély* egy 'nyári körtefajta' (ÚMTSz.) növénynevből jött létre, de itt inkább közszói említés, magára a fára utal.

Aszó feje 'Baranya vm.-ben Bátatöve határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Azaufey* (Gy. 1: 281).

Az m. R. *aszó* 'völgy; kiszáradt folyómeder' (TESz.) és a *fej* ~ *fő* 'forrás' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának összetétele, s a hely pontos elhelyezkedésére utal.

Aszuág 'település Baranya vm. Dráván túli részén a Dráva közelében' 1217/350/367, 1301, 1313: *Ozyuagh*, p., +1228/383/407, 1296, 1332–5/Pp. Reg.: *Ozyagh*, p., +1228/423, 1281/364, +1281: *Ozyag*, p., [1259–66]/XIV.: *Azyag*, t., p., 1263 Pp./Pp. Reg.: *Osceag*, 1266 Pp./Pp. Reg.: *Osceng*,

[1280 k.]: *Asceag*, 1281: *Ozeuag*, p., 1290/364: *Ozscywag*, p., 1294: *Azyuagh*, p., 1309: *Osiagh*, 1315: *Oziuag*, 1330: *Azyagh*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Ozyuag* ~ *Oziag* ~ *Oziuagh* ~ *Ozynag* ~ *Osyayc* ~ *Oziach* ~ *Oziuak* ~ *Osmiad* ~ *Ossian* ~ *Oznati* ~ *Ozyuog* | **Ol**. 1308–11: *Sciagio*, p. (Gy. 1: 272).

Az *aszú* 'száraz <terület, vízmeder>; kiszáradt' (TESz.) melléknévnek és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Az elnevezés arra utalhat, hogy a település a Dráva egy kiszáradt ága mellett épült.

Ávfalva ? 'település Baranya vm. ÉNy-i részén, az Alma folyó közelében lehetett' 1330: *Aufolua* (Gy. 1: 274). Az előtag esetleg összefügg az **Agtelek** előtagjával.

Etimológiája bizonytalan. Talán az *ó* '(nagyon) régi' (TESz.) melléknévnek és a *falva* 'kisebb emberi település' (TESz.) birtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Azorjás 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' 1191 [c: 1251], 1338: *Azarias*, v. (Gy. 1: 269), 1346: *Ozorias*, p. (Cs. 2: 469, A. 4: 642).

Az *Azorjás* személynévből (1174: *Azarias*, ÁSz. 78) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév héber eredetű. A m. *Azorjás* hn. > *Adorjás* hn. változás az *Adorján* szn. analógiájával magyarázható (FNESz. *Adorjás*).

Babarc 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól Ny-ra' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Boborc*,

v., 1325, 1330, 1331: *Boborch*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Boborc* ~ *Babarch* ~ *Bobolcha* |? ~i +1015//XV.: *Babarczy* (Gy. 1: 275).

A *Bibarc* (1359: *Bybarch*, DocVal. 142) puszta személynévből alakult magyar névadással. Alapja török eredetű szn., végső forrása egy török nyelvi, talán kun *Bej-Bars* ('úr-párduc') szn. (FNESz.). A hn. az egykori birtokosára utalhat. A +1015//XV. századi adatról a szövegkörnyezet alapján nem dönthető el, hogy *i* képzős melléknévi származék-e vagy valós helynév.

Babócsa 'település Baranya vm. középső részén Harsány mellett' 1289/291: *Bobocha*, v., 1289/347: *Babocha*, 1313: *Bobolcha*, v., 1333, 1340 (Cs. 2: 469, Z. 1: 575): *Baboucha*, p. (Gy. 1: 275), 1340: *Boboucha*, p. (Cs. 2: 469, Z. 1: 575).

Alapja szláv eredetű hn., tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Bábovica* hn.; szlk. *Bobovica* hn. (FNESz.). Töve etimológiailag megegyezik a m. *bab* (TESz.) szláv előzményével. A szláv *c* helyébe később hanghelyettesítéssel *cs* lépett; vö. *császár*, *csép*, *cser*, *cső* stb. (TESz., FNESz.). Az *ó* > *ol* megfelelés látható; ebben az esetben inetimologikus hang betoldódásáról van szó. NYIRKOS ISTVÁN szerint az *l* ilyen esetekben téves visszaütés eredménye (1987: 127). Az *l* bizonyos helyzetekben (o, ë, ö) után és dentális mássalhangzó előtt korán *u*, *ü*-vé labializálódott, és az így kelet-

kezett kettőshangzó hosszú magánhangzóvá fejlődött; vö. 1332–37: *Zeldes* ~ *Zewdes* (BÁRCZI 1958: 129).

Bácsfalva 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól Ny-ra' 1348: *Bachfolua* (Cs. 2: 469, Z. 2: 328). — Ma *Bácsfa* puszta.

A *Bács* (1236: *Bach*, ÁSz. 80) személynévnek és a birtokos személyjeles *falu* földrajzi köznévként az összetétele. A település egykori birtokosára utalhat.

Bag 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' +1093/404: *Bog*, v. (Gy. 1: 275). **Bagitelke** néven is említik.

A *Bag* (1268: *Baag*, ÁSz. 41) puszta személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. eredete tisztázatlan, ld. talán cseh R. *Boh* szn.; le. R. *Bog* szn. KISS LAJOS szerint talán a *bog* 'íz, ág, csomó' szóval lehet kapcsolatban (FNESz.). A hn. a település tulajdonosára utalhatott.

Bagitelke 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' 1332: *Bokyteleke*, p. (Gy. 1: 275). L. **Bag**.

A *Bag* településnévből keletkezett a *telek* 'földterület' (TESz.) földrajzi köznévként birtokos személyjeles alakjának hozzáadásával, kiegészülés eredményeként.

Bagonó 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, Aszuágtól ÉNy-ra' +1228/383/407: *Bogonow*, p., +1228/423: *Bagonou*, p. (Gy. 1: 288).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Bagota 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak mellett' 1262/413: *Bagatha*, v., 1274: *Bagata*, v. (Gy. 1: 275).

A *Bagota* (1086: *Boguta*, ÁSz. 136) puszta személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. R. *Boguta* szn.; cseh R. *Bohuta* szn.; le. R. *Boguta* szn. (FNESz.). A hn. a település egykori birtokosára utalhatott.

Bagya 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' [+1235]/350/404: *Bagha*, 1254>342, *1255/415: *Baga*, v., [1292–97], 1329, 1334 (Cs. 2: 469, A. 3: 118): *Bagya*, 1327: *Bacha*, 1329, 1330: *Bachya* (Gy. 1: 281).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Bajcs 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' [1280 k.]/289, 1283/369, 1289, 1294, 1323, 1334/369: *Boych*, t., 1300>520 k.: [*Baych*] (Gy. 1: 276).

A *Bajcs* (1251/1281: *Boych*, ÁSz. 136) puszta személynévből alakult magyar névadással. Alapja azonos azzal a személynévvvel, amelyből a m. *Baj* hn. alakult (FNESz.). A település egykori birtokosára utalhatott.

Bajnokfalva 'település Baranya vm. DK-i részén a Dráva közelében' 1289/291: *Boynukfolua*, v. (Gy. 1: 276).

A m. *Bajnok* (1215/1550: *Boynuk*, ÁSz. 136) személynév és a

falva 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetételével jött létre (FNESz. *Bajmok*), s birtoklásra utalhatott.

Bakófalva 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra' 1323: *Bokoufoldu*, p. (Gy. 1: 276).

A m. *Bakó* (1221: *Boko*, ÁSz. 137) személynévvé és a *föld* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az 1323-as oklevél Bajcsmelléki István fia *Bakó* (*Bokou*)-ról s annak *Bakófalva* nevű birtokáról szól. Megjegyzendő, hogy szokatlan a *föld* *foldu* lejegyzése.

Bakonya 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' [+1235]/350/404: *Bakonya*, 1276: *Bokona*, [1290 k.]: *Bokvna*, [1292–94], 1329, 1332–5/Pp. Reg.: *Bakana*, 1315, 1332–5/Pp. Reg.: *Bakanha*, 1332–5/Pp. Reg.: *Bachana* ~ *Bagana* ~ *Bokonia* ~ *Batana* (Gy. 1: 276–7).

Alapja szláv eredetű hn., tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Bukovina* hn.; szln. *Bukovna* hn.; le. *Bukowina* hn. A szláv nyelvben köznévi eredetű, az összl. **bukovina* 'bükkös, bükkerdő' jelentésű szóból származik (FNESz.).

Baksa 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1247/412, 1276, [1280 k.], 1283, 1285: *Boxa*, t., v., 1247/412, 1320, 1332–5/Pp. Reg.: *Baxa*, v. 1332–5/Pp. Reg.: *Bakza* ~ *Bokza* ~

Boya (Gy. 1: 277). Egyik részét **Pabarbaksája** néven is említik.

A *Baksa* (1211: *Boxa*, ÁSz. 138) pusztá személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. R. *Bokša* < *Bogša* szn. KISS LAJOS a m. R. *Boksa* személynévnek a *bak* főnévből való levezetését nem tartja meggyőzőnek (FNESz.). A hn. a település egykori birtokosára utal. Az 1247. évi határjárás alapján a Dobonuk folyó választotta el a Nyon fekvő *Nagybaksá*-t (erre nincs adat ekkoriban, hacsak a „magna v. Baksa” nem tekinthető annak, de Gy. felvesz ilyen utalószót) *Pabarék* K-re eső *Baksájától*, míg *Baksa D-i* részét *Fintor* birtokolta.

Bakszeg ? ’település Baranya vm. DNY-i részén Nekcsétől ÉNy-ra’ 1330: *Bokzyg* (Gy. 1: 277).

A m. *Bak* (1202–1203/1500: *Bok*, ÁSz. 137) személynévnek és a *szeg* ’sarok, szöglet, beszögellés’ (TESz.) főnévnek az összetétele (FNESz. *Bokšić*).

Balat ’település Baranya vm.-ben, talán a K-i részén, helyét közelebbről nem ismerjük’ 1330: *Balach* ~ *Balath* (Gy. 1: 278) | ~i 1341: *Balathy* (Cs. 2: 470, A. 4: 130). Lehet, hogy azonos **Bolok**-kal.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Balogd ’település Baranya vm. középső részén, Herend környékén lehetett’ 1296: *Bolugd*, v. (Gy. 1: 278).

A *Balog* (1284: *Balogh*, ÁSz.: 86) pusztá személynévből keletke-

zett a *-d* helynévképző hozzákapsolásával. A szn. alapja a m. *balog* ’balkezes’ mn. (TESz., FNESz.). A hn. a település egykori birtokosára utalhat.

Bálvány ’település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉNy-ra’ 1332–5/Pp. Reg.: *Baluan* ~ *Balva(c)* (Gy. 1: 278). L. **Bálványos**.

Kialakulhatott a *Bálványos* névvel párhuzamosan, vagy a *bálvány* ’kőoszlop, határkő’ (TESz.) főnévből metonimikus névadás eredményeként: az adott helyen lévő *bálványkőről* nevezték el a települést. Ugyanakkor a *Bálványos* névváltozatból az *-s* képző eltűnésével, redukció útján is létrejöhett.

Bálványos ’település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉNy-ra’ 1332–5/Pp. Reg.: *Paluanus* (Gy. 1: 278). Alakváltozata **Bálvány**.

A szláv eredetű *bálvány* ’kőoszlop, határkő, stb.’ (TESz.) jelentésű fn. *-s* helynévképzős származéka. Olyan helyet jelölhet, ahol pogány jelvényként kőoszlop állt (FNESz.).

Bán ’település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re, a Karasó mellett’ 1227/443: *Ban*, pr. (Gy. 1: 278). **Bánfalva** néven is említik.

A *bán* méltóságnév, illetve a belőle alakult m. *Bán* (1092/1274: *Ban*, ÁSz. 55) személynévből jöhett létre metonimikus névadás eredményeként. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Bánfalva ’település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re,

a Karasó mellett' *1289/291: *Baanfolua*, v. (Gy. 1: 278). L. **Bán**.

A *Bán* névalakból jött létre a *falu* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjával való kiegészülés eredményeként.

Bár 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett' *1296, 1328/329//388, 1329/378/388: *Boor*, p., t., v., 1323: Jo. f. Bor de *Bor*, p. *Bor* (Gy. 1: 278), 1341: *Bar* (Cs. 2: 471, A. 4: 160).

A m. *Bor* (KrónKomp: *Bor* Fehértói 89) személynévből alakulhattott magyar névadással. A szn. etimológiailag azonos a török eredetű *bor* 'szőlő levéből erjesztett szeszes ital' főnévvel (FNESz.). Neve GYÖRFFY szerint a Bor-Kalán nemzetség valamelyik *Bor* nevű tagjának nevét őrzi. *Bór* alakban való címszavazása indokoltabb lenne, de egy adata már a *Bár* formájára utal.

Baranya 'település és vár Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' +1093/404, 1231/244/263, 1232, 1245, 1247, 1249/291, 1250/251, [1259–66]/XIV., +1264/[XIV.], 1269, 1278, [1279–80], [1279–90], [1280 k.]/289, 1281/364, 1288/302, [1290 k.], [1290–91], 1295, 1296, 1296/324, 1298, [1300 k.], 1302, 1305, 1311, 1314, 1315, 1319, 1320, 1324, 1327, 1332–5/Pp. Reg.: *Barana*, castr., 1192/374/425, 1221/550: *Barona*, 1193: *Braina*, +1198/+235//404, 1215/363, 1217/350/367, [+1219–35]/350/404, 1315: *Baranya*, 1212/397/405: *Braigna*,

[1200 k.]/896 u.-ra: *Borona*, castr., 1227/443: *Brana*, 1239: *Brai(n)gna*, 1253>XIX.: *Baronya*, castr., 1263 Pp./Pp. Reg.; *Bragna*, 1264 Pp./Pp. Reg.: *Baragna*, 1321, 1332–5/Pp. Reg.: *Baranha*, 1332–5/Pp. Reg.: *Bara(na)* ~ *Barancha* *Baram* ~ *Baran* | **Lat.** [1177]/500 k.: *Braniensis*, castr., 1224/399: *Baranensi*, [1230]/231: *Baraniaensi*, 1296/324: *Baranensis* | **Ol.** 1308: *Parignia* (Gy. 1: 279–80). **Baranyavár** néven is említik.

Pusztaság személynévből (1138/1329: *Brana*, ÁSz. 90) keletkezhetett magyar névadással. A szn. szláv eredetű; vö. blg. *Bpàna* szn.; szb.-hv. *Brana* szn. Első ispánja nevét őrizheti (FNESz.) BENKŐ LORÁND azonban több tanulmányában szól a hasonló általánosítások ellen (1998: 117).

Baranyavár 'település és vár Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Baranawar* ~ *Baranauar* (Gy. 1: 280). L.

Baranya.

A *Baranya* településnévből keletkezett a *vár* 'uralkodói, főúri kastély' (TESz.) főnévvel való kiegészülés eredményeként.

Barátúr 'település Baranya vm. É-i részén Péctől É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Baratur* ~ *Barat(ur)* (Gy. 1: 281).

A *barát* 'szerzetes' (TESz.) és az *úr* 'a hatalom és vagyoni birtokosa' (TESz.) főnevek összetételével jött létre. A település egykori birtokosára utalhat. Szláv személynévből

való származtatása KISS LAJOS szerint nem meggyőző (FNESz.).

Barázda 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-ra' 1294: *Barazda*, p. (Gy. 1: 281). Az **Ördög barázdája** árokkal határolt birtokkal azonos (Gy. 1: 272).

Az **Ördög barázdája** névből alakulhatott a második névrész ellipszisével, s a település pontos elhelyezkedésére utalt.

Barkfalva 'település Baranya vm. DK-i részén, helyét közelebbről nem ismerjük' 1289/291: *Borkfolua*, v., 1346: *Barkfolua*, p. (Gy. 1: 281).

A m. *Bark* (1229: *Bork*, ÁSz. 143) személynév és a *falu* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetételeként jött létre.

Barkócafa 1330 (Sepse, Baranya vm.): a-em quercus *borkolchafa* dictus (Gy. 1: 377).

A *barkóca* 'egy fajta berkenyefa' (TESz.) növénynév és a *fa* főnév összetétele. Itt köznévi említés, magára a fára utal.

Barlád 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' 1311, 1330: *Barlad*, 1330: *Barkad*, 1332–5/Pp. Reg.: *Barlaad* ~ *Barlak* ~ *Barlhád* (Gy. 1: 289), 1334: *Borlyad* (Cs. 2: 475, Z. 1: 430).

A *Barla* személynévből (1220/1550: *Barla*, ÁSz. 91) keletkezhetett a *-d* helynévképző hozzáadásával. A mai alak a borjú hatására, népetimológiával keletkezett (FNESz. *Borjád*).

Baski 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' 1318: *Boski* (Gy. 1: 281).

A *Bask* személynévből (1279/1356: *Bask*, ÁSz. 95) keletkezhetett az *-i* helynévképző hozzáadásával morfematikus úton.

Báta 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1332–5/Pp. Reg.: *Bacha* (Gy. 1: 341). L. **Mindszent (1.)**.

Alapja a szb.-hv. *báta* 'pocsolya, tócsa' jelentésű fn. vagy az ótör. *bat-* 'elmerül' jelentésű szó lehet. Szláv eredetű helynév, a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Eredetileg víznév lehetett, majd átvonódott a közelben lévő településre (FNESz.).

Bátamindszent(e) ? 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1332: Batham f-m Laur-i de Mendscenth, 1332–5/Pp. Reg.: *Katamo(n)zente* (Gy. 1: 341). L. **Mindszent (1.)**.

A *Báta* és a *Mindszent* nevek összetételével jött létre, a két település összefoglaló neve, egy esetleges egyesülés következménye.

Bátatöve 'település Baranya vm. ÉK-i részén a vm. határán, ott, ahol a Báta patak (Tolna vm.) a Dunába torkollik'+1015/+158//403/Pp. Reg.: *Batatue*, v., +1015/XV.: *Bathathewe* (Gy. 1: 281).

A Tolna megyében adatolt *Báta* pataknev és a *tő* 'folyó torkolata, vége' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés a település pontos elhelyezkedésére utal.

(Beangh) 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1295: *Beangh*, t. (Gy. 1: 282).

FEHÉRTÓI KATALIN ezt a nevet közli személynévi adatként, de eljárását nem magyarázza (ÁSz. 98).

Beceszeg 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' 1258 e./258>344: ad vicinitatem t-e Bethe [o: *Beche?*]..., que *Bethezege* [o: *Beche-?*] dicere-tur (Gy. 1: 282), vö. [1275]: Laur. f. *Beche* (Gy. 1: 290), 1432: *Bechefalwa* (Cs. 2: 471).

A *Bece* személynévnek (1199: *Beche*, ÁSz. 99) és a *szeg* 'sarok, szöglet, beszögellés' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának az összetétele (FNESz.). Előtagjában a Botykai nemesek egyike, *Bece*, neve szerepel a megnevezés esetleg birtoklásra utalt.

Becsej 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' 1328: *Bechey* (Gy. 1: 282). Alakváltozata **Becső**.

Talán a *Becső* névváltozatból keletkezhetett a nomen possessit létrehozó -j helynévképzővel való bővülés eredményeként (BENKŐ 2004: 410).

Becseny 'település Baranya vm. középső részén Péctől D-re' 1181: v. que vocatur *Becen*, ad sepulchrum ux-is *Becen* (Gy. 1: 284).

A *Becseny* puszta személynévből (+1029[1169]/1364: *Becen*, ÁSz. 98) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott. GYÖRFFY *Felbeszen*-nek is nevezi, de erre

nincs adat a korból. A *Beszen* (2.) *Albeszen* jelzője miatt azonosítja így, de ezt más nem támogatja (i. h.).

Becső 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' 1296, 1349: *Becheu*, p. (Gy. 1: 282, Cs. 2: 471, A. 5: 280). L. **Becsej**.

A *Becső* puszta személynévből (1247: *Becheu*, ÁSz. 100) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Begya ? -maláka 'Baranya vm.-ben Franceusföldre határában említett víz' 1296/346/408: *Begyamalaka*, aqua (Gy. 1: 303).

A hn. első névrészének etimológiája ismeretlen. Az utótag a m. *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévv.

Bejke 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' 1274 [o: 1275]>393: *Beyka*, t., 1275: *Beke*, v., 1339>393: *Beyke* (Gy. 1: 282).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Békáspapd 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellékén' 1330/477: *Bekaspab[d]* (Gy. 1: 355). L. **Papd**.

A korábbi adatolású *Papd* névből jött létre a *békás* jelzői előtaggal, szintagmatikus szerkesztéssel. A jelző arra utalhatott, hogy a település közelében lévő Karasó miatt is feltűnően sok volt a béka.

Bél 'település Baranya vm. É-i részén Péctől ÉNy-ra' [1290 k.], 1332-5/Pp. Reg.: *Beel*, v., 1332-

5/Pp. Reg.: *Bel* ~ *Bhel(un)* ~ *Bek* (Gy. 1: 282).

A *Bél* puszta személynévből (1214/1550: *Beli*, ÁSz. 107) alakult magyar névadással. Ugyanakkor nem kizárt, hogy a szláv **bělb* 'irtvány, tisztás'-féle fn. az alapja (FNESz. *Bakonybél*). Az első esetben birtoklásra utalhatott, a második esetben a település irtáson való létrejöttét mutathatja.

Bélavár 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re' 1321: *Belawar*, v. (Gy. 1: 283). L. **Bélvárad**.

A datálás alapján elképzelhető, hogy a *Bélvárad* névváltozatból keletkezett a *-d* helynévképző eltűnésével, redukció útján. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy közvetlenül a *Béla* személynévnek (1046/XII-XIV: *Bela*, ÁSz. 104) és a *vár* 'erődítmény, megerősített hely' (TESz.) főnévnek az összetétele. A *Bélvárad* alakváltozatot tekintve elképzelhető az előtagnak egy szláv *bělb* 'irtvány, tisztás'-féle főnévből való eredeztetése (FNESz. *Bakonybél*).

Belös 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1289/291: *Belus*, v. (Gy. 1: 283).

A m. *Belös* puszta személynévből (1141–1161: *Belos*, ÁSz. 107) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott.

Bélvárad 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re' 1316: *Bee*—, p., 1330: *Bel Warad*, v. (Gy. 1: 283). **Bélavár** néven is említik.

GYÖRFFY *Belvárd* (*Bélvárad*)-ként veszi föl, ma *Belvárd*. *Bél* falu másfele van, a FNESz. az előtagot a *Bél(a)* személynévből eredezteti (FNESz. *Belvárdgyula*). CSÁNKI *Belvár(a)d* alatt közli, de 1447: *Belwaradya* adatot is megad. Ez is inkább személynévi előtagra utal. Valószínűleg tehát a *Béla* (1046/XII-XIV: *Bela*, ÁSz. 104) személynévnek és a *vár* 'erődítmény, megerősített hely' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Elképzelhető ugyanakkor az előtagnak egy szláv *bělb* 'irtvány, tisztás'-féle főnévből való eredeztetése (vö. FNESz. *Bakonybél*).

Bellye 'település Baranya vm. DK-i csücskében, a Daróca patak közelében' 1324: *Belye*, p. ~ *Bele*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Bellie* ~ *Belya* ~ *Belche* |~i 1339: nob-es *Billey* (Gy. 1: 282).

Etimológiája nem világos, esetleg a *Belia* (1237–40: *Belya*, ÁSz. 107) puszta személynévből alakult magyar névadással. Ebben az esetben birtoklásra utalhatott.

Berán 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re' 1307>?: *Berán*, p., 1307>403: *Weran*, 1307>403, 1335: *Beran*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Byran* ~ *Syran* (Gy. 1: 283).

KISS LAJOS puszta személynévre vezet vissza, de csak szláv személynéveket említ; vö. szb.-hv. *Beran* szn.; cseh *Beran* szn. (FNESz. *Birján*). Birtoklásra utalhatott.

Bérc 1. Kn. 1267/380 (a Duna menti Szekcsőhöz közeli Peterd, Baranya vm.): ad qd. *berch* ~ in montem sive *berch* ~ ad finem qd. gracilis *berch* (Gy. 1: 369). **2. Kn.** 1332 (Bakitelke, Baranya vm.): ad 1 *Berch* (Gy. 1: 275).

A m. *bérc* 'hegy, hegyteteő' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett. Itt valószínűleg közsói említések.

Berek 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szapud és Bozsok környékén' 1270/350: *Berek* (Gy. 1: 283).

A *berek* 'liget' (TESz.) főnévből keletkezett metonimikus névadás eredményeként. A vidék ligetes voltára utalt.

Beremen 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1281, [1282], 1293, 1314, 1326, 1332–5/Pp.Reg.: *Beremen*, p., v., 1296: *Bermen*, 1332–5/Pp.Reg.: *Bereme(n)* ~ *Berome(n)* ~ *Boronen* ~ *Beremehy* (Gy. 1: 283).

A *Beremen* puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév német eredetű lehet; vö. ném. R. *Berman* szn., *Bärrmann* ~ *Be(h)rman* ~ *Beermann* csn. (FNESz. *Beremend*).

Berkenye Kn. 1296/346/408 (Franceusföldre, Baranya vm.): a-em magnam *berekunya* ~ *berekunye* (Gy. 1: 303).

Alapja a m. *berkenye* 'apró almához vagy körtéhez hasonló, fanyar ízű, ehető gyümölcsöt termő fa, cserje' (TESz.) jelentésű fn.

(FNESz.). Itt köznévi említés, magára a fára utal.

Berkenyefa Kn. 1252 (Ürög, Baranya vm.): *Berkenefa*, a. (Gy. 1: 400).

A m. *berkenye* 'apró almához vagy körtéhez hasonló, fanyar ízű, ehető gyümölcsöt termő fa, cserje' (TESz.) főnévnek és a *fa* főnévnek az összetétele. Itt köznévi említés, magára a fára utal.

Berkesd 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól D-re' +1015/+158//403/Pp.Reg.: *Berkust*, v., +1015/XV.: *Bekesd*, +1158/220 k.//403/Pp.Reg.: *Berbest*, v. (Gy. 1: 284).

A személynévként (1171/1334: *Berkes*, ÁSz. 117) is használt *berkes* 'ligetes, bozótos' (TESz.) melléknévből keletkezett a *-d* helynévképző hozzáadásával.

Berki 'Baranya vm.-ben Nyavalyád határában említett hely' 1329/394: *Berky* (Gy. 1: 351).

A *berek* 'liget' (TESz.) *-i* helynévképzős származéka. A korai adatban lévő mássalhangzótorlódást a nyelv később egy *e* bontóhang beiktatásával oldotta fel.

Bertenye 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva és az Alma folyók között' 1341: *Bertenye* (Gy. 1: 284).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Beszen 'település Baranya vm. középső részén, Szenttrinitás környékén lehetett' 1266/267: *Bezim*, t., 1266/267, 1267: *Bezen*, t. (Gy. 1: 284). **Albeszen** néven is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Beszter 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' 1328: *Beztur* (Gy. 1: 284).

A *Beszter* puszta személynévből (1211: *Bestur*, ÁSz. 122) keletkezett magyar névadással, s a település egykori birtokosára utalhatott. KISS LAJOS a szláv eredeztetést hibásnak véli (FNESz.). Továbbélése alapján olvasható illabiális második magáhangzóval, már a XV. században így fordul elő (Cs. 2: 473).

Bezedek 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól É-ra' 1296/324: *Bezedeigh ~ Buzuldeigh*, t., 1298: *Bezeuldeg*, t., 1311: *Buzuldek*, t., 1325, 1330/409: *Bezedeigh*, p., 1330/409: *Wezeuldeg*, t. (Gy. 1: 284).

KISS LAJOS szerint török személynévből alakulhatott, amelynek alapja feltehetően az ótörök **buzulduq* 'megromlott, romlott' jelentésű szó (FNESz.).

Bicó 'település Baranya vm.-ben, Pécsvárad közelében kereshetjük' [1292–97]: *Bychow*, v. (Gy. 1: 285).

A m. *Bicó* puszta személynévből (1263: *Bicho*, ÁSz. 123) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Bisse 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra' [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Bysse*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Byse ~ Basse* (Gy. 1: 285).

A *Bise* puszta személynévből (1138/1329, ÁSz. 124) keletkezett

magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. talán m. R., N. *bese* 'egy fajta ragadozó madár; kánya, varjú' főnévvel áll kapcsolatban (FNESz.).

Bisztra 'Baranya vm.-ben Aszuág határában említett hely' +1228/383/407: *Byztra*, lac. (Gy. 1: 274).

Szláv eredetű hn., tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. szln. *Bistra* hn.; szlk. *Bystrá* hn. Alapja az össz. **bystra* 'gyors folyású, átlátszó vizű' jelentésű szó lehet (FNESz.) Eredetileg víznév lehetett, majd a mikronév később átvonódhatott a mellette lévő településre.

Bleza 'Baranya vm.-ben Bonahidakrassó határában említett víz' 1312: aque *Strusicha* al. nom. *Bleza* vocatum, 1319: *Wleza*, aqua (Gy. 1: 333). L. **Sztrusica**.

Etimológiája ismeretlen. Talán szláv eredetű lehet.

Boda 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' [+1235]/350/404, 1332–5/Pp. Reg.: *Boda*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Buda* (Gy. 1: 285). **Likiboda** néven is említik. **2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' [1292–97]: *Boda* (Gy. 1: 285).

A *Boda* puszta személynévből (1202–03/1500k., ÁSz. 128) alakult magyar névadással (FNESz.). A helynév a település egykori birtokosára utalhatott.

Bodolya 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől DNy-ra, a Karasó mellett' 1296,

1308/321/325, 1321/325, 1323: *Budula*, p., 1330: *Bodyla*, t., v., ~ *Bodylia*, t. (Gy. 1: 286).

A *Budulo* puszta személynévből (1216, ÁSz. 130) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Budilo* szn. (FNESz. *Bodoló*).

Bodony 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' [1290–1300], *[1300 k.], 1304/360, 1332–5/Pp. Reg.: *Budun*, p., v., 1295: *Bodun*, v., [1295 k.]: *Bodon*, 1332–5/Pp. Reg.: *Budu(n)* ~ *Bundunh(er)* ~ *Sudun* (Gy. 1: 286).

A *Bodon* puszta személynévből (1202–03/1500k., ÁSz. 131) alakult magyar névadással. A szn. valószínűleg török eredetű; vö. ótörök *bodun* 'lakosság, alattvalók, nép' (FNESz.). A helynév a település egykori birtokosára utalhatott.

Bodzási 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett hely' 1252: *Boziasy* (Gy. 1: 400).

A m. *bodza* növénynév –s képzős származékából keletkezhetett az –i helynévképző hozzáadásával. A terület jellemző növényzetére utalt.

Bogád 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécstől K-re' +1058/300//403, [1295 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Bogad*, v., 1295: *Bogach*, 1332–5/Pp. Reg.: *Bogald* ~ *Bugar* ~ *Sogad* (Gy. 1: 287). **2.** 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1276: *Bugad*, v., [1290 k.]: *Bagad* (Gy. 1: 287).

A *Bogat* puszta személynévből (1200 k., ÁSz. 133) alakult magyar

névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Bogat* szn. (FNESz.). GYÖRFFY az **1.** települést *Bogád* (*Bogát*)-ként veszi fel. A *Bogács* lehet *t* ~ *c* felcserélődés eredménye is.

Bogádtelke 'település Baranya vm. K-i részén, Vék határában említett' 1330: *Bogadteluke*, t. (Gy. 1: 287).

A m. *Bogád* személynévnél (1200 k.: *Bogat*, ÁSz. 133) és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A helynév első névrésze a település egykori birtokosára utalhatott.

Bogdány 'település Baranya vm.-ben, talán az ÉK-i részén Várkony körül lehetett' [1290 k.], 1328/329//388, 1329/378/388, 1331: *Bogdan* (Gy. 1: 287).

A *Bogdán* puszta személynévből (1135/1262: *Bogdan*, ÁSz. 134) alakult magyar névadással, és birtoklásra utal. Alapja szláv eredetű szn.; vö. szb.-hv. *Bògdān* szn. Jelentése 'Isten ajándéka' (FNESz. *Nyírbogdány*).

Bogdása 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva és az Alma folyók között' 1251/328/374: *Bagdasa*, v., 1256 [v: 1266]: *Bakdassa*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Bogdasa* ~ *Bogdasti* ~ *Bogdaza* ~ *Bokarsa* ~ *Bogda* – (Gy. 1: 287).

A *Bogdasa* puszta személynévből (1220 k., ÁSz. 134) alakult magyar névadással. Alapja szláv eredetű szn.; vö. szb.-hv. R. *Bogdaša* szn., cseh R. *Bohdaš* szn. (FNESz.).

Boja ’település Baranya vm. középső részén Harsánytól DK-re’ 1289/291, 1313, 1332–5/Pp. Reg., 1340: *Boya*, p., t., v., 1314: *Baya*, 1332–5/Pp. Reg.: *Boy ~ Moya ~ Behe ~ Sobona* (Gy. 1: 288). Alakváltozata **Bojad**. A szomszédságában feküdt **Dezsőboja**.

A *Bojad* névváltozathoz keletkezhetett a *-d* helynévképző eltűnésével, redukció útján. Elképzelhető ugyanakkor, hogy közvetlenül a *Boia* puszta személynévből (1274: *Boya*, ÁSz. 136) alakult magyar névadással (FNESz. *Bojabirz*).

Bojad ’település Baranya vm. középső részén Harsánytól DK-re’ 1287: *Bojad*, v. (Gy. 1: 288). L. **Boja**.

A *Boia* személynévből (1274: *Boya*, ÁSz. 136) alakult a *-d* helynévképzővel. Az sem zárható ki, hogy a két fenti névváltozat párhuzamosan alakult ki.

Bokja-szeg ’Baranya vm.-ben Viszló határában említett hely’ 1332: *Bokjazegh*, fen. (Gy. 1: 407).

A hn. első névrészenek etimológiája ismeretlen. Mivel a megnevezett hely kaszáló, esetleg a boglya ’szénaboglya’ (TESz.) fn. kereshető benne. A TESz. több korai helynévbeli előfordulását is idézi. A második névrész a m. *szeg* ’falurész, területész, vidék’ (TESz.).

Bokvik ~ Bokojk ’Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett folyó, a Velcsica jobb oldali mellékveze’ (vö. Gy. 1: 249) +1228/383/407: *Bokoyk*, fl. ~ *Bekvyk*, fl., +1228/423: *Bokvyk*, fl.

(Gy. 1: 274), 1281/364: *Bokoych*, lac. (Gy. 1: 273).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Boldoganyafalva ’település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól É-ra’ 1332–5/Pp. Reg.: *Boduganafolua* (Gy. 1: 288). L. **Boldogasszonyfalva (1.)**.

Valószínűleg a korábbi *Boldogasszonyfalva* névváltozathoz jött létre a második névelem cseréjével (*asszony* > *anya*). Ugyanakkor e névalakkal párhuzamosan is létrejöhetett: A *Boldoganya* ’Szűz Mária’ és a *falua* földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának összekapcsolásával. Az előtagbeli Szűz Mária valószínűleg a község templomának védőszentje. Több Mária nevű szent létezik az egyházi irodalomban, de kiemelkedő tisztelet Jézus anyját övezi. Magyarországot már István király Szűz Mária oltalmába ajánlotta (MEZŐ 1996: 206/6.).

Boldogasszonyfalva 1. ’település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól É-ra’ 1192/374/425: eccl. B. Marie, 1305/320>372/746: eccl. S. Virginis, 1332–5/Pp. Reg.: eccl. B. Virginis ~ *Bodughassunfolua* (Gy. 1: 288). **Boldoganyafalva** néven is említik. **2.** ’település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re’ [1259–66]/XIV.: *v-m B. Virginis*, 1330: *Bodukazunfolua*, 1332–5/Pp. Reg.: eccl. B. Virginis ... *Bodukasunfolua*, Jo. (sac.) de B. Marie, S. Marie (Gy. 1: 288).

Szentfalu és **Keresztúr** néven is említik.

A település a nevét Szűz Máriáról nevezett egyházaról kapta metonímiával (MEZŐ 1996: 206/5., 6.).

Bolok 'település Baranya vm.-ben, Nyárágy szomszédosa Mohács-tól DNy-ra' +1093/404: *Bolok*, v. (Gy. 1: 278).

A *Bolok* puszta személynévből (+1093/1404: *Bolok*, ÁSz. 140) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Bolozsoj 'Baranya vm.-ben Enyest határában említett hely' 1252: *Bolosoy* (Gy. 1: 300).

A m. *Bolozsoj* puszta személynévből (1138/1329: *Bolosoy*, ÁSz. 85) alakulhatott magyar névadással.

Bóly 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó és a Borza patak között' [+1235]/350/404, 1332, 1332–5/Pp. Reg.: *Bool*, v., [1290 k.], 1321: *Boul*, 1332–5/Pp. Reg.: *Bol* ~ *Boold* ~ *Poal* ~ *Bel* (Gy. 1: 289).

KISS LAJOS szerint a *'halom, emelkedés' vagy *'embercsoport' értelemben használt m. *boly* 'hangyaboly' (TESz.) főnévből keletkezhetett. Elképzelhető ugyanakkor, hogy puszta személynévből (vö. 1181: *Bol*, ÁSz. 83), 1213/1550: *Bolu*) keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Bon 'település Baranya vm.-ben, a Dráván túli Ság mellett sorolják fel' 1251/328/374, 1256 [v: 1266]: fundum *Bon* (Gy. 1: 289).

A *Bon* puszta személynévből (1236, ÁSz. 141) keletkezhetett magyar névadással.

Bonahida 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re, a Karasó (Krassó) folyó mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Bunaheda* (Gy. 1: 333). L. **Krassó**.

A *Bonahidakrassó* névből jött létre a második névrész ellipszisével.

Bonahidakrassó 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re, a Karasó (Krassó) folyó mellett' 1312, 1319: *Bonahida Crasso*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Bohidagrasso* ~ *Bona Hydagresso* (Gy. 1: 333). L. **Krassó**.

Első névrésze a *Bonahida* a *Bona* személynévnek (+1214/1334: *Bona*, ÁSz. 141) és a *híd* 'valamely útnak folyó stb. feletti áthaladását biztosító műszaki építmény' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetételével jött létre. Eredetileg a település melletti folyón átvezető híd neve, melyet megkülönböztető jelzőként a *Krassó* településnévhez illesztettek.

(Borcek) 'település Baranya vm.-ben, a Dráva és a Karasó között feketett' 1251/328/374, 1256 [v: 1266]: *Borcek*, v. (Gy. 1: 289).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Borza 'Baranya vm.-ben a Danóchoz közeli Földvár határában említett folyó, amely a Duna Danóc nevű holtágába torkollik' 1338: *Barza*, vall. (Gy. 1: 248, 303).

Szláv eredetű, tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. szb.-hv. *Břzā* hn., *Břzaja* hn. Az alapjául szolgáló szó jelentése 'gyors, sebes'. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *bodza* növénynek a Dunántúlon használatos *borza* alakjával van dolgunk (FNESz. *Borza-patak*, *Borzavár*), amely a település környékének jellemző növényzetére utalt.

Bosta 'település Baranya vm. középső részén Pécsről D-re' 1192/374/425, [1230]/231, 1332: *Bosta*, t., [1290 k.]: *Busca* (Gy. 1: 289).

A *Bosta* puszta személynévből (1214/1334, ÁSz. 146) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Božeta* szn., cseh *Božeta* szn. (FNESz.).

(Bothea) -maláka 'Baranya vm.-ben Kémes határában említett hely' [1177]/500 k.: *Bothea Malaca* (Gy. 1: 324).

Az első névrésze talán a m. *Bothea* személynév (1202–1203/cr1500, ÁSz. 148), amelyhez a m. *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévi járult.

Botterme 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1323: *Boththeremi* ~ *Bothtereme*, p. (Gy. 1: 353). L. **Oros**.

Valószínűleg a *Bottermehelye* névváltozatból keletkezett ellipszissel, a *helye* névrész elmaradásával. Elképzelhető ugyanakkor, hogy közvetlenül a *Bot* ([XI]/Krón: *Both*,

ÁSz. 146) személynév és a *terem* köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetételével jött létre.

Bottermehelye 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1322: t. *Bothteremehele* ubi dictus Both residentiam habeat, que etiam al. nom. Wrus vocari dicitur, 1322: *Bothtemehele* [ɔ: -tereme-], t. ~ *Bothteremehere* [ɔ: -hele], t., p., 1323: p. *Bothteremeheli* (Gy. 1: 353). L. **Oros**.

Első névrésze a *Bot* személynév ([XI]/Krón: *Both*, ÁSz. 146) és a *terem* birtokos személyjeles alakjának az összetétele, amelyhez a *hely* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja kapcsolódott (FNESz. *Terehegy*). A névadó Becsegergely nb. *Bot* (esset hereditaria Both antedicti, qui fuit de gen. Beche-gregor) volt, akinek lakóhelye és birtoka Oros felső része volt. 1267-ben ezt **Feloros**-nak is nevezték. A második névelem birtokos személyjeles alakja a mai formától eltérően nem a hangzóhiányos (*terme*), hanem a teljes alakot mutatja (*tereme*).

Botyka 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól Ny-ra' 1258 e./258>344, 1313>344: *Boghka*, [1275], [1290 k.]: *Bothka*, 1294/488: *Bogka*, 1315: *Bugka*, 1330: *Bathka*, 1332–5/Pp. Reg.: *Bochca* ~ *Boka* ~ *Bugla* ~ *Rugka* ~ *Vgla* (Gy. 1: 289–90).

A *Botyka* puszta személynévből (1219/1550: *Botyka*, ÁSz. 149) keletkezett magyar névadással. A szn. a m. *Bot* (1138/1329: *Both*, ÁSz.

146) személynév származéka. De l. még cseh *Butka* csn. és le. *Butka* csn. is (FNESz. *Botykapeterd*).

Bozsok 1. 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1329/378/388: *Bozok*, t. (Gy. 1: 290). **2.** 'település Baranya vm. közép-ső részén a Dráva mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Bozek* (Gy. 1: 290), 1484: *Bosok* (Cs. 2: 475).

A *Bozsok* puszta személynévből (1211: *Bozuc*, ÁSz. 150) alakult magyar névadással. Alapja szláv szn.; vö. cseh *Božik* szn., le. *Božyk* szn. (FNESz.).

Bo(z)sókova 'Baranya vm.-ben Kémes határában említett hely' [1177]/500 k.: *Bosowkoua* (Gy. 1: 324).

A *Bozsó* személynévnek ([1177]/1500: *Bosow*, ÁSz. 146.) és a *kova* 'tűz csiholására alkalmas, szilíciumot tartalmazó kemény kvarckő' (TESz.) összetételével jött létre. Birtoklásra utalhatott.

Bő 'Baranya vm. DNY-i részének nagyobb vízfolyása, a Szilvás patakkal bővült Okornak a Drávába ömlő alsó szakasza' (vö. Gy. 1: 248) [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Bul*, [+1077–95]/XV.: *Bil* (Gy. 1: 248, 371), [1177]/500 k.: *Bery*, fl. (Gy. 1: 248, 324), 1332: *Bwl*, aqua (Gy. 1: 407).

A m. *bő* 'bőséges' (TESz.) melléknévből keletkezhett metonímiával, s a folyó bővízűségére utalhatott.

Bögör 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' 1234: *Bugur*, v. (Gy. 1: 290).

A m. *Bögör* személynévből (1212: *Bugur*, ÁSz. 158) keletkezett magyar névadással.

Böked ? 'település Baranya vm.-ben, Siklós vidékén feketett' 1330: *Bukeed* (Gy. 1: 290).

Etimológiája bizonytalan, de a későbbi, Csánki által idevett adatok (1376: *Buked*, 1397: *Bekud* (2: 476)) alapján talán felvethető a m. R. *Bük* (1211: *Buc*, ÁSz. 152) személynévből *-d* helynévképzővel való származtatása.

Bőköz 'a Bő patak és a Dráva közötti terület, tájegység Baranya vm.-ben' 1191 [o: 1251], 1338: *Belkuz*, t. (Gy. 1: 248, 269, 270, 318, 324, 334, 380, 393), 1332: *Bwlkuz*, aqua (Gy. 1: 248, 407).

A *Bő* víznév és a *köz* 'személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület, térköz' (TESz.) földrajzi köznév összetételeként jött létre. A *köz* hasonló használata a magyar tájnévadásban igen ősi jelenség (lásd *Etelköz*). Két folyó által közbezárt területet, tájat a kisebb folyó nevéhez kapcsolt *köz* szóval nevezték el.

Breznica 'a Karasó jobb oldali mellékfolyása Baranya vm. Dráván túli részén' +1228/383/407: *Brezthnyche*, fl., +1228/423: *Breznicha*, fl. (Gy. 1: 274), 1259–66/XIV.: *Bryzlice*, fl. (Gy. 1: 272, 289), 1281/364: *Bleznicha*, fl. ~ *Blyznicha*, fl. (Gy. 1: 273).

Szláv eredetű helynévre vezethető vissza, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Brèznica* hn.; le. *Breznica* hn. Ezek jelentése 'nyíres' (FNESz. *Berzence*).

Buda hida 'Baranya vm.-ben Nagyfalva határában említett híd' 1294: *Budahida*, pons (Gy. 1: 345).

A *Buda* puszta személynév (1138/1329, ÁSz. 154) és a *híd* fn. birtokos személyjellel ellátott alakjának összetételével jött létre. Egy *Buda* nevű személy birtokán lévő, vagy általa építtetett híd neve.

Budmér 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' [1291], [1292–97], 1298, 1302, 1305, 1312, 1324, 1325, 1328>403, 1330: *Budmer*, p., 1308: *Bugmer*, 1311: *Zydm(er)*, [ɔ: *Budmer*], 1332–5/Pp. Reg.: *Bodmer* ~ *Bodiner* ~ *Budyner* ~ *Budem* (Gy. 1: 290).

A *Bodmér* puszta személynévből (1138/1329: *Budmer*, ÁSz. 129) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Bùdimīr* szn., cseh *Budimír* szn. (FNESz. *Kisbudmér*). A hn. birtoklásra utalhatott: a Budmér nembeli Budméri család (1285, 1293, [1296 k.], 1297: *Budmer*, 1296: *Budmyr*: Gy. 1: 290): fontos szerepet játszott a megyei közéletben.

Bulcsú 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól É-ra' 1327: *Bulchu*, *1330: *Bulchw*, 1330/409: *Bulchow*, p. (Gy. 1: 291).

A m. *Bulcsú* puszta személynévből ([955]/KrónKomp: *Bulchu*,

ÁSz. 161) keletkezhetett magyar névadással.

Bükkfa Kn. 1257 (Sámod, Baranya vm.): *bykfa*, a. (Gy. 1: 375).

A *bükk* növénynév és a *fa* köznévi összetétele. Köznévi említés.

Bülcső ~ Bülcsér 'település Baranya vm. ÉNy-i részén, a Víz-ág közelében' 1262/413, 1332–5/Pp. Reg.: *Bulchew*, v., [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Bulchev*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Bulchen* ~ *Bulche(n)* ~ *Bulchir* (Gy. 1: 285).

A személynévként (1222: *B(ulch)*, ÁSz. 161) is használt *bölcs* melléknévből keletkezhetett, de az sem kizárt, hogy a m. *bölcső* fn. az alapja. Mai alakjának kialakulásához vö. 1332–5: *Bulchir*; 1397: *Bulcherd*; 1542: *Bycherd* szn. (FNESz. *Bicsérd*).

Citó 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Szekcsőtől Ny-ra feketett' 1296, 1305>372: *Chythou*, 1324>344: *Cyto* (Gy. 1: 291).

A *Citó* puszta személynévből (1295: *Chytho*, ÁSz. 199) keletkezett magyar névadással.

Cún 'település Baranya vm. közelepsi részén Kémes mellett' 1244>347/?, 1332–5/Pp. Reg.: *Chun*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Chim* ~ *Chunch* ~ *Zon* (Gy. 1: 291).

Puszta személynévből keletkezett magyar névadással; vö. +1232/1384/1393: *Cun* szn. Előzményéhez l. szb.-hv. R. *Cun* szn. (FNESz.).

Csabagáta 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől Ny-ra, a Karasó mellett' 1296,

1308/321/325, 1308/338, 1321/325, 1334 [javítva 1324-re]>338, 1338>341, 1341: *Chabagata*, p., 1330: *Chabagatha*, v. (Gy. 1: 291).

Vö. **Csabagáta farka.**

A *Csaba* személynévnek (1237: *Chaba*, ÁSz. 173) és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály, duzzasztó' (TESz.) köznév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Eredetileg mikronév lehetett, s ez vonódott át metonimiával a településre. Nevét azon Csabáról kapta, aki 1248 előtt **Csabavára**-t megszerzte, ill. építette. Az ő műve lehetett az a *gát* is, amelyet 1347-ben Bodolya mellett a hegyoldalon említenek.

Csabagáta farka 'Baranya vm.-ben Csabagáta településen említett hely' 1347: *ad finem ... clausure in vulgo Chabagatafarka dicte* (Gy. 1: 291). Vö. **Csabagáta.**

A *Csabagáta* helynévből jött létre a *farka* 'vége' utótaggal, s a hely pontos elhelyezkedésére utalt.

Csaba kuta 'Baranya vm. ÉK-i részén Peterd határában említett kút' 1267/380: *Chabakuta*, put. (Gy. 1: 369).

A *Csaba* puszta személynévhez (1237: *Chaba*, ÁSz. 173) kapcsolt *kút* 'forrás' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjával jött létre.

Csabavára 'település Baranya vm.-ben, helyét közelebbről nem ismerjük, esetleg Bodolya körül feketett' 1248/312: pr. *Chobawara*, in quo idem Choba c. eccl-m edificavit in honore B. V. Marie (Gy. 1: 292).

A *Csaba* személynévnek (1237: *Chaba*, ÁSz. 173) és a *vár* 'erődítmény, megerősített hely' (TESz.) köznév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Eredetileg magát a várat jelölhette, majd a neve átvonódott a körötte kialakult településre. Csaba ispán vásárolta 1248 előtt, itt várat építtetett, s Szűz Mária tiszteletére templomot emelt. Többé e néven nem szerepel. Talán azonosítható Bodolyával.

Csabkút 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1341: *Chapkwth*, v. (Gy. 1: 292). L. **Csabkuta.**

A korábbi datálású *Csabkuta* névből keletkezhetett redukció útján, a névvégi birtokos személyjel elmaradásával. Az első névelembeli *p* a rákövetkező *k* hang zöngétlenítő hatásával magyarázható, s a kiejtés elve szerinti helyesírást tükrözi (KISS 1995: 42).

Csabkuta 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1330: *Chobkuta*, 1330/477: -- *obkwtha* (Gy. 1: 292). Alakváltozata **Csabkút.**

A m. *Csáb* (1164/1165: *Chab*, ÁSz. 173) személynévnek és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Először mikronévként egy forrás vagy kút neve lehetett, ebből keletkezett a településnév metonimiával. Az elnevezés arra utalt, hogy a település egy forrás mellé épült (FNESz. *Csáb*).

Csákány körtvélye Kn. 1330 (Kisfalud, Baranya vm.): a. piri *chakankurtuele dicti* (Gy. 1: 327).

A *Csákány* puszta szn. (1225: *Chakan*, ÁSz. 176) és a *körtvély* 'körtefa' (TESz.) fn. kapcsolata. Köznévi említés.

Csalánka 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1305>372: *Cholanka*, v. (Gy. 1: 292).

A *csalán* növénynévből keletkezett a *-ka* helynévképzővel, s a környező terület jellemző növényvilágára utalt.

Csama 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna közelében' +1264/[XIV.], 1302: *Chama*, t., v. (Gy. 1: 292).

A *Csama* puszta személynévből (1141–1161: *Chama*, ÁSz. 177) keletkezett magyar névadással (FNESz. *Csimai-dűlő*).

Csány 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' 1257, *1322, 1332–5/Pp. Reg.: *Chan*, t., 1283, [1300 k.]: *Chaan*, 1332–5/Pp. Reg.: *Chara* (Gy. 1: 292).

A *Csány* (1228/1491: *Chon*, ÁSz. 208) puszta személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. talán szláv eredetű; vö. cseh R. *Can* szn. (FNESz.).

Csányfalva ? 'település Baranya vm. DK-i részén, Bellye szomszédosa' 1324: *Chanfolua*, p., t. ~ *Chafoluua* ~ *Chafolua* (Gy. 1: 292).

A *Csány* (1228/1491: *Chon*, ÁSz. 208) személynévnek és a *falu* földrajzi köznévi birtokos személyjeles

alakjának az összetétele. Az első névrész a település egykori birtokosára utalhatott.

Császár völgye 'Baranya vm.-ben a Mohácstól DNy-ra fekvő Nyárád határában említett völgy' [+1235]/350/404: *Chazarwelge*, vall. (Gy. 1: 350).

Az előtag a személynévként (1212: *Chazar*, ÁSz. 179) is használt szláv eredetű m. *császár* 'valamely birodalom uralkodója' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.). Az utótag a *völgy* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja. Motivációja nem világos.

Császló 'Baranya vm.-ben a Bóly melletti Nyárád határában említett erdő' [+1235]/350/404: *Chazlo*, s. (Gy. 1: 332, 350).

A *Császló* ([+1235]/1350/1404: *Chazlo*, ÁSz. 179) puszta személynévből keletkezett magyar névadással, és birtoklásra utalhatott. Alapja szláv eredetű szn.; vö. cseh *Cáslav* szn. (FNESz.).

Csatár 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől D-re' +1246/400, 1320/344>380: *Chatar*, p., 1252>360: *Chataar*, t., v. (Gy. 1: 293).

Valószínűleg szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv *Stitari* hn.; cseh *Stítary* hn. GYÖRFFY szerint létezett a középkori magyar nyelvben egy **csatár* 'pajzsgyártó; fegyverkészítő' jelentésű szláv jövevényszó, és ebből keletkezett a *Csatár* hn. (TESz., FNESz.). A település valószínűleg az ispáni vár

fegyverműveseinek lakóhelye volt (HECKENAST 1970: 28).

Csatt ~ Csát ’település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett’ 1324, 1342 (Cs. 2: 478, A. 4: 213): *Choch*, p., 1325, 1341 (Cs. 2: 478, A. 4: 130): *Choth*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Chech* (Gy. 1: 293).

A *Csát* puszta személynévből (1211: *Chet*, ÁSz. 194) keletkezett magyar névadással (vö. FNESz. *Mezőcsát*). Birtoklásra utalhatott. A névvégi *c* talán a *t* elírása lehet, noha későbbi adataiban is látunk *ch*-t: 1370/371: *Chach*, p. (uo.).

Csáva-Acsala ? ’Baranya vm.-ben Kovásséde határában említett hely’ +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Chawa Achala* (Gy. 1: 330). — Az is kérdéses, hogy egyetlen névnek tekinthetjük-e az adatot.

Etimológiája igen bizonytalan. Első névrésze talán a *csáva* ’börkésztő lé’ (TESz.) főnév. Az utótag lexikológiai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Csele ’település Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett’ 1276, 1276/XIV., 1323, 1329/378/388, 1332, 1332–5/Pp. Reg.: *Chele*, p., t., v., 1318: *Chelee*, p. (Gy. 1: 293).

L. Cselej.

Talán a *Cselej* névváltozatból keletkezhetett a szóvégi *-j* elhagyásával, redukció útján.

Cselej ’település Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett’ 1236/239: in domo *Chelei*, 1248, 1296, 1323, 1331, 1332–5/Pp. Reg.: *Cheley*, p., pr., t., v., 1266,

1329/394: *Chelei*, pr. (Gy. 1: 293).

L. Csele.

A *Cselej* (1138/1329: *Celei*, ÁSz. 186) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. A falunak nevet adó *Cselej* házáról esik szó az 1236-os oklevélben. A *Cselej* szn. valószínűleg szláv eredetű; vö. le. *Czelej* szn. (FNESz. *Csele-patak*).

Csemény ’település Baranya vm. DK-i részén a Dráva közelében’ 1323: *Chymen*, 1332–5/Pp. Reg.: *Cheme(n) ~ Cemen ~ Chumun*, 1334, 1335: mg. Corradus f. Kemyn de *Chymin*, 1340: *Chemyn* (Gy. 1: 294).

A *Csemény* (1211: *Chemen*, ÁSz. 187) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Talán összefügg etimológiailag a Kemény-nyel. Az elnevezés birtoklásra utal. Birtokosai a Lőrinc nádor fia Keménytől leszármazó Cseményiek, a Matucsinai család oldalága.

Csépánfalva ’település Baranya vm.-ben, a Dráván túl feketett’ 1289/374: *Chepanfolua*, v. (Gy. 1: 294).

A *Csépán* ’István’ szn. (1217/1550: *Chepan*, ÁSz. 190) és a *falva* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetétele (FNESz. *Csépánfalva*). Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Csepely ’település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra’ [1177]/500 k.: *Chepely*, v. (Gy. 1: 294).

Vitatott eredetű. Elképzelhető, hogy a m. *cseplye* ~ *csepely* ’sarjadedék erdő; bokros, cserjés hely’

(TESz.) főnévből keletkezett. De nem zárható ki a *Csepel* (1138/1329: *Cepel*, ÁSz. 172) pusztája személynévből való származtatása sem. A szn. forrását a török nyelvekben (vö. oszm. *çepel* 'szennyos, mocskos; zavaros; viharos') vagy a szláv nyelvekben keresik; (vö. cseh *Čepel* szn.; le. *Czepiel* szn.) (FNESz. *Csepel*).

Cser ~ Csér ~ Cser(i) 1. 'Baranya vm.-ben Siklóstól É-ra lévő hegy' 1330/477: *Cher*, mo. (Gy. 1: 247). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1296: *Cheer*, v., 1296, 1330: *Cher*, v. (Gy. 1: 294). **Kétsér** néven is említik. **3.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' 1330: Blas. f. Nic-i de *Chery* (Gy. 1: 294).

A m. *cser* ~ R. *csér* 'a tölgygel egy nemzetségbe tartozó, hasadozott kérgű lombos fa' (TESz.) jelentésű főnévből keletkeztek metonimiával. Az **1.** hegynév a hegyen lévő cserfaerdőre utalhat. A **2.** település neve eredetileg talán szintén egy erdő neve lehetett, majd ez a mikronév vonódhatott át a településre. A **3.** település nevében a fentebb említett növénynévhez az *-i* helynévképző járult (FNESz.). De ebben az adatban a *de* latin előljárószóából következtetve az *-i* inkább melléknévképzőnek tartható.

Cserdi 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1341: *Serdy* (Cs. 2: 477, A. 4: 130).

A korábbi datálású *Cseregy* névből keletkezett a *-gy* ~ *-di* képzők váltakozása eredményeként. KISS LA-

JOS a nevet *-d* képzős származékának mondja, amely *-i* képzővel is bővült (FNESz.).

Cseregy 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1326: *Chereg*, v. (Gy. 1: 294). Később **Cserdi** néven szerepel.

A m. *cser* 'cserfa, csererdő' (TESz.) növénynévnek *-gy* helynévképzős származéka. Eredetileg talán erdőnév lehetett, majd ez vonódhatott át a településre.

Cser-erdő 'Baranya vm.-ben Bellye határában említett erdő' 1324: *Chererdeu*, s. (Gy. 1: 282).

A *cser* 'cserfa' (TESz.) jelentésű főnévnek és az *erdő* földrajzi köznévnek az összetétele. Az erdőben honos növényzetre utalhat.

Cserfa 1252>360 (Csúza, Baranya vm.): *cherfa*, a. (Gy. 1: 295–6), 1324 (Bellye, Baranya vm.): *Cherfa*, a. (Gy. 1: 282), 1330 (Sepse, Baranya vm.): a-em quercus *Cherfad* dictum (Gy. 1: 377).

A *cser* 'cserfa' (TESz.) jelentésű főnévnek és a *fa* főnévnek az összetétele. Köznévi említés lehet.

Csergi 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' 1294: Nic. de *Chergy* (Gy. 1: 294).

Etimológiája igen bizonytalan. Talán a *cser* 'cserfa' (TESz.) növénynév kereshető benne.

Csergőd 'Baranya vm.-ben Sámod határában említett hely' 1257: *Chergeud*, loc. (Gy. 1: 375).

A m. *csörög* ~ N. *csereg* 'csörgedezik; zörög' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjához illesztett *-d* helynévképzővel kelet-

kezhett (FNESz. *Csergő*). Eredetileg talán víznév lehetett, amely később vonódhatott át a mellette fekvő településre.

Cseric ? ~ Csernüc ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett tó' +1228/383/407: *Cherych*, lac., +1228/423: *Cherich* (Gy. 1: 274), 1281/364: prope lacum *Ccherich* aliter *Dragozchernuch* vocatam, 1281/364: *Cheruch* ~ *Chernuch* (Gy. 1: 273). L. **Dragosz-Csernüc. Vö. Szkurubucs hida.**

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája igen bizonytalan. Esetleg köze lehet szláv helynevekhez, vö. szb.-hv. *Čret* < szb.-hv. Kaj. *črēt* 'mocsaras hely az erdőben' (FNESz. *Cserit*).

Cserkút 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DNy-ra' [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Cherkuth*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Serkud* ~ *Cherchus* ~ *Chekuch* ~ *Chekuk* ~ *Chere(n)t* (Gy. 1: 295).

A m. *cser* fanévnek és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnévnek az összetétele, amely metonímiával lett a település nevévé. Arra utal, hogy a falu egy cserfákkal körülött, esetleg cserfával bélelt kútnál, forrásnál épült (FNESz.).

Csiger kuta 'Baranya vm.-ben Pécsváradon említett forrás' 1258/259: *Cheguercuta*, put. (Gy. 1: 366).

A *Csiger* (1214/1550: *Chegur*, ÁSz. 181) személynév és a *kút* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának összeté-

teleként jött létre. Az elnevezés annak a területnek a birtokosára utalhatott, ahol a forrás eredt.

Csipótelke 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1313: *Chypewtelyky*, p. (Gy. 1: 295).

A *Csipő* személynévnek (1211: *Chipeu*, ÁSz. 198) és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) birtokos személyjeles alakjának összetétele. Birtoklásra utalhatott.

Csodántva ? ~ Csodán tava ? 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett állóvíz' 1212/397/405: *Chodantva*, stag. (Gy. 1: 329).

Az első névrész etimológiája bizonytalan. FEHÉRTÓI KATALIN ezt az alakot mint személynévi adatot idézi (ÁSz. 200). Második névrésze a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakja. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Csősztelek 'település Baranya vm.-ben, a szársomlyói uradalomhoz tartozott, helyét közelebről nem ismerjük' 1289/291: *Cheuzteluk*, v. (Gy. 1: 295). Többé nem szerepel.

A m. *csősz* foglalkozásnévből származik, amely kun-besenyő eredetű (TESz.). Az Árpád-korban '(királyi) kikiáltó, hirdető' volt a jelentése. A hn. arra utalhatott, hogy a település eredetileg királyi csőszök földje volt. (FNESz. *Csősz*). HECKENAST is a királyi kikiáltó jelentés mellett foglal állást, elveti viszont a TESz. meghatározását, miszerint a csősz azt a személyt

jelölte, „aki a királyi háznak szánt állatok kezelésével volt megbízva” (1970: 11). Az utótag a *telek* ’földterület, megművelt föld’ (TESz.) jelentésű földrajzi köznévv.

Csuka-fő ’Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett patak, vagy talán inkább annak forrása’ [+1235]/350/404: *Chukafew*, fl. (Gy. 1: 285).

A *csuka* ’kacsacsőrre emlékeztető fejű édesvízi ragadozó hal’ (TESz.) állatnév és a *fej* ~ *fő* ’forrás’ (TESz.) főnév összetétele. Az elnevezés arra utal, hogy a patak jellemző halfaja a csuka.

Csukma ’település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra’ 1294: *Chokma*, 1325: *Chucma*, p. ~ *Chukona*, 1330: *Chukma* (Gy. 1: 295).

A *Csukma* (1237-1240: *Cokma*, ÁSz. 216) puszta személynévből keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Csúza ’település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől DNy-ra’ 1252>360, 1266>360, 1301/377, 1307>377, 1313>377, 1325, 1334 [javítva 1324-re]>338: *Chuza*, t., v., 1266: *Chusach*, v., 1301/XIV., 1301/422, 1332–5/Pp. Reg.: *Chusa*, p. (Gy. 1: 295). Egy része 1334-ben **Nánafalva** néven szerepel.

Eredete tisztázatlan. KISS LAJOS szerint a személynévi (1392: Andream *Cuza* (ZsigmOkl. 1: 268) használata a helynévhez képest másodlagos (FNESz.).

Dabónak ’Baranya vm.-ben a Szilvás mellékvíze, Baksa határá-

ban eredt, a falut két részre osztotta’ 1247/412: *Dobonuk*, aqua (Gy. 1: 248, 277).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Dabosa ’Baranya vm.-ben Kópács határában említett állóvíz’ 1212/397/405: *Dabosa*, stag. (Gy. 1: 328).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Dályok ’település Baranya vm. K-i részén Danóctól É-ra’ +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Daluch*, v., +1015//XV.: *Daluk*, +1158/[1220 k.]//403/Pp. Reg.: *Daluc*, v. (Gy. 1: 296).

Szláv eredetű személynévből (1240: *Dalec* (*Daloc*), ÁSz. 232) alakulhatott magyar névadással; vö. cseh *Dálek* szn.; le. *Dalek* szn., *Dalik* szn. (FNESz.). A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Danóc 1. ’Baranya vm.-ben Izsép, Danóc és Földvár határában említett víz, a Duna oldalága, holtága’ (vö. Gy. 1: 248) +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Clunouz* [ɔ: *Dunouz*] ~ *Dononyz* [ɔ: *Donouyz*] (Gy. 1: 248, 296, 330–1), 1247: *Donolc*, aqua (Gy. 1: 248, 296, 319), 1261/262: *Dolonch* [ɔ: *Donolch*], fl. (Gy. 1: 296, 319), 1338: ad stag. *Danoth* [ɔ: *Danoth*] al. nom. *Ewrem* (Gy. 1: 248, 302). L. **Danóc (2.)** és **Örém. 2.** ’település Baranya vm. K-i részén a Danóc folyó mellett’ [+1235]/350/404, 1270, 1296: *Donouch*, v., 1296: *Danouch*, v., [1327 u.]>351:

Danolch, civ., 1330/409: *Donouth* [ɔ: *Donouch*], 1332–5/Pp. Reg.: *Donolch* (Gy. 1: 296). L. **Danóc** (1.).

Valószínűleg névátvétellel került a magyar névrendszerbe (TÓTH 2001b: 103). Pontosabb etimológiája ismeretlen. A 2. település neve a mellette folyó Duna- oldalágról vonódott át metonímiával.

Daróc 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna mellett, a Daróca patak torkolatánál' +1264/[XIV.]: *Drauch* (Gy. 1: 296).

A mellette folyó *Daróca* víznév-ből keletkezhetett metonímiával. Esetleg felvethető, bár kevésbé valószínű, hogy a m. R. *daróc* köznévből alakult, amelynek jelentése 'olyan vadász, akinek vadbőrnyúzása, szíjhasítás és kürtnek való vadtulokszarv-levétel a feladata' (TESz.). A *daróc* foglalkozásnév szláv eredetű; vö. szlk., cseh *dravec* 'ragadozó állat, madár' (FNESz.). A *Daróc* nevű településeken királyi szolgálatban álló vadfogók lakhattak (HECKENAST 1970: 26).

Daróca ~ Drávca 'a Drávát Baranya vm.-ben végigkísérő oldalág, amely Darócnál a Dunába torkollott' (vö. Gy. 1: 248–9) 1212/397/405: *Drausa*, aqua (Gy. 1: 249, 328) ~ *Drauz*a (Gy. 1: 329), 1244>347: ad *Dravcham* ~ *Dravcha* (Gy. 1: 248, 291), 1257, 1281: *Draucha*, aqua (Gy. 1: 248, 249, 278, 375), +1264: ad *inferiorem Draucham* (Gy. 1: 249), 1269: *Drawcha*, aqua (Gy. 1: 291), 1349: *Darolcha*, pisc. (Gy. 1: 278).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Nyelvi forrása egy déli szláv *Dravica* (tkp. 'Kis-Dráva') <: *Drava* 'Dráva' (FNESz. *Daróca*köz).

Daróc-fok 'Baranya vm.-ben Daróc határában, a Daróca víz környékén említett hely' +1264/[XIV.]: *Drauchfok*, loc. (Gy. 1: 297).

A *Daróc* településnévnek és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) jelentésű főnévnek az összetétele. A megnevezés talán arra a helyre utalhatott, ahol a *Daróca* folyóból esetleg elágazott egy kisebb patak.

Dergecse 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1307>403: *Dergesche*, p. (Gy. 1: 298).

Eredete tisztázatlan. KISS LAJOS szerint a m. N. *dörgécse* 'egy fajta hal, durbincs' (TESz.) hálnévvel való azonosítása bizonytalan. Eredetéhez l. talán szb.-hv. *Drägočāj* hn. (FNESz. *Dörgicse*).

Devecser 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1332–5/Pp. Reg.: (*Deu*)*acha* ~ *de Nechus* ~ *de Wech(us)* ~ *Danaba* (Gy. 1: 297), 1400: *Alsodeuecher* ~ *Felsedeuecher* (Cs. 2: 480, Z. 5: 203).

Puszta személynévből (1138/1329: *Deuecher*, ÁSz. 249) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. talán szláv eredetű; vö. szb.-hv. R. *devèčār* 'kilencedszedő' (FNESz.). A meg-

nevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Dezsőboja 'település Baranya vm. közép-ső részén a Karasó közeliében' 1313: Deseu f. Greg-i f-i Gybarth de Boya, 1332–5/Pp. Reg.: *Deseboya* (Gy. 1: 288). L. **Boja**.

Második névrésze a Boya személynévből (1274, ÁSz. 136.) alakult, amelyhez a hasonló nevű, és a közelben fekvő másik településtől való megkülönböztetés miatt a *Dezső* (+1275/XIV: *Desew*, ÁSz. 245) személynévi jelzői előtagot illesztették. 1313-ban Bojai Dezső birtoka volt.

Dinnyeberki 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor közelében' 1305/320>372/746: *Dinneberki*, 1327>372/746: *Dinnyeberki*, t., 1328: *Dennaberke* (Gy. 1: 297).

A *dinnye* gyümölcsnévnek és a *berek* 'liget' *-i/-e* birtokos személyjeles származékának összetétele (FNESz.). A helynév eredetileg dinnyében gazdag, ligetes területre utalhatott, majd ebből a mikronévből keletkezhetett az itt kialakult település neve metonimikus névadással.

Dióbokor 1276 (Baksa, Baranya vm.): *gyabukur* (Gy. 1: 277).

A m. *dió* ~ R., N. *gyió* fanévnék és a m. *bokor* főnévnék az összetétele (FNESz. *Diód*). A későbbi *gy* > *d* hangváltás dezaffrikálódás eredménye (BÁRCZI—BENKŐ—BERRÁR 2002: 123, TESz.) Itt köznévi említés lehet.

Dió-megye 'Baranya vm.-ben Baksa határában említett hely'

1276: a. *nucis* ... in eodem *gyamege* (Gy. 1: 277).

A m. *dió* ~ R., N. *gyió* fanévnék és a *megye* 'határ' (TESz.) főnév összetétele. Közsőszerű említés.

Disznó-fertés 'Baranya vm. ÉK-i részén Peterd határában említett tó' 1267/380: *Gyoznoufertes*, lac. (Gy. 1: 369).

A *disznó* 'sertés, vaddisznó' (TESz.) állatnév és a *fertő* 'sáros fürdőhely, elsősorban állatok számára' (TESz.) főnév *-s* képzős származékának az összetétele. Disznók gyakori fürdő, dagonyázó helyére utalt.

Doboka 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Ny-ra' [1292–97], 1295: *Dabaka*, 1323, 1328/329//388, 1329/378/388, 1329/394, 1330: *Doboka*, p., 1330: *Doboca*, 1331: *Dabaca* | *-i* 1295: Nic. de *Dabakay* (Gy. 1: 298).

A *Doboka* puszta személynévből (1209: *Dobucha*, ÁSz. 253) alakult magyar névadással (FNESz. ld. *Görcsönydoboka*).

Doboka-kőbánya nagyút 'Baranya vm. ÉK-i részén a dobokai kőbányához vezető út, Nógrád határában említik' +1015/+158//403: *Dobrochachubananogut* (Gy. 1: 298, 349).

A *Doboka-kőbánya* hn. és a m. R. *nagyút* 'országút' szó szerkezet összetételéből keletkezett (FNESz. Nagyút). A megnevezés a dobokai kőbányához vezető útra vonatkozik. A *Doboka-kőbánya* hn. a *Doboka* személynévnék (1209: *Dobucha*, ÁSz. 253) és a *kőbánya* főnév ösz-

szetételével jött létre, s birtoklásra utalhatott. A helynévre nincs adat.

Dombró 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' 1330: *Dumbrou*, v., 1332/437: *Dumbro*, v. ~ *Dumbrou* (Gy. 1: 298). Az oklevelek látszólag Viszló határában levőnek mondják (vö. Gy. 1: 396).

Szláv eredetű, tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. rom. *dumbravă* 'cserjés, sarjerdő; erdő, tölgyes' fn. (FNESz.).

Dragán 'település Baranya vm.-ben, a Dráva és a Karasó között fekkent' 1251/328/374, 1256 [o: 1266]: *Draguan*, v. (Gy. 1: 298).

A *Dragán* pusztja személynévből (1266: *Draguan*, ÁSz. 258) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott. A Haraszt nembeliek birtoka. A Dráván túl feküdt, mint a nem többi birtoka is. A lokalizálást segítheti, hogy van egy *Dragun* Novák mellett, ill. egy *Draganowcz* 1506-ban Nartszentmiklós tartozéka.

Dragosz-Csernic ? ~ -Cseric ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett tó' +1228/383/407: *Dragoztrynch*, +1228/423: *Dragoztrin* (Gy. 1: 274), 1281/364: *prope lacum Ccherich aliter Dragozchernuch vocatam* (Gy. 1: 273). L. **Cseric**.

Az előtag lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Az utótagnak esetleg köze lehet szláv helynevekhez; vö. szb.-hv. *Čret* < szb.-hv. Kaj. *črět* 'mocsaras hely az erdőben' (FNESz. *Cserit*).

Dráva 1. 'a Duna jobb oldali mellékfolyója' 1057/+057//404, [1177]/500 k., [+1205–35]/350/404, 1251/339, [1290–300], 1296, 1332–5/Pp. Reg.: *Drauam* (Gy. 1: 270, 290, 299, 308, 324, 328, 390), [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg., 1244>347, 1251/335, 1289/291: *Drawa*, fl. (Gy. 1: 291, 299, 302, 371), [+1077–95]/XV., [+1205–35]/350//404, 1251/339, 1289, 1289/374, 1320, 1322, 1332–5/Pp. Reg.: *Draua*, fl. (Gy. 1: 280, 290, 299, 330, 371, 381, 386, 408), 1189: *Dravum*, fl. (Gy. 1: 300), +1228/383/407: *Drava*, fl. (Gy. 1: 274), +1228/383/407, +1228/423: *Drave* (Gy. 1: 273–4), 1251/335, 1257, 1280, 1296, 1299, 1317/XVI.: *Drawam* (Gy. 1: 248, 299, 307, 346, 352, 353, 354, 372, 375, 390, 394, 406), 1296: *Drauue*, fl. (Gy. 1: 282, 314), 1296, 1339: *Drawe*, fl. (Gy. 1: 278, 280, 301, 381, 408), 1296/346/408: *ultra Drauam* (Gy. 1: 303), 1299, 1325, 1341: *Draue*, fl. (Gy. 1: 299, 317, 328, 353). **2.** 'birtok Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Drawa*, pr., [+1077–95]/XV.: *Draua* (Gy. 1: 371). Azonos a későbbi **Rád** településsel.

Az **1.** folyó ókori neve a gör. *Δράβος*, lat. *Dravos* ~ *Draus* volt. Alapja egy ie. **drouos* 'folyóvíz futása' főnév lehet. Ehhez l. még óind. *draváh* 'futás, gyors mozgás; folyósság, folyadék'. A magyar névrendszerbe déli szláv közvetítéssel került; vö. szb.-hv. *Dráva*, szln.

Dráva (FNESz.). A **2.** birtok neve a Dráva folyó közelségére utal, annak nevéből metonímiával jött létre.

Dráv ? -fő 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: in locum aque que vulgo dicitur *Draufew* ubi cadit in Danubium, 1212/397/405: *Drafew*, aqua (Gy. 1: 328).

Az előtag a *Daróca* vagy a *Dráva* víznevekkel lehet kapcsolatban. Az utótag a *fej ~ fő* 'forrás' (TESz.) főnév. Egy folyó vagy patak forrásának helyére utalhat.

Dudur 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett halászhely' 1212/397/405: *Dudur*, pisca. (Gy. 1: 328).

A m. *Dudur* személynévből (1211: *Dudor*, ÁSz. 262) keletkezhetett magyar névadással.

Duldumast 'pontosabban nem azonosítható hely a Dunántúlon' *Via Hierosolymitana [1030–43]: ad civitatem, quae vocatur *Duldumast* (Gy. 1: 279).

GYÖRFFY **Baranyavár**-ral azonosítja. A jeruzsálemi itineárium — amely Baranya első valószínű említését *Duldumas*-ként tartalmazza — az egyik civitástól, királyi vártól a másikig haladva megadja a távolságot. Hanenburch (Tolna) váratól *Duldumast* várig 4 nap a távolság. A *civitas* szó XI. századi 'királyi vár', illetve 'megyeszékhely' jelentése alapján, továbbá a földrajzi távolságok és a terepalakulatok figyelembevételével *Duldumast* Baranyavárral azonosítható. *Duldumast* valószínű szláv nyelvi

jelentése (*dolgo most* 'hosszú híd') támogatja ezt az azonosítást (Gy. 1: 280–81).

Duna 'a Kárpát-medence legnagyobb folyója' +1015/+158//403: *Duna* (Gy. 1: 281, 330) | **Lat.** 1057/+205–35//404, +1058/300//403, [1200 k.]/896 u.-ra, 1212/397/405, 1236/239, 1247, 1248, 1252> 360, 1261/262, 1276, 1276/XIV., 1281, 1299, 1317/413, 1319, 1327, 1328: *Danubium* (Gy. 1: 279, 293, 295, 302, 319, 320, 321, 325, 328, 331, 334, 376, 382), [1193–96]/216 Pp. Reg., [1193–96]/218 Pp. Reg.: *Dunavi* (<*Dounabi*), flum. (Gy. 1: 321), 1212/397/405, 1252>360, +1264/[XIV.], 1327: *Danubio* (Gy. 1: 295, 297, 328, 335), 1212/397/405, 1327>365, 1331, 1338: *Danubii*, fl. (Gy. 1: 302, 314, 328–9, 343), +1264/[XIV.], 1327, 1329/378/388: *Danobium* (Gy. 1: 279, 297, 302, 334), 1282, 1324, 1332: *Danoby*, fl. (Gy. 1: 293, 325), 1320/324: *Danobij* (Gy. 1: 325), 1320/324/360, 1329/378/388, 1331: *Danobii*, fl. (Gy. 1: 279, 314, 343), 1327, 1327/332//363, 1332>365: *Danuby*, aqua (Gy. 1: 325, 335). Vö. **Kis-Duna**, **Nagy-Duna**, **Sztára-Duna**.

Az ókorban külön név jelölte a folyam felső és alsó szakaszát. A felső szakasz elnevezése a lat. *Danuvius* volt, az alsóé *Hister*. Később a folyam felső részének neve átvonódott az egész folyóra. A végső forrása egy szkíta **Dānavya*-lehetett, amelynek töve valószínű-

leg az ie. **danu-* 'folyó' jelentésű fn. A magyar nyelvbe északi szláv közvetítéssel érkezett, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe (FNESz.).

Ebesharsány 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' 1313: in vicinitate Harsan et *Ebesharsan* (Gy. 1: 313). L. **Harsány**.

A *Harsány* névalakhoz megkülönböztető jelzőként kapcsolt m. R. *ebes* 'mocsaras, zsombékos' (TESz.) melléknévvel keletkezett a Harsány településből való kiválásakor. Az első névrész névrész a terület sajátosságára utalt (FNESz. 1. *Ebes* és *Harsány* a.).

Ebres 'település és révhely Baranya vm. D-i részén a Dráva mellett, Eszéktől ÉNy-ra' 1251/328/374, 1251/335, 1251/339, 1339: *Ebres*, p., t., 1251>377, 1325: *Ebris*, p., 1256 [ᵛ: 1266]: *Ebrus*, p., 1289/374: *Ebres*, v. (Gy. 1: 299).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Ecseköd 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' +1264/[XIV.]: *Echekud*, lac. (Gy. 1: 297).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája igen bizonytalan. Esetleg köze lehet az *Echeg* (1324/1343, AnjouOkm. 2: 115) személynévhez, amelynek tövében a m. *ecs* ~ *öcs* 'fiatalabb fivér' rejlik (FNESz. *Ecseg*).

Edelény ? foka 'Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.:

Edelenfoka, [+1077–95]//XV.: *Hedelenfoka* (Gy. 1: 371).

Az *Edelény* személynévnek (1217: *Edelin*, ÁSz. 267) és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) földrajzi köznévbirtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Egéd 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1326: *Egyd*, v. (Gy. 1: 299).

A m. *Egéd* puszta személynévből (+1135: *Egud*, ÁSz. 269) keletkezhetett magyar névadással.

Égerfa 1313 (Szentgyed, Baranya vm.): *Egerfa*, a. ~ *Egurfa*, a. (Gy. 1: 385).

Az *éger* növénynév és a *fa* főnév összetétele. Közszoói említés lehet.

Egerszeg 'település Baranya vm. középső részén az Okorhoz közel' 1330/477: *Eg[ersc]eg* (Gy. 1: 299).

Az *éger* fanévnek és a *szög* ~ *szög* 'falurész, területrészt, vidék' (TESz.) jelentésű főnévnek az összetétele (FNESz. 1. *Égerszög* a.). A két alak szóhasadás eredménye. Eredetileg csak a településnek egy kisebb, égerfákkal benőtt részét, egy kiszögellését jelölhette, majd ez a mikronév vonódhatott át az egész településre.

Egyházasharaszti 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól D-re' 1294: *Hegyhasz Harazthy*, v. (Gy. 1: 312). L. **Haraszti. 3.**

A *Haraszti* névváltozathoz kapcsolt *egyházás* jelzői előtaggal jött

létre, amely a település templomos voltára utalt.

Egyházaskémed 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében' 1330/477: *Eghazaskemed* (Gy. 1: 323). L. **Nagykémed**.

A *Kémed* névváltozathoz kapcsolt *egyházaskémed* jelzői előtaggal jött létre, s a település templomos voltára utalt.

Egyházasmajsa 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól ÉNy-ra' 1331: *Eghazazmoysa* (Gy. 1: 338). L. **Majsa**.

A *Majsa* névváltozathoz kapcsolt *egyházaskémed* jelzői előtaggal jött létre, s a település templomos voltára utalt.

Ellősfalva ~ Helesfalva 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1305/320>372/746: v. *Chelley*, 1332-5/Pp. Reg.: *Eleusfolua* ~ *Elleusfolua* ~ *Elleufolua* ~ *Heleusfolua* ~ *Helysfala*, 1343: *Matheum et Lad-m f-os Petri f-i Helleus de Helleusfolua* (Gy. 1: 315).

A m. R. *Ehellős* szn. (1219/1550: *Echilleus*, ÁSz. 266) és a *falu* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetétele (FNESz. 1. *Helesfa*). Nevét a XIII. század második felében élt *Helleus*-ről kapta, s a települést utódai birtokolják 1343-ban is.

Émen 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1332-5/Pp. Reg.: *Emun*, 1341>424: *Emwl*, p. (Gy. 1: 300), 1380: *Emen* ~ *Eemen*, v. (Cs. 2: 482).

Az *Émén* puszta személynévből (1138/1329: *Emun*, ÁSz. 282) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. talán a m. N. *emse* 'anyasertés, állat nősténye', R. *eme* tövével függhet össze.

Enyest ~ Enyezd 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' 1252: *Enusth*, [1290 k.], 1332-5/Pp. Reg.: *Enuzd*, 1332-5/Pp. Reg.: *Enustd* ~ *Henhes* ~ *Emist* ~ *Ginczd* ~ *Giustd*, 1334/369: *Enest* (Gy. 1: 300).

Etimológiája bizonytalan FEHÉRTÓI KATALIN a település első névadatát mint személynévi adatot közli (ÁSz. 287).

Ér 'Baranya vm.-ben Harsány határában említett patak' 1249/291: *ad rivum qui dicitur Er* (Gy. 1: 313).

A m. *ér* 'lassú folyású, iszapos medrű folyóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből jött létre hasadással, s a patak folyására utalt (FNESz.).

Erdőhát 'Baranya vm.-i táj, helyét közelebbről nem ismerjük' 1330: *Erdeuhath* (Gy. 1: 300).

Az *erdő* földrajzi köznévi és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' (TESz.) főnév összetétele.

Eresztvény 1. 'Baranya vm.-ben Sámód határában említett erdő' 1257: *iuxta magnam silvam que dicitur ereztewen* (Gy. 1: 375). **2.** 'Baranya vm.-ben Bellye határában említett erdő' 1324: *Herezteuyn*, s. (Gy. 1: 282).

A m. R. *eresztvény* 'fiatal, sarjadó erdő' (TESz.) földrajzi köznévből hasadással keletkezett. Alapszava a

'sarjad, hajt' értelemben is használatos m. *ereszt* ige (FNESz.).

Érszék ? 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor közelében' [+1235]/350/404: *Erzek*, v., [1290 k.]: *Ersek*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Erzeek* ~ *Erzzek* ~ *Ersel* ~ *Horkeuk* (Gy. 1: 300).

Etimológiája, lexikai felépítése bizonytalan. Talán az *ér* 'patak' (TESz.) földrajzi köznévi és a *szög* ~ *szeg* 'falurész, területrész, vidék' (TESz.) köznévi összetétele.

Eszék 'település és révhely Baranya vm. DK-i részén a Dráva jobb partján' 1196>454, 1330, 1332–5/Pp. Reg.: *Ezeek*, 1332–5/Pp. Reg.: *Essek* ~ *Ezeel* ~ *Esel* ~ *Ezel* ~ *Zek*, 1339: *Ezyk* (Gy. 1: 300–1).

Déli szláv eredetű hn., tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. szb.-hv. *Ősek* ~ *Ősijek* hn. Köznévi előzményéhez l. szb.-hv. *ősək* 'ól, akol', *òsek* 'meredély, lejtő' (FNESz.).

Esztyén 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól ÉNy-ra' +1093/404: *Istyen*, 1324>344: *Styen*, p., 1325/340: *Eztyen* (Gy. 1: 301).

A szláv eredetű *Stojan* (l. szb.-hv. *Stojan*, cseh *Stojan*) személynévnek a birtoklás kifejező *-jb* képzős származéka (FNESz. *Eszmény*). A magyar névrendszerbe már mint helynév névátvétellel került.

Evetes 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Pécsvárad környékén feketett' 1215/363: *Ewetes*, t. (Gy. 1: 301).

A m. R., N. *evet* 'mókus' (TESz.) fn. *-s* melléknévképzős alakjából származik (FNESz.). Arra utaltak, hogy a megnevezett területen feltűnően sok volt a mókus. Eredetileg mikronév lehetett, majd metonímiával a település nevévé vált.

Farkasaszaj 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor közelében' 1326: *Farcas Assay*, v. (Gy. 1: 271).

Etimológiája bizonytalan. Az előtag talán a *Farkas* személynév ([-]/KrónKomp: *Farkas*, ÁSz. 301). Az utótagról a szövegkörnyezet alapján nem dönthető el, hogy nem egy Farkas nevű személy Aszaj nevű falujáról van-e szó csupán. Az olvasatot a *ss* jelölés is elbizonytalanítja. Gy. szintén bizonytalanul: *Aszaj* (*Farkas*-?) formában címszavazza.

Fehér(egy)ház 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Nyra' +1015/329/399: *capellam ... que vulgo Alba ecclesia vocatur*, 1332–5/Pp. Reg.: *sac. de Alba Ecclesia* ~ *Feyrhaz* (Gy. 1: 301).

A m. *fehér* melléknévnek és az *egyház* 'templom' jelentésű főnévnek az összetétele. A települést a fehér falú templomáról nevezhették el (FNESz.). A *Fehérház* név mellett a *Fehéregyház* is feltehető, részben a fordítás, részben a kései továbbélés alapján.

Fehér-rét ? 'Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Fecherech* [ɔ: *Fechereth*], [+1077–95]/XV.: *Felthereth* (Gy. 1: 371).

Valószínűleg a *fehér* 'hószínű, világos színű' (TESz.) melléknév és a *rét* 'kaszáló, legelő, mező' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével jött létre. A réten jellemző fehér virágra, vagy a fehér agyagos talajra utalhatott.

Fejértó 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' 1289/291: *Feirtou*, v., 1303: *Feyrtho*, p. (Gy. 1: 302).

A m. *fehér* 'hószínű' (TESz.) melléknévnek és a *tó* 'állóvíz' főnévnek az összetétele (FNESz). Feltehetően a szóbeljei *-j* a magyarban folytatódott; vö. *fejér*, vagy hangzóközi helyzetben kiesett, s hiátustöltő *h* került a helyére. (TESz.). Eredetileg mikronév, amely később metonimikus úton a közelben megtelepülő falu nevévé lett.

Feket 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Fekch ~ Zebech*, 1373: *Feketh* (Cs. 2: 483, Z. 3: 487–90) | *-i* [1292–97]: Marcus et Seb. fr. suus de *Fekethy* (Gy. 1: 302).

A *Fekete* (1082: *Fekety*, ÁSz. 303) puszta személynévből készült magyar névadással. A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Felfalu ~ Félfalu 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1314: *Felfolu*, t. (Gy. 1: 302).

Gy. *Félfalu*-ként címszavazza, magyarázat nélkül. Cs. *Felfalu* alatt tárgyalja (2: 483), XIV–XVI. századi adatai között csak egy utal

hosszú mgh-ra. Első névrésze a *fel* 'felső' (TESz.) vagy a *fél* 'valaminek a fele része' (TESz.) jelző, amelyhez a *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznévvé járult.

Feloros 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1267/380: *Felvrws*, t. ~ *Felwrus* ~ *Felwrws* (Gy. 1: 353). L. **Oros**.

A *Oros* névből keletkezett a *fel* 'felső' (TESz.) jelzői előtaggal való. Korrelatív párja nincs.

Filip 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól ÉNy-ra' 1320: *Phylip*, t., 1328: *Philip*, p., 1332: *Phylipph*, p. ~ *Phyliph* (Gy. 1: 303). **Filipföldre** néven is említik.

A *Filipi* névből keletkezett az *-i* képző elhagyásával, redukció útján, esetleg közvetlenül a *Filip* ((1244>1422/1481: *Philip*, ÁSz. 638) személynévből jött létre metonimiával. A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Filipföldre 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól ÉNy-ra' [1342 e.]>412: *Philipfelde*, t. (Gy. 1: 303). L. **Filip**.

A *Filip* névből keletkezhetett a *föld* 'megművelt terület' (TESz.) földrajzi köznévvé birtokos személyjeles alakjával való kiegészülés eredményeként. Az elnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Filipi 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól ÉNy-ra' 1296/324: *Philippi*, t. ~ nob. de *Pylippi* (Gy. 1: 303). L. **Filip**.

A m. *Filip* (1244>1422/1481: *Philip*, ÁSz. 638) személynévből az *-i* helynévképzővel keletkezett. De ebben az adatban a *de* latin előljárószóából következtetve az *-i* lehet melléknévképző is. Az elnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Fodor 'Baranya vm.-ben Enyest határában említett szőlő' 1334: *Fodor*, vin. (Gy. 1: 300).

A m. *Fodor* személynévből (+1246/+1274/XIV: *Fudur*, ÁSz. 312) keletkezhetett magyar névadással, s a terület birtokosára utalhatott. Esetleg a *fodor* 'göndör' (TESz.) mn. lehet az alapja szőlőre utalva.

Fok 'Baranya vm.-ben Cún és Sámód határában említett vízfolyás' 1244>347, 1257: *Fuk*, aqua, fl., loc. (Gy. 1: 291, 375).

A *Fok* folyónév a 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) jelentésű *fok* főnévből keletkezett hasadással (FNESz. *Sió-fok*).

Fokos-verem 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely' 1251/335: *Focoswerum*, 1251/339: *Focoswerem* (Gy. 1: 299).

Első lexémája talán a *fokos* 'hosszú nyelű csákány- vagy balta-szerű fegyver, illetőleg eszköz' (TESz.) főnév, amelyhez a *verem* '<földbe ásott> nagyobb gödör' (TESz.) főnév kapcsolódik. Az elnevezés motivációja nem világos.

Földvár 1. 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól D-re' 1317>413: *Felduar*, t., 1324, 1327,

1330: *Feldwar*, p., v., 1328: *Feudvar* ~ *Feulduar*, p. ~ *Feuldwaar*, p. 1331: *Folduar*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Feldymar* ~ *Fewluar* ~ *Foldowar*, 1338: p. olim Ipolthloka et nunc *Feulduar* (Gy. 1: 302). L. **Ipoltlaka. 2.** 'Baranya vm.-ben Mohács határában említett hely' 1281: *Feldwar*, loc. (Gy. 1: 302).

Földsáncokból álló egykori erősségre utal; vö. *vár* 'erődítmény, megerősített hely' (TESz.) fn. (FNESz. *Dunaföldvár*). Eredetileg az építményt jelölhette, a település helyén valaha földvár volt, erről metonimikus úton kapta a nevét a település.

Franceusföldre 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1296/346/408: p. *Franchiseusfeldy* vel Zeueboogh (Gy. 1: 303). L. **Szevejbog.**

A *Franceus* (1291, ÁSz. 316) személynévnek és a *föld* földrajzi köznévből keletkezett birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Fűz +1228/383/407 (Aszuág, Baranya vm.): *fyz*, a. (Gy. 1: 274).

A *fűz* fanévből keletkezett. Köznévi említés, magára a fára utal.

Füzes 1. 'Baranya vm.-ben a Kőrös jobb oldali mellékvíze, Füzesd és Gerde határában említik' 1232: *Phizes*, aqua (Gy. 1: 248, 304, 306), 1315: *Fyzes* (Gy. 1: 304). L. **Füzesd. 2.** 'település Baranya vm. Ny-i részén a Füzes(d) patak mellett' 1315: *Fyzess* (Gy. 1: 304). L. **Füzesd.**

Az **1.** víznév a m. *fűz* fanévnak az *-s* melléknévképzős származéka, amely, metonímiával lett víznévvé. Az elnevezés a folyó partján lévő jellemző növényzetre utalhat. A **2.** elnevezés a datálás alapján a *Füzesd* (2.) névből keletkezhetett a *-d* helynévképző eltűnésével, redukció útján.

Füzesd 1. 'Baranya vm.-ben a Kőrös jobb oldali mellékveze, Füzesd és Gerde határában említik' 1256: *Fyzezeth*, aqua (Gy. 1: 248, 304), 1321: *Fyuzeth*, fl. (Gy. 1: 306), 1329, 1332: *Fyzezeth*, aqua, fl. (Gy. 1: 304, 307), 1334: *Fyzesd* (Gy. 1: 306). Alakváltozata **Füzes**. **2.** 'település Baranya vm. Ny-i részén a Füzes(d) patak mellett' 1256: *Fyzezeth*, [1292–97], 1329: *Fyzezeth*, p., t., v. (Gy. 1: 304). Alakváltozata **Füzes**.

Az **1.** víznév a másik alakváltozattól, a *Füzes* névből keletkezett a *-d* helynévképző hozzáadásával, bővülés eredményeként. Az 1321-ből való adat talán íráshiba, de az is elképzelhető, hogy **Füzet** ~ **Füzed** változatot takar. A **2.** esetben a település mellett folyó *Füzesd* patak neve vonódhatott át a falura, metonimikus úton. Esetleg a Füzes víznévhezkapcsolt *-d* helynévképzővel jött létre.

Gácsmihályföldre 'település Baranya vm.-ben, Zsibót mellett sorolják föl' 1330: *Gachmihalfeulde*, t. (Gy. 1: 304).

A *Gács Mihály* magyar személynévnél és a *föld* 'megművelt mezőgazdasági terület' (TESz.) földrajzi

köznév birtokos személyjeles alakjának összetételeként jött létre, s az birtoklásra utalt.

Gadány 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DNy-ra' 1192/374/425, 1305>372, 1326: *Gadan*, m., t., v., 1193, 1270: *Godan*, pr. (Gy. 1: 304).

A *Gadány* puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű lehet; vö. blg. *Гобан* szn.; szb.-hv. *Gudan* szn. (FNESz.). A megnevezés a terület egykori birtokosára utalhatott.

Gájmöge 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1289/374: *Gaymugy*, v. (Gy. 1: 305).

Etimológiája bizonytalan, talán egy *Gáj* helynévből keletkezhetett, amelyhez a *mög* 'valami mögött levő terület' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakja járult, de erre a helynévre nincs adat. A *Gáj* helynév névátvétellel kerülhetett a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *gâj* 'liget' (FNESz. *Szépliget*).

Garé ~ Gara 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1329/XIV.: *Garee*, 1332–5/Pp. Reg.: *Gara* ~ *Gane* ~ *Karami*, 1336: *Gara*, p., v. (Gy. 1: 305).

A m. *Gara* személynévből keletkezhetett magyar névadással. A *Garé* hn. tkp. értelme 'Garáé'. A személynév a m. *Kara* személynévből (1266: *Kara*, ÁSz. 458) keletkezett. Ennek előzménye a török *qara* 'fekete' (FNESz. *Kára*). Ez esetben *k > g* zöngésüléssel kell számol-

nunk. Személynévi eredetéhez l. még szb.-hv. *Gara* szn., csn. A m. R. *Gara* csn. helynévből alakulhatott. Más elképzelés szerint a *Gara* hn. szláv eredetű; vö. blg. (*Донина*) *Зорá* hn.; szb.-hv. *Góra* hn.; szln. *Gora* hn. Ezek alapja a déli szláv *gora* 'erdő' (FNESz. *Gara*, *Garé*).

Gata 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól ÉNy-ra' 1331: Mark f. Gatal de *Gatha*, 1331, 1332–5/Pp. Reg.: *Gata*, 1332–5/Pp. Reg.: *Gacha* (Gy. 1: 305).

A m. *Gata* személynévből (1297: *Gathe*, ÁSz. 326) keletkezhetett magyar névadással.

Gégfalva 'település Baranya vm. Ny-i részén, az Okor vidékén feketett' 1274: rel. Sal-is de gen Geg, ... Mich. f. Geg, 1311: Mich-em f-m Geeg ... v-m eorum iuxta *Geegfalua* existentem (Gy. 1: 305).

A hn. a *Gég* (1208/1359: *Geegh*, ÁSz. 327) személynévnek és a *falua* fn. birtokos személyjeles alakjának összetétele (FNESz. *Gyöngyfa*). A *Gég* nemzetség lakhelye, tehát a megnevezés birtoklásra utal.

Gencs(i) 'Baranya vm.-ben Nékse határában említett szőlő-hegy' 1325: *Genchi*, vin. (Gy. 1: 347).

A *Gencs* (1268/1409: *Gench*, ÁSz. 416) személynévből jött létre esetleg az *-i* helynévképző hozzáadásával. A megnevezés a terület egykori birtokosára utalhatott.

Gerde 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös mellett' 1308: *Gurede*, 1308, 1325, 1332–5/Pp. Reg.: *Guerede*, 1315, 1329,

1330>332, 1331, 1332/333: *Gerede*, p., v., 1332–5/Pp. Reg.: *Gerde* ~ *Gerda* ~ *Gered* ~ *Kerdo* (Gy. 1: 305–6). Alakváltozata **Gerdej**.

A datálás alapján a *Gerdej* névből keletkezhetett a *-j* helynévképző elhagyásával, redukció útján.

Gerdej 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös mellett' 1216/550: *Guerdei*, v. 1232, 1235, 1283, 1326: *Gredey*, t., v., 1234, 1307, 1314, 1321, 1325, 1326, 1329, 1331, 1332, 1332/333, 1334: *Geredey*, p., v., 1256, [1280 k.], [1292–97], 1329: *Gueredey*, v., 1283: *Gredei*, v., 1296: *Gheredey*, 1330>332: *Geredei*, t. (Gy. 1: 305–6). L. **Gerde**.

Az adatok egy része *Gerde* melléknévi származéka lehet, sok adat ugyanis személynévben áll. Mint-hogy biztos *Gerdej* helynév is van, ezek nem választhatók külön. A nem melléknévi származékok a *Gerde* névből keletkezettek talán *-j* helynévképzővel (BENKŐ 2004: 408). A *Gerde* hn. bizonytalan eredetű. KISS LAJOS szerint talán egy m. R. **Gerd* személynévből jött létre, amelynek a forrása szb.-hv. R. *Grd* szn. lehet. Előfordulhat ugyanakkor, hogy a hn. előzménye egy m. R. **Gerde* személynévben keresendő, amely a szb.-hv. R. *Grde* szn. átvétele. KISS LAJOS szerint kevésbé elfogadható az az elképzelés, miszerint a hn. a szb.-hv. *gréda* 'szirt, sziklazátony; dűlő; hegygerinc' jelentésű főnévre vezethető vissza (FNESz.).

Geréc 1. 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól K-re, a Dráva közelében' +1228/383/407: *Gerech*, t., *[1263]: *Grech*, t. (Gy. 1: 307).
2. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1296: *Grech*, v. ~ *Guerech*, v., 1316: *Gherech*, p., v., 1330: *Gerac*, v., 1330/477: *Gerech*, p. (Gy. 1: 307).

Talán szláv eredetű; ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Górice* hn.; szln. *Gorica* hn.; cseh *Hořice* hn. Ezek előzménye a szláv *gorica* 'kis hegy' < : *gora* 'hegy' (FNESz. Gérc).

Geréc-hegy 'Baranya vm.-ben Siklóstól É-ra Geréc falu közelében húzódó hegyvonulat' 1330/477: *Gerechygh*, mo. (Gy. 1: 247, 307). Alakváltozata **Geréc hegye**.

A *Geréc* (2.) helynév és a *hegy* 'dombnál magasabb kiemelkedés a föld felszínén' (TESz.) földrajzi köznév összetétele, s a hegyvonulat pontos elhelyezkedésére utalt.

Geréc hegye 'Baranya vm.-ben Siklóstól É-ra Geréc falu közelében húzódó hegyvonulat' 1330/477: *Gerechyghy*, mo. (Gy. 1: 307). L. **Geréc-hegy**.

A *Geréc* (2.) településnév és a *hegy* 'dombnál magasabb kiemelkedés a föld felszínén' (TESz.) földrajzi köznév birtokos személyjeles alakjának az összetétele, s a hegyvonulat pontos elhelyezkedésére utalt.

Geresd 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re, a Gyöngyös és a Hódos patak közelé-

ben feketett' [1290–1300]: *G(er)esth*, 1293: *Guresth*, 1293, 1295, 1302, 1312: *Gueresth*, t., v., 1295: *Gueresd*, t. ~ *Guerest*, 1330/477: *Kerest*, 1340: *Geresth*, p., v. | ~i [1292]: Thom. f. Laur-i de *Guerestry*, [1292–97]: Thom. f. Laur-i de *Gueresty* (Gy. 1: 308).

Valószínűleg a m. *Gerus* személynév (1211: *Gerus*, ÁSz. 334) – *d* helynévképzős származéka, és birtoklásra utalhatott (FNESz. *Geresdlak*).

Geszte 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' [1290 k.]: *Gezthe*, 1332–5/Pp. Reg.: *Geste* ~ *Keste* | ~i [1292–97]: nobles de *Guezthey*, 1330/409: St. de *Geztey*, 1332–5/Pp. Reg.: Seb. sac. de *Sestey* (Gy. 1: 309).

A *Geszte* hn. etimológiailag azonos lehet a *Geszt*-féle nevekkel, esetleg azoknak egy –*a* ~ –*e* képzővel bővült alakjai. Valószínűleg a m. R. *geszt* 'gyümölcs fás héja' (TESz.) főnévvel van kapcsolatban (FNESz. *Geszt*, *Nyitrageszt*).

Gét 'település és monostor Baranya vm. K-i részén a Danóctól DNy-ra' 1261/262, 1262: *Guech*, 1265/270: mon. de *Gueth*, 1269 [ɔ: 1270], 1326/340: mon., mon. de *Geth*, 1296: mon. *Geeth*, 1321: *Geed*, p., 1327, 1332–5/Pp. Reg.: *Geech*, 1332–5/Pp. Reg.: *Gued* (Gy. 1: 309). **Gétmonostora** néven is említik.

A *Gét* puszta személynévből (1274/1329: *Geth*, ÁSz. 335) keletkezett magyar névadással (FNESz.

Géta). A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Gétmonostora 'település és monostor Baranya vm. K-i részén a Danóctól DNy-ra' 1332: *Geethmonustura*, p. ~ *Geethmonostura*, 1340: *Gethmonustura* (Gy. 1: 309).

A *Gét* névből keletkezett a *monostor* köznévi birtokos személyjeles alakjával való bővülés eredményeként. A település Szent Ipolyról nevezett monostorára utal (vö. 1327: mon. B. Ipoliti de Geech), amely azonban csak 1261-ben tűnik fel apátja nevében.

Gibárt 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1314: *Gebarth* (Gy. 1: 309). L. **Gibártföldre**.

A *Gibártföldre* névből keletkezett a *földre* utótag elhagyásával, ellipszis útján. Ugyanakkor elképzelhető, hogy közvetlenül a *Gibárt* (1051: *Gebart*, ÁSz. 326) pusztai személynévből keletkezett magyar névadással. A szn. német eredetű; vö. ném. R. *Gebhard*, *Gebhart* (FNESz.). 1313-ban Bojai Gibárt unokája, Dezső birtokolta, a megnevezés tehát birtoklásra utal (1313: Deseu f. Greg-i f-i Gywbarth de Boya ... p. *Gyubarthfewldy* (Gy. 1: 309).

Gibártföldre 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1313: Deseu f. Greg-i f-i Gywbarth de Boya ... p. *Gyubarthfewldy* (Gy. 1: 309). **Gibárt** néven is említik.

A *Gibárt* (1051: *Gebart*, ÁSz. 326) személynév és az *-i(e)* birtokos személyjellel ellátott *föld* 'megművelt terület' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele.

Glozsje 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett erdő' +1228/383/407: *Glosye*, s., +1228/423: *Glosio* (Gy. 1: 273).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Gložje* hn. Alapja egy ósszl. **glogъ* 'galagonya' lehet (FNESz. *Szentjánosháza*).

Gorba 'Baranya vm.-ben Kópács határában említett halastó' 1212/397/405: *Gorba* (Gy. 1: 329).

KISS LAJOS szerint szláv eredetű, tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. szb.-hv. *Grbe* hn. Etimológiailag összetartozik a m. *görbe* mn. szláv előzményével (FNESz. *Gorba-hegy*).

Gönc 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1319: *Gunch* (Gy. 1: 310). GYÖRFFY szerint lehet, hogy azonos **Göncél**-lel.

A *Gönc* pusztai személynévből (1270>1437: *Guench*, ÁSz. 352) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg német eredetű; vö. ném. *Gun(t)z* szn. és *Kun(t)z* szn. (FNESz.).

Göncél ? 'település Baranya vm. középső részén, Herend környékén fekkent' 1296: *Guncheel*, v., 1296, 1308, 1330/477: *Gunchel*, p., t., v. (Gy. 1: 310). GYÖRFFY szerint esetleg azonos **Gönc**-cel.

Eredete bizonytalan. Esetleg a m. *Göncél* (1200: *Guncil*, ÁSz. 355)

puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással.

Görcsöny 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécstől DNy-ra' 1247/412: *Gurchen*, v., 1305>372: *Gerechen*, v. 1332–5/Pp. Reg.: *Guerchen* ~ *Gurche(n)* ~ *Gurchu(n)* ~ *Kerhun* ~ *Chenchin* ~ *Curchen* (Gy. 1: 310). **2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Ny-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Gerchun* ~ *Gurchen* ~ *Berchu(n)* ~ *Cherchey* (Gy. 1: 310).

Eredete bizonytalan. KISS LAJOS szerint talán visszavezethető egy déli szláv R. **Gričane* 'dombon lakók' helynévre, és alakilag összetartozhat a m. *Gerecse* hn. szláv előzményével (FNESz.). Alakilag hathatott rá a m. *görcs* szó. Ha valóban szláv eredetű, akkor névátvétellel került a magyar névrendszerbe.

Gradistya ~ **Geredistya** 'település és révhely Baranya vm. D-i részén a Karasó és a Velcsica összefolyásánál' 1251/328/374: *Gradustan* ... p-em cum portu, 1251>377: *Gradistan*, 1256 [c: 1266]: *Gradiscam*, 1296: *Gueredystha* vel Hydwygh vocatam ... t-rum *Gueredyscha* et Hydwyg (Gy. 1: 307–8). L. **Hídvég.**

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Gredistye 'bizonytalanul azonosítható település Baranya vm.-ben' 1332–5/Pp. Reg.: *Gerdische* ~ *Kerdiste* ~ *Kerdyse* ~ *Genedisse* ~ *Gerdesse* ~ *Kordeste* (Gy. 1: 307).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Gyak 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' +1015/+158///403/Pp. Reg.: *Gyos*, v., +1015/+158//XVIII.: *Gyoku*, v., +1015//XV.: *Gywkw*, 1280: *Gyok* (Gy. 1: 310).

A m. *Gyak* puszta személynévből (+1156/1347: *Gok*, ÁSz. 338) keletkezhetett magyar névadással. Az első adat *gyiós*-féle inkább, elírás lehet, vagy másik hely.

Gyalán 'település Baranya vm. középső részén Pécstől Ny-ra' 1318: *Gytaan* (Gy. 1: 310).

Török eredetű személynévből keletkezett; vö. csag. *jalyan* 'hazugság, hamis', valamint ótörök *jilan* 'kígyó' (FNESz. *Kisgyalán*). A megnevezés a település egykori birtokosára ualhatott.

Gyécséd 'település Baranya vm.-ben, Pécsvárad vidékén fekkett' [1292–97]: *Geycheyd* (Gy. 1: 297).

Etimológiája bizonytalan, többé nem szerepel. FEHÉRTÓI KATALIN ezt a településnévi adatot személynévi adatként közli (ÁSz. 327).

Gyertyán 1295/403 (Szentlászló, Pécstől DK-re, Baranya vm.): *gertean*, a. (Gy. 1: 389).

A hn. a *gyertyán* fanévre vezethető vissza. Közsői említés, magát a fát jelöli.

Gyertyánfa [+1235]/350/404 (Boda, Pécs mellett, Baranya vm.): *dyrthyanfa* (Gy. 1: 285), 1247 (Sál-földe, Baranya vm.): *gurtanfa*, a. (Gy. 1: 374), 1251/335 (Ebres, Ba-

ranya vm.): *jurtafa* (Gy. 1: 299), 1251/339 (Ebres, Baranya vm.): *jurtyanfa* (Gy. 1: 299), 1313 (Szentegyed, Baranya vm.): *Gertanfa*, a. (Gy. 1: 385).

A *gyertyán* növénynévnek és a *fa* főnévnek az összetétele. Valószínűleg nem helyet, hanem magát a fát jelöli.

Gyirmót uta 'Baranya vm.-ben Szentegyed határában említett út' +1183/326/363: *Bermothuta* [ɔ: *Germothuta*] (Gy. 1: 385).

A *Gyirmót* személynévnek (1321/1726: *Germolth* (Gy. 2: 589) és az *út* földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Valószínűleg arra az útra utalhatott, amely egy Gyirmót nevű személy birtokára vezetett.

Gyöngyös 'Baranya vm.-ben a Hódos bal oldali mellékvíze, Geresd határában említik' 1312: *Gyungys*, riv. (Gy. 1: 249, 308).

A *gyöngy* fn. –s melléknévképzős származéka, s metonímiával lett víznévvé. Arra utalhat, hogy a patak menti fákon feltűnően sok volt a fagyöngy (FNESz.).

Győri 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett, helyét közelebbről nem ismerjük' 1294/488: *Yewry*, t., 1315: *Geury*, p. (Gy. 1: 311).

A *Győr* személynévnek (1061/1257: *Geur*, ÁSz. 335) az –i helynévképzős származéka. A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Gyula 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re'

1285, [1290 k.], 1296, 1302, 1330: *Jula*, v., [1290–91], 1321, 1334 (Gy. 1: 367), 1335: *Gyula*, t., v., 1296: *Yula*, v., 1316, 1319, 1332–5/Pp. Reg.: *Gula*, p., v., 1332–5/Pp. Reg.: *Gulâ* ~ *Gyla* (Gy. 1: 311). Belőle vált ki **Kisgyulád**.

A *Gyula* puszta személynévből (895, ÁSz. 339) keletkezett magyar névadással. A szn. olyan török méltóságnévre vezethető vissza, amely a török *jula* 'fáklya' fn.-vel tartozik össze (FNESz.).

Gyula kuta 'Baranya vm.-ben Pécsváradon említett kút' (vö. Gy. 1: 365) 1258/259: *Julakuta*, put. (Gy. 1: 366).

A kút nevének első névrésze a *Gyula* szn., (895: *Gyula*, ÁSz. 339) második névrésze a *kút* 'forrás, csatorna' (TESz.) fn. birtokos személyjellel ellátott származéka. A hn. a kút építtetőjére, vagy birtokosára utalt.

Gyűd 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1323: *Geud*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Gyud* ~ *Giud* ~ *Gyug* ~ *Gheyd* ~ *Gynud* | ~i 1290 k.: Dom. f. c-is Fylpus de *Geudy* (Gy. 1: 311).

A *Gyűd* puszta személynévből (1138/1329: *Gudi*, ÁSz. 352) keletkezett magyar névadással (FNESz. *Máriagyűd*). A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Gyümölcsény 1252>360 (Csúza, Baranya vm.): *gymulchen* (Gy. 1: 295), 1313 (Szentegyed, Baranya vm.): *Gyumulchen*, dum. (Gy. 1: 385).

A m. R. *gyümölcsény* főnévből keletkezett. Ez gyümölcsöt termő bokrot, fát jelölt. Alapszava etimológiailag azonos a m. *gyümölcs* fn. török előzményével (FNESz.). Itt köznévi említés.

Gyümölcsénybokor 1276 (Baksa, Baranya vm.): *dymulchynbukur* (Gy. 1: 277), 1332 (Gerde, Baranya vm.): *Gumulchynbukur*, dum. (Gy. 1: 307).

A *gyümölcsény* és a *bokor* 'cserje' (TESz.) főnév összetétele. A megnevezés magára a bokorra utalt, inkább köznévi említés lehet.

Gyümölcsényes 'Baranya vm.-ben Sámod határában említett víz' 1257: *Gumulchenus*, aqua (Gy. 1: 375).

A m. R. *gyümölcsény* 'gyümölcs-termő bokor, galagonya' növénynév –s melléknévképzős származékából keletkezett (FNESz.). Eredetileg olyan helyet jelölhetett, ahol sok galagonyabokor volt, majd ez a helynév válhatott metonimikus úton a közelben folyó víz nevévé.

Gyümölcsényfa [+1235]/350/404 (Boda, Pécs mellett, Baranya vm.): *Gyemelchenfa*, a. (Gy. 1: 285), 1323 (Harkány, Baranya vm.): *gumulchenfa*, a. (Gy. 1: 312).

A m. R. *gyümölcsény* főnévnek és a *fa* főnévnek az összetétele. A megnevezés magára a fára utalt, inkább köznévi említés lehet.

Gyűrű 1. 'Baranya vm.-ben az Okor jobb oldali mellékvize, Gyűrűfő határában ered' 1192/374/425:

Gyreu, fl. (Gy. 1: 248, 288), 1305/320>372/746: *Synven* ~ *Syncen* [ɔ: *Gyureu*] (Gy. 1: 288). **Kn.** 1296/324 (Fülöpfölde, Baranya vm.): *gyreu*, a. (Gy. 1: 304). **2.** 'Baranya vm. ÉNy.-i részén a Gyűrű patak mellett levő föld' 1287/468: *Gyrew* (Gy. 1: 311).

Az **1.** víznev a 'főként juhar vagy somcserje' (TESz.) jelentésű m. *gyűrű* növénynévből keletkezett, s a patak partján lévő jellemző növényvilágra utalhatott (FNESz. *Gyűrűfű*). A **2.** helynév esetében a *Gyűrű* patak neve vonódhatott át a mellette lévő földre metonimikus úton.

Gyűrűfő 'település Baranya vm. ÉNy-i részén a Gyűrű patak forrásánál' 1332–5/Pp. Reg.: *Korofiev* ~ *Kyrewf* ~ *Syrofen* (Gy. 1: 312), 1492: *Gywrewfew* (Cs. 2: 488).

A *Gyűrű* víznévnek és a *fej* ~ *fő* 'forrás' (TESz.) jelentésű szó összetétele. Az elnevezés arra utal, hogy a falu a patak forrásvidékén települt (FNESz. *Gyűrűfű*).

Hálé 'település Baranya vm. DK-i részén Baranyavártól D-re' 1332: *Haleu*, 1332–5/Pp. Reg.: *Hale* (Gy. 1: 312).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Hamu-halom 'a Baranya vm. ÉK-i részén fekvő Velente határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Hamuholm* (Gy. 1: 406).

A *hamu* fn. és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Motivációja nem világos.

Hangyás-bükk 'Baranya vm.-ben Szentegyed határában említett fa' 1313: a. magna *hangas Byk vocata* (Gy. 1: 385).

A *hangya* állatnév *-s* képzős alakjának és a *bükk* növénynévnek az összetétele. A megnevezés magára a fára utal, inkább köznévi említés lehet.

Hanva 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1330: *Honua* (Gy. 1: 312).

KISS LAJOS szerint a *Hanva* nemzetségnévvel függ össze [1289/1479: „Rapolth filius Bogus de genere *homva*” (HazaiOkm. 7: 208)), amelynek eredete tisztázatlan (FNESz.). Ebben az esetben a megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Haraszt 1. 'Baranya vm.-ben Gyak határában említett hely' +1015/+158//403: *Chorozt* (Gy. 1: 310). **2.** 'Baranya vm.-ben Sámod határában említett erdő' 1257: in parva silva que dicitur *horost* (Gy. 1: 375).

A m. *haraszt* '(tölgy)erdő, tölgyes, bozót' (TESz.) jelentésű főnévből alakult (FNESz.). Az **1.** név olyan helyet jelölt, ahol sok volt a tölgyfa, de az sem zárható ki, hogy csupán köznévi említés. A **2.** esetben a fenti főnév metonimikus úton vált az erdő nevévé az ott honos növényzetre utalva.

Harasztbokor 1332 (Gerde, Baranya vm.): *Harastbukur*, dum. (Gy. 1: 307).

A m. *haraszt* 'tölgyes; cserjés bozót' (TESz.) főnévnek és a *bokor*

'cserje' (TESz.) főnévnek az összetétele (TESz.). A megnevezés magára a bokorra utal, inkább köznévi említés lehet.

Harasztfa [1244]/295/384 (Vajszló, Baranya vm.): *harasztfa*, a. (Gy. 1: 401), 1317>420 (Kerekegyház, Baranya vm.): a. il. que *harasthfa* diceretur (Gy. 1: 325). A második adat egy korábbi oklevélátiratban **Határfa**-ként szerepel.

A m. *haraszt* 'tölgyes; cserjés bozót' (TESz.) főnévnek és a *fa* főnévnek az összetétele (TESz.). Itt csak köznévi, magára a fára utal.

Haraszi 1. 'Baranya vm.-ben a Mohácstól DNy-ra fekvő Nyárad határában említett erdő' +1093/404: – – *razty* (Gy. 1: 350). **2.** 'Baranya vm.-ben Bellye határában említett erdő' 1324: *Harazty*, s. (Gy. 1: 282). **3.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól D-re' 1294: *Horozthy*, 1296: *Horosthy*, 1330: *Harazti* ~ *Harazty*, 1332–5/Pp. Reg.: *Harasti* ~ *Harasty* ~ *Harasozh* ~ *Haray* (Gy. 1: 312). **Egyházasharaszti** néven is említik.

Az **1.** és **2.** erdőnév a m. *haraszt* 'tölgyes; cserjés bozót' (TESz.) főnévből keletkezett az *-i* helynévképző hozzáadásával. A megnevezés az erdő jellemző növényzetére utal. A **3.** név eredetileg mikronév (erdőnév) lehetett, majd ebből alakulhatott metonimikus úton a település neve.

Harkány 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1323: *Harkan*, p. (Gy. 1: 312).

Valószínűleg a m. *harkály* mádnévre vezethető vissza, de nem kizárt, hogy az ómagyar *horka* méltóságnév származéka. Ehhez még l. szb.-hv. *Hrkan* csn. és *Hrkanovci* hn. (FNESz.).

Három-haraszt 'Baranya vm.-ben Füzesd határában említett hely' 1256: *Harumhorozth*, t. (Gy. 1: 304).

A *három* számnévnek és a *haraszt* 'tölgyes; cserjés, bozót' (TESz.) főnévnek az összetétele, s a hely feltűnő növényzetére utal.

Három-körtvély 'Baranya vm.-ben Somló határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Harumkurtuel* (Gy. 1: 379).

A *három* számnévnek és a *körte* ~ R. *körtvély* 'körtefa' (TESz.) fanévnek az összetétele, s a hely feltűnő növényzetére utal.

Három-tölgyfa 'Baranya vm.-ben Somló határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Harumtulfa* (Gy. 1: 379).

A *három* számnévnek és a *tölgyfa* főnévnek az összetétele, s a hely feltűnő növényzetére utal.

Harpana-telek 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely' 1251/335: *Hurpanateluk* (Gy. 1: 299). Alakváltozata **Harpana telke**.

A *Harpana* személynév (1251/1335: *Hurpana*, ÁSz. 396) és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Harpana telke 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely'

1251/339: *Harpanateluke* (Gy. 1: 299). L. **Harpana-telek**.

A *Harpana* személynév (1251/1335: *Hurpana*, ÁSz. 396) és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Harsány 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' [+1235]/350/404: *Horzan*, v., 1249/291, 1289/291, 1291, [1291 k.], 1296, 1302, 1313, 1314, 1332–5/Pp. Reg., 1334: *Harsan*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Arzan* (Gy. 1: 313). **Harsányfalva** néven is említik, belőle kivált faluként szerepel **Kis-** vagy **Ebesharsány**.

A m. *hárs* 'szív alakú levelű, édeskés illatú virágú erdei és kerti fa' (TESz.) főnévből alakulhatott az eredetileg kicsinyítő funkciójú, de a valamivel való ellátottság kifejezésére is szolgáló, ám itt már inkább helynévképzőnek tartható *-n(y)* képző hozzáadásával. Más feltevések szerint a *harsány* 'harsogó' (TESz.) melléknévvel kapcsolható össze (FNESz.). Arra utalhatott, hogy a település környéke hársfában gazdag lehetett.

Harsányfalva 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' 1313: *Harsaanfolwa*, t. (Gy. 1: 313).

A *Harsány* névből keletkezett a *falva* földrajzi köznévi birokos személyjeles alakjával való kiegészítéssel.

Hársfa 1251/335 (Ebres, Baranya vm.): *hasfa*, a. (Gy. 1: 299).

A m. *hárs*, *hársfa* 'szív alakú levelű, édeskés illatú virágú erdei és kerti fa' (TESz.) főnévből alakult (TESz.). Itt csak köznévvé lehet, magára a fára utal.

Hásságy 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' +1058/300//403: *Hashag*, t., [1290–1300], 1295/403, 1296: *Hassag*, v., [1291], 1296, 1312: *Hassagh*, v., 1311, 1330/477, 1332–5/Pp. Reg.: *Hasagh*, 1316: *Hasaag*, p., v., 1330, 1332–5/Pp. Reg.: *Hashagh*, v., 1330/477: *Ha* – – –, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Hasaagh* ~ *Assati*, 1341: *Hassyagh*, v. (Gy. 1: 314).

A *hárs* fanévnek az eredetileg valamivel való ellátottságot kifejező, de itt már inkább helynévképzőként szereplő –gy képzős alakja (FNESz.). Egyes adatokban az –s megnyúlása figyelhető meg: gyakori volt a nyugati nyelvjárásokban, hogy a hangzóközi –s megnyúlt. Itt is erről lehetett szó (BÁRCZI—BENKŐ—BERRÁR 2002: 133).

Határfa 1317>413 (Kerekegyház, Baranya vm.): a. il. que *hatarfa* diceretur (Gy. 1: 325). L. **Harasztfa**.

A *határ* 'területek közti választóvonal' (TESz.) főnév és a *fa* főnév összetétele. Közsői említés lehet.

Hat-haraszt 'Baranya vm.-ben Gradistyán határában említett hely' 1296: 6 a-es *virgultinorum*, quare is vel iste locus vocatur *Hotharasth* (Gy. 1: 308).

A m. *hat* számnévnek és a *haraszt* 'tölgyes, cserjés bozót' (TESz.) főnévnek az összetétele. A megnevezés olyan helyre utalhatott, ahol *hat* feltűnő tölgyfa volt.

Hatkóc 'település Baranya vm. DK-i részén, helyét pontosabban nem ismerjük' 1282, [1282]: *Hothkuch*, v. (Gy. 1: 318).

Szláv eredetű, tehát a magyar névrendszerbe névátvétellel került. Vö. cseh *Hodkovice* hn., szlk. *Hodkovce*. Az alapjául szolgáló személynévhez l. cseh *Hodek* < R. *Godek* szn; le. *Godek* ~ *Godk* szn. (FNESz. *Hatkóc*).

Hattyas 1. 'Baranya vm.-ben Kőszeg környékén a Duna szigetén fekvő halastó' 1282: *Hathias*, pisc. (Gy. 1: 314), 1320/324: *Hothias*, pisc. (Gy. 1: 325), 1320/324/360, 1327>365: *Hothyas*, pisc., 1327/332/360>363: *Hothyos*, pisc. ~ *Hotyas*, 1332>365: *Hathyas*, pisc. (Gy. 1: 314). **2.** 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' 1296: *Hothyas*, p. (Gy. 1: 314).

A m. *hattyú* madárnévnek az –s képzős melléknévi származékából keletkezett metonímiával. Arra utalhatott, hogy a halastó, ill. a település környékén feltűnően sok volt a hattyú.

(Hazha) 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalu határában említett hely' +1058/300//403: *Hazha*, loc. (Gy. 1: 398).

Mivel GYÖRFFY a későbbi Hárságy hegyet azonosítja, eszerint a *Háságy* torzult lejegyzésének tart-

hatjuk. Etimológiáját ld. *Hásságy* címszó alatt.

Hazugd 'település Baranya vm. középső részén, Szederkény mellett fekketett' 1276, 1288/302, 1296, 1312, 1322: *Hozugd*, 1296: *Ozugd*, 1322: *Hazughd* | ~i [1292–97]: nobles de *Hozugdy* (Gy. 1: 315).

A m. *Hazug* személynévből (1086: *Chozug*, ÁSz. 369) keletkezhetett a *-d* helynévképző hozzáadásával.

Hedreh 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1295/403: *Heydreh*, 1295/403, 1330/477: *Hedrich*, v., 1316: *Heydrih*, p., v., 1330: *Hedreh*, v. (Gy. 1: 315).

A m. *Hedreh* (1210: *Heidrich*, ÁSz. 372) pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással.

Hedrő-fő 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalu határában említett hely' +1058/300//403: *Heddrefew* (Gy. 1: 398). Kapcsolatban lehet a közeli **Hedreh** település nevével.

Elképzelhető, hogy a *Hedreh* névből keletkezett, olyan módon, hogy a szóvégi *γ* vokalizálódott, majd az így létrejött diftongus később monoftongizálódott (BÁRCZI—BENKŐ—BERRÁR 2002: 116). Az utótag a *fej* ~ *fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévi.

[Hegyszentmárton] 'település Baranya vm. középső részén az Okor mellett' 1332–5/Pp. Reg.: eccl. *S. Martini de Monte* (Gy. 1: 390). L. **Szentmárton** (5.).

A település a temploma védőszentjéről, *Szent Márton* pápáról nevezték el, aki 655-ben vértanúhalált halt (MEZŐ 1996: 153/10.). A *hegy* megkülönböztető előtag azzal magyarázható, hogy a pápa római börtöne és sírhelye fölötti hegyen lévő bazilikát *Hegyi Szent Mártonnak* hívják, a magyar név a latin megfelelő fordítása. Ezt a bazilikát kapta bíborosként Bakócz Tamás esztergomi érsek is (FNESz.).

Hencse 'település Baranya vm. középső részén a Dráva vidékén' 1264, 1303, 1330, 1341, 1349: *Henche*, p., v. | ~i 1332–5/Pp. Reg.: Gaal (sac.) de *Henchey* (Gy. 1: 316).

A *Hencse* pusztaszemélynévből (1198: *Henche*, ÁSz. 376) keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Herceg 'Baranya vm.-ben Kópács határában említett halászhely' 1212/397/405: *Herceg*, pisca. (Gy. 1: 328).

A személynévként is használt (1201: *Herceg*, ÁSz. 376) m. *herceg* főnévből keletkezett. A megnevezés a terület egykori birtokosára utalhatott.

Herend 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécsről D-re' 1330: *Herend* | ~i 1282: Thexe f. Bene de *Herendy* (Gy. 1: 316). (1330: Pet. f. Bene de Herend). **2.** 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1289>344: *Herend*, p. (Gy. 1: 316).

A m. R. *Heren* ~ *Herin* személynévből (1177/1202–1203/1337: *Heren*, ÁSz. 382) keletkezett a *-d*

helynévképző hozzáadásával. Az alapjául szolgáló szn. eredete nem tisztázott. L. talán a ném. R. *Herin* szn., ill. cseh R. *Chřěn* szn., le. *Chrzen* szn. Ezek köznévi előzménye az ósszl. **chrěнь* 'torma' lehet (FNESz.).

Hermány 'település Baranya vm. K-i részén, Danóctól É-ra feketett' 1331: *Herman* | ~i 1330: Jo. de *Hermani* (Gy. 1: 316).

A *Hermány* puszta személynévből (1014: *Herman*, ÁSz. 382) keletkezett magyar névadással. A szn. előzményéhez l. ném. *Hermann* 'hadfi, harcos' szn. (FNESz. *Hermánszeg*). A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott. Gy. erdőnek mondja: *silva eccl-e* [de *Saxard*] *Herman*.

Hertelend 'település Baranya vm. ÉNy-i csücskében' 1332–5/Pp. Reg.: *Horcholond* (Gy. 1: 316).

A *hirtelen* melléknévből alakult személynévnék (1278: *Hertelen* (FNESz.) a –*d* helynévképzős származéka (FNESz. *Horváthertelend*).

Hetény 1–2. 'azonos nevű települések Baranya vm. É-i részén Pécsváradtól K-re, ill. Ny-ra' +1015/+158//403/Pp. Reg., +1158/[1220 k.]//403/Pp. Reg., 1212/[1340–49], 1332–5/Pp. Reg.: *Heten*, v., 1212/[1340–9], 1332–5/Pp. Reg.: *Hetin*, v., [1292–97]: *Hetyn*, 1332–5/Pp. Reg.: *Hechen* (Gy. 1: 316). Az adatokról nem dönthető el, hogy melyik településre vonatkoznak. Az egyik falut **Lovászhetény** néven is említik. **3.**

'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1289/291: *Heten*, v. (Gy. 1: 316).

A *Hetény* puszta személynévből (1086: *Heten*, ÁSz. 385) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. keletkezésére többféle magyarázat létezik: lehet a m. *hét* számnévnek a származéka, de összefüggésbe hozható a ném. R. *Het(t)in* személynévvvel is. Egy újabb elképzelés szerint viszont a szétszórtan elhelyezkedő *Hetény* helynevek népcsoporthoz kapcsolódnak (FNESz. *Hosszúhetény*).

Hetenye 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' 1322: *Hetene*, t., 1341: *Hetenye*, v. | ~i 1341: Dom. f. Petri f-i Mihedeus de *Hoteney* (Gy. 1: 317). **Kápolnáshetenye** néven is említik.

A m. R. *Hetény* (1086: *Heten*, ÁSz. 385) szn. –*e* képzős származéka lehet. Az 1341-es vegyes hangrendű alakból viszont arra következtethetünk, hogy déli szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Hotnja* ~ R. *Hotinja* hn., szln. *Hotinja vas* hn. (FNESz.).

Hídága 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' [1290], 1315, 1319/324, 1324, 1329, 1332: *Hydaga* | ~i [1292–97]: nob-es de *Hydagay* (Gy. 1: 317).

A m. *híd* 'valamely útnak folyó fölötti áthaladását biztosító műszaki építmény' (TESz.) főnévnek és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) fn. birtokos személyjellel ellátott alakjának összetétele (FNESz.). A helynév eredetileg olyan víznév lehetett, ame-

lyen híd vezetett át, s ez vonódhattott át később a településre.

Hideg-kút 'Baranya vm.-ben Kisdér határában említett kút' 1329/XIV.: *Hidegkuth*, put. (Gy. 1: 327).

A m. *hideg* melléknévnek és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnévnek az összetétele. A jelzői első névrész a kút vizének hőmérsékletére utalhatott.

Hídvég 'település Baranya vm. D-i részén a Karasó és a Velcsica összefolyásánál' 1296: Gueredystha vel *Hydwygh* vocatam ... t-rum Gueredyscha et *Hydwyg* (Gy. 1: 307–8). L. **Gradistyán**. Az oklevél egyszer azonosnak mondja, máskor két földnek említi őket.

A m. *híd* és *vég* főnévnek az összetétele. Az elnevezés arra utal, hogy a település a Karasó és a Velcsica folyók összefolyásánál egy a folyón átvezető híd végénél épült (FNESz. *Baranyahídvég*).

Hídvége 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' 1287: *Hydwyge*, v. (Gy. 1: 317).

A *híd* főnévnek és a *vég* fn. birtokos személyjellel ellátott alakjának összetétele. A település talán egy a Karasón átvezető híd végénél épülhetett.

Hímesház 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Ny-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Hymishaz* ~ *Hymushaz* ~ *Hymushas* ~ *Hamushaz* ~ *Hymelsahayl* ~ *Hymuhas* (Gy. 1: 318).

A m. *hímes* melléknév és a *ház* főnév összetétele. Jelentése 'festéssel díszített falú ház' lehet, vö. *hím*

'dísz, díszítő minta' (TESz.) (FNESz. *Hímesháza*) A megnevezés tehát arra utalhatott, hogy a településen festéssel díszített ház lehetett.

Hina 'település Baranya vm. közép-ső részén, a Karasó vidékén feketett' 1320: *Hyna*, p. (Gy. 1: 318). 1554-ben *Henye*-ként szerepel.

A *Hina* hn. etimológiája ismeretlen. A későbbi *Henye* alak hangrendi átcsapás eredménye lehet (KISS 1999: 214).

Hird ~ **Hirig** 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉK-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Hirig*, v., [1292–97]: *Hyr(i)d*, 1332–5/Pp. Reg.: *Hird* ~ *Hyrd* (Gy. 1: 318).

A *Hird* puszta személynévből (1211: *Hyrrud*, ÁSz. 387) alakult magyar névadással (FNESz.). A megnevezés a település egykori birtokosára utalhatott.

Hódos 'a Karasó bal oldali mellékvize Baranya vm. É-i részén' +1015/+158//403/Pp. Reg., 1335: *Hudus*, fl. (Gy. 1: 249, 318, 368), +1058/300//403: *Hodos*, fl. (Gy. 1: 249, 287, 314, 376, 398), 1293: *Hodus*, fl. (Gy. 1: 249, 308). Vö. **Hódos-fő, Sarlós-Hódos**.

A m. *hód* 'rágcsáló állat' (TESz.) főnévnek az –s melléknévképzős származékából keletkezett metonímiával. A hn. arra utal, hogy az adott folyónál sok hód élt.

Hódos-fő 'Baranya vm.-ben a Hódos forrása, Újfalu határában említik' +1058/300//403: ad caput ipsius fl-i, quod vocatur *Hodosfew* (Gy. 1: 398).

A *Hódos* víznév és a *fej ~ fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre. Az elnevezés a *Hódos* patak forrására utal.

Holt-tó ? 'Baranya vm.-ben Medviz határában említett hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Holtov*, [+1077–95]//XV.: *Hulthan* ~ *Hantan* (Gy. 1: 340).

A *holt* '(elzáródás miatt) megállott vízű, megrekedt <folyóvíz>' (TESz.) melléknévnek és a *tó* 'állóvíz' (TESz.) főnévnek az összetétele. A megnevezés talán arra a helyre utal, ami emellett a víz mellett lehetett, vagy egy valamikori tó helyére.

Horhág 1267/380 (a Duna menti Szekcsőhöz közeli Peterd, Baranya vm.): *zurduk* vel *horhag*, *transito ipso horhag* (Gy. 1: 369). L. **Szurdok**.

A *horh* 'vízmosta árok, mélyút' (TESz.) földrajzi köznévhöz kapcsoltsolt –gy helynévképzővel jött létre. Köznévi említés lehet.

Hosszú-megye 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett hely' [+1235]/350/404: *Huzomege*, loc. (Gy. 1: 286).

A *hosszú* melléknévnek és a *mege* 'határ' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévnél az összetétele. Az elnevezés két birtok vagy település közötti hosszán elnyúló mezsgyére utalhatott.

Hosszú-völgy 'Baranya vm.-ben Kisdér határában említett völgy' 1329/XIV.: [*Ho*]szevvelgh, vall. (Gy. 1: 327).

A m. *hosszú* melléknévnek és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti,

alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele. A völgy hosszán elnyúlt alakjára utalt.

(Hualen) kuta 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett kút' +1228/383/407: *Hualenkutha*, put., +1228/423: *Hualenkuta* (Gy. 1: 273).

A településnév első névrészt FEHÉRTÓI KATALIN személynévi adatként közli (ÁSz. 392), így eredete bizonytalan. A második névrész és a *kút* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személynévi alakja.

Ilsva ~ Jolsava 'település Baranya vm. DNy-i részén Nekcsétől Ny-ra' +1228/383/407: *Jalsaua*, +1228/423: *Jalsana* [ɔ: *Jalsaua*], 1258: *Ilswa*, p. ~ *Ilswa*, p., 1281/364: *Ylsua*, t. (Gy. 1: 321).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szb-hv. *Jalševa* hn.; szlk. *Jelšava*. Tkp. értelme 'égerfákkal szegélyezett vízfolyás' (FNESz. *Jolsva*, *Jósva*). A névben szóeleji hangzóvesztés figyelhető meg (KISS 1995: 23).

India 'település Baranya vm. középső részén, Pécs közelében kereshető' [1290 k.]: *India*, [XIV.]/402: *Indya*, p. (Gy. 1: 318).

Az *India* személynévből (1220/1550: *Indiam*, ÁSz. 413) keletkezhetett magyar névadással.

Ipoltlaka 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól É-ra' 1223>337: *Ipolthlaka*, 1328: p-em *Feuldwaar* nunc *vocatam*, quam

abb. Saxardiensis *Ipolthlaka* vocari asserit, 1223>338: *Ipolthloka*, p., 1338: p. olim *Ipolthloka* et nunc *Feuldwar* (Gy. 1: 302). L. **Földvár (1).**

A hn. egy *Ipolt* nevű személy (1138/1329: *Ipolit*, ÁSz. 426) lakóhelyét nevezi meg. Az utótag a *lak* 'valakinek az otthona, szállása' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakja (FNESz. *Ipoltlaka*). Utóbb a szekszárdi apát követeli Földvárat azon a címen, hogy ez az ő *Ipoltlaka* nevű birtokával azonos.

Irtvány 1330 (a Baranyavárhoz közeli Páli, Baranya vm.): t-m suam per se purgatum *irtvan* dictam (Gy. 1: 355).

Az *irtvány* 'írtással kialakított földterület' jelentésű fn. az alapja. Itt csak köznévi említés lehet.

Iskolt 'Baranya vm.-ben Végbala határában említett folyóvíz' 1281: *Skalch* [ɔ: *Skalth*], fl., aqua (Gy. 1: 249, 278), 1293: *Scalch*, 1349: *Iskolth*, fl., pisc. (Gy. 1: 278).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Iszerő 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DNy-ra' 1305>372: *Izereu*, p. ~ *Izerew*, t. (Gy. 1: 354). **Iszerőfeje** néven is említik.

Az *Iszerőfej(e)* névből keletkezhetett a *fej* ~ *fő* utótag elhagyásával, redukció eredményeként.

Iszerőfej(e) 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DNy-ra' 1192/374/425: *Scereufey*, v. (Gy. 1: 354). L. **Iszerő.**

Elképzelhető, hogy egy *Iszerő* pataknevének és a *fej* ~ *fő* 'forrás' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összetételeként jött létre. Arra utalt, hogy a falu a patak forrásánál települt. A víznévre azonban nincs adat.

(I)szró 'település Baranya vm.-ben' [1177]/500 k: *Scro*, pr., 1191 [ɔ: 1251]: *Ztro*, v. (Gy. 1: 318).

Az *Iszró* személynévből (1141-1161: *Scroe*, ÁSz. 700) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott. A későbbi *Iszró* alak a mássalhangzó-torlódás feloldásának eredménye: szó eleji helyzetben a torlódás elé ejtéskönnyítő magánhangzó került, általában *i* ~ *ë* (BÁRCZI—BENKŐ—BERRÁR 2002: 135).

Iván 1. 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól É-ra' 1296/324: mg. Jo. f. c-is Jovancha de Jovan, 1332-7/Pp. Reg.: *Johan* (Gy. 1: 319). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' 1332-5/Pp. Reg., 1335: *Iwan*, p., 1340: *Iuan*, p. (Gy. 1: 319).

Az *Iván* ([1067]/1267: *Iwan*, ÁSz. 435) puszta személynévből keletkezett magyar névadással.

Izbold 'település Baranya vm. K-i részén, Lippó határosa' 1330: *Izbod*, 1335: *Izbold*, p. (Gy. 1: 319), 1338: *Yzbold* (Cs. 2: 492, Z. 1: 542).

Eredete igen bizonytalan. Esetleg köze lehet a szláv R. **Sъbodja* vagy **Izbudja* helynévhez (FNESz. *Izbugya*).

Izsép 'település Baranya vm. K-i részén Danóc mellett, a Dunánál' 1247: *Ysep*, t., v., 1258, 1261/262, 1262: *Isep*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Prisep* ~ *Yeph* (Gy. 1: 319).

Az *Izsép* puszta személynévből (+1206/1257: *Iseph*, ÁSz. 430) keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Jagodna 'település Baranya vm. DNY-i részén Nekcsétől K-re' 1350: *Jagodna*, p., t. (Gy. 1: 320). L. **Jagodnik**.

Alakja alapján talán szláv eredetű lehet, s akkor névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szlk. *jahodná* 'eper' (FNESz. *Pozsonyeperjes*).

Jagodnik 'település Baranya vm. DNY-i részén Nekcsétől K-re' 1321: *Yagodnik*, v. (Gy. 1: 320). Alakváltozata **Jagodna**.

Alakja alapján talán szláv eredetű lehet, s akkor névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szlk. *jahodná* 'eper' (FNESz. *Pozsonyeperjes*).

Jegenye 1323 (Harkány, Baranya vm.): *jegune*, a. (Gy. 1: 312).

A *jegenye* 'nyárfa' (TESz.) növénynévből keletkezett. Köznévi említés, magára a fára utal.

Jegenyefa 1338 (Földvár, Danóc mellett, Baranya vm.): *Yegenyefa*, a. (Gy. 1: 302).

A *jegenye* 'nyárfa' (TESz.) növénynév és a *fa* fn. összetételeként jött létre. Köznévi említés, magára a fára utal.

Jenő 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra'

1280, [1280]/280, 1280/281, 1281, 1283, *1330, 1331: *Jeneu*, p., t., 1283, 1331: *Jenew*, p., 1318: *Iheno*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Hynew* (Gy. 1: 320).

A magyar *Jenő* törzsnévből keletkezhetett. A törzsnév a csag. *inaq* 'bizalmas, tanácsadó, miniszter' magas hangrendű **inäq* párjának csuvasos **jänäx* változatára vezethető vissza. Arra utalt, hogy a települést a Jenő törzshöz tartozók lakták (FNESz.). Ugyanakkor a m. *Jenő* puszta személynévből (1255: *Jeneu*, ÁSz. 409) is keletkezhetett magyar névadással.

Juahon malákája 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Iuahonmalakaya*, lac., +1228/423: *Juahunmakalia* (Gy. 1: 273).

Talán a m. *Juahon* személynév (+1214/1334: *Iwahan*, ÁSz. 434) és a *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetételeként jött létre, s az elnevezés birtoklásra utalt.

Juhar 1296/324 (Fülöpfölde, Baranya vm.): *yhor*, a. (Gy. 1: 304).

A m. *juhar* növénynévből keletkezhetett. Köznévi említés magára a fára utal.

Juharfa 1313 (Szentegyed, Baranya vm.): *Ihorfa*, a. ~ *Ihorpha*, a. (Gy. 1: 385).

A m. *juhar* növénynév és *fa* fn. összetételeként jött létre. Közszoói említés lehet, magára a fára utal.

Jürke ~ Györke ? körtvélye
'Baranya vm.-ben a Pécsről DK-re levő Szentlászló határában említett hely' 1295/403: *Yurkekurtuveli*, a. piri ~ *Yurkekurtuvele*, m. ~ *Jurke Kurtuveli*, a. piri ~ *Jurkekurtuvly*, m. (Gy. 1: 389).

A m. *Jürke* személynév (1271–1290: *Jurka*, ÁSz. 361) és a *körte* ~ R. *körtvély* 'körtefa' (TESz.) növénynev birtokos személyjelos alakjának összetételeként jött létre, s birtoklásra utalhatott.

Kács 'település Baranya vm. DK-i részén a Dráva közelében' 1323: t-e ... mg-i Laur-i *Kaach* vocate (Gy. 1: 321). L. **Kácsfalva**.

A m. *Kács* puszta személynévből (1138/1329: *Cosu*, ÁSz. 24) keletkezett magyar névadással, esetleg birtoklásra utalhatott. Az alapjául szolgáló szn. talán a m. *kacs* főnévre vagy az ótörök *qač-* 'menekül, szökik' igére vezethető vissza. De l. még szb.-hv. *Kač* csn.; cseh *Káč* csn.; le. *Kacz* csn. (FNESz.).

Kácsfalva 'település Baranya vm. DK-i részén a Dráva közelében' 1323: *Kachfolua*, p. (Gy. 1: 321). **Kács** néven is említik.

A m. *Kács* személynévnek (1138/1329: *Cosu*, ÁSz. 224) és a *falu* földrajzi köznévből birtokos személyjelos alakjának az összetétele.

Kálista 'Baranya vm.-ben Franceusföldre határában említett hely' 1296/346/408: *Kalista*, fov., foss. (Gy. 1: 303).

A szláv eredetű m. N. *kálista* 'pocsolya, sáros hely' (TESz.) főnévből

ből keletkezett (FNESz.). A megnevezés lápos, talajvizes helyre utalhatott.

(Kán) 'település Baranya vm. É-i részén Pécsről ÉNy-ra' *1226>365: *Kean*, v. (Gy. 1: 321).

Puszta személynévből (1191: *Kan*, ÁSz. 466) keletkezett magyar névadással. Ennek alapja az ótörök *qayan* 'fejedelem, kagán' lehet (FNESz.). BENKŐ szerint azonban nem a *Keán* személynév a hn. alapja, hanem a *Kán* nemzetségnév (2003: 399).

(Kanduis) 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett állóvíz' 1212/397/405: *Kanduis*, stag. (Gy. 1: 328).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Káplán 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett' *[1193–96]/216 Pp. Reg., *[1193–96]/218 Pp. Reg.: *Cepla* [*Keplan*], 1254>342, 1274, [1274], 1276 Pp., 1342: *Kaplan*, p., t., v., 1266, 1329: *Caplan*, p., v., [1279]: *Kapplan*, v. (Gy. 1: 321).

A m. *káplán* 'házi vagy udvari pap' (TESz.) főnévből keletkezhetett. Kérdéses, hogy e falura vonatkozik-e III. Béla görög oklevelének adata. A szávaszentdemeteri görög monostoré volt a XII. század végén, s az elnevezés is az egyházi birtoklásra utal.

Kápolnamindszent 'település Baranya vm. D-i részén, Aszuágtól K-re feketett' 1289/374: *Capulnamendzenth*, v. (Gy. 1: 341). **Mindszent (2.)** néven is említik.

A települést a minden szentek tiszteletére épített, kápolnájáról nevezhették el metonimikus úton. Benne a *kápolna* és a *mindszent* lexéma kapcsolódik össze (FNESz. *Mindszent*).

Kápolnáshetenye 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' 1341: *Capulnas hetenye*, p. (Gy. 1: 317). L. **Hetenye**.

A *Hetenye* névből jött létre a *kápolnás* megkülönböztető jelzővel szintagmatikus szerkesztés eredményeként. A *kápolnás* előtag a településen lévő kápolnára utal (FNESz.).

Kaptár 'település Baranya vm. DK-i részén a Dráva közelében' 1313, 1323: *Kaptar*, p., t. (Gy. 1: 322).

A m. *kaptár* 'fatörzsbe vájt üreg a vadméhek számára; méhkas' (TESz.) jelentésű főnévből keletkezett metonimiával. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a településen élők méhészettel foglalkoztak.

Karakó 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1313: *Corkoa*, p., 1341>424: *Crakkoo*, p., 1351: *Karakow*, p. (Gy. 1: 322).

Az alapjául szolgáló hn. szláv eredetű, az elnevezés tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe; vö. cseh *Krakov* hn.; le. *Kraków* 'Krakkó' (FNESz.).

Karán 'az Alma jobb oldali mellékvize Baranya és Somogy vm. határán' 1313: *Karan*, fl. (Gy. 1: 247, 385).

Etimológiája nem világos. Alakilag összeegyeztethető a m. *Karán* személynévvvel (1255: *Karun*, ÁSz. 448), ám személynévből alakult víznév nem jellemzője a magyar helynévrendszernek (FNESz. *Karancs*).

Karán-fő 'a Karán forrása Baranya vm. ÉNy-i csücskében' +1183/326/363: *Karanfeu* (Gy. 1: 247, 385).

A *Karán* folyónévnek és a *fej* ~*fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele, s a folyó forrására utal.

Karán töve 'Baranya vm.-ben a Karán torkolata az Alma patakba, Szentegyed határában említik' +1183/326/363: *Karantui* (Gy. 1: 385).

A *Karán* víznév és a *tő* 'folyó, árok stb. torkolata, vége' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyes alakjának összetétele. A megnevezés a Karán folyó torkolatát jelöli.

Karasó 1. 'a Dráva jobb oldali mellékvize Baranya vm. D-i részén' +1228/383/407: *Crassow*, fl. (Gy. 1: 249, 273–4) ~ *Crasow*, fl. (Gy. 1: 273), +1228/423: *Carassou*, fl. (Gy. 1: 249, 273–4), 1251/335: *Crasw*, fl. (Gy. 1: 299), 1251/339, 1289/374: *Karasou* (Gy. 1: 299, 330), 1259–66/XIV.: *Krasu*, fl. (Gy. 1: 249, 272), 1281/364: *Kraso*, fl. (Gy. 1: 273), 1281/368, 1296/346/408: *Karaso*, fl. (Gy. 1: 249, 303), 1296: *Karasu*, fl. (Gy. 1: 249, 307–8), 1296: *Karasw*, fl. (Gy. 1: 308). **2.** 'Baranya vm. É-i részén

eredő, Danócnál a Dunába ömlő folyó' 1287/291, 1289/291, 1301/XIV.: *Krasou*, fl. (Gy. 1: 249, 278, 283, 325, 333, 339, 406), 1296: *Karaso*, fl. (Gy. 1: 249, 286, 291, 333, 338, 405) ~ *Karasu*, 1301/377: *Crassow*, 1301/422: *Crasso* (Gy. 1: 333), 1307/377: *Crasow* (Gy. 1: 333, 339), 1314: *Kararov* (Gy. 1: 327, 333), 1330, 1340: *Karasou*, aqua, fl. (Gy. 1: 249, 288, 327, 333, 339, 355, 369, 372, 376, 405), 1332–5/Pp. Reg.: *Karasso* (Gy. 1: 249, 368).

Forrása egy csuvasos jellegű ótörök **qaraşuy* 'fekete víz' jelentésű szó lehet. A korábbi adatokra jellemző szóeleji mássalhangzótorlódást a nyelv egy *-a* bontóhang beiktatásával oldotta fel (FNESz. *Karas*).

Karasó ága 'Baranya vm.-ben a Dráván inneni Karasó mellékága, a Kőszeghez közeli Márok határában említik' 1330: circa ramum aque Karasou *Karasoaga* dictum (Gy. 1: 249, 333, 339).

A *Karasó* víznév és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Kas 'Baranya vm.-ben a Dráván túli Karasó jobb oldali mellékvíze' 1312: *Kas*, lac. (Gy. 1: 333).

Talán a *kas* 'varszerű halász-eszköz' (TESz.) főnévből keletkezett metonímiával. Az elnevezés a halászok itt használt jellemző eszközére utalhatott.

Kásád ~ **Káságy** ? 'település Baranya vm. közép-ső részén Siklós-

tól DK-re' 1294: *Kassad*, 1330: And. de *Kasagy* (Gy. 1: 322), 1349: *Kasad* (Cs. 2: 494, Z. 2: 389).

A *Kásád* puszta személynévből (1211: *Cassad*, ÁSz. 169) keletkezett magyar névadással, és birtoklásra utal. Az alapjául szolgáló szn. forrása a m. *kása* fn. lehet (FNESz.). Az 1330-as adat inkább – i képzős forma.

Kaszata 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely' 1251/335: *Kazata*, 1251/339: *Kozatha* (Gy. 1: 299).

A m. *Kaszata* (1251/1335: *Kazata*, ÁSz. 451) személynévből keletkezhetett magyar névadással.

Kasztrica 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1235: *Castricha*, t. (Gy. 1: 322).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Katkona ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Kathkona*, lac. (Gy. 1: 274). **Kovacs** **kovaként** is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Az oklevél egy másik átíratában elképzelhető, hogy romlott alak.

Kátoly 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól D-re' 1296: *Kathl*, v., 1296, 1302, 1322: *Kathl*, v., 1329/XIV.: *Kathlh*, 1332–5/Pp. Reg.: *Kald* ~ *Kach* ~ *Cakl* (Gy. 1: 322), 1348: *Katul*, v. (Cs. 2: 495, A. 5: 167).

Alapja a m. R. *Katl* szn. (1210: *Katl*, ÁSz. 451) KISS LAJOS szerint a *Katalin* személynévvvel rokon m.

R. *Katl* női szn.-nek az *-l* képzője kétségtelenül német (FNESz.). A személynévi alapjának török származtatása véleménye szerint bizonytalan.

Kavacsin ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett erdő' +1228/383/407: *Kanachyn* [ɔ: *Kauachin*], s., +1228/423: *Kanadyn* (Gy. 1: 274).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kávás 'település Baranya vm.-ben, azonos lehet Káváskút településsel' *1330: Leust. f. Geo-i de *Kawas* (Gy. 1: 322). L. **Káváskút (1., 2.)**. Vö. **Káváskút** völgy.

A *Káváskút* névből jött létre a *kút* névelem redukciójával.

Káváskút 1. 'Baranya vm.-ben Bakitelke és Kórógy határában említett völgy' 1332: *Kawaskut*, vall. (Gy. 1: 275, 322). L. **Káváskút (2.)**. **2.** 'település Baranya vm.-ben, talán a Káváskút nevű völgnél' |~i *1251/328/374: Nic. f. Mych-is de *Kauaskuty* (Gy. 1: 322). L. **Kávás**. Vö. **Kávás-kút (1.)**.

A *káva* 'keret' (TESz.) főnév *-s* melléknévképzős alakjának és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnév összetételeként jött létre. A völgy (**1.**) a mellette lévő kávéval ellátott kútról kaphatta a nevét metonimikus úton. A település neve (**2.**) pedig a völgyről vonódhatott át, ugyancsak metonimikus úton.

(**Kawn ~ Choul**) 'település Baranya vm. DNy-i részén, helye, nevének olvasata bizonytalan' 1296: *Kawn*, p. ~ *Choul* (Gy. 1: 328).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kékegy 'település Baranya vm. középső részén, a Karasó patak közelében' [1290 k.]: *Keykug*, [1292–97]: *Kykug*, 1332–5/Pp. Reg.: *Kykugh* ~ *Kirugi* ~ *Kywkuth* ~ *Sygud* ~ *Vekengh* (Gy. 1: 323), 1383: *Kekegh* (Cs. 2: 495).

A m. *kék* melléknév *gy* ~ *d* képzős származéka lehet. GYÖRFFY *Kéked* (*Kékügy*)-ként címszavazza (i. h.). Ezzel arra utal, hogy a település neve víznévből keletkezett metonimikus úton. CSÁNKINÁL van 1383: *Kekegh* adata is, később pedig *Kékes* (2: 495). KISS LAJOS *Kékeg* > *Kékesd* képzőcserét lát benne, *kék* + *ügy*-ként nemigen tartja elemezhetőnek (FNESz. *Kékesd*).

Kémed 'település és vár Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében' 1285, 1316, 1319: *Kemed*, castr., v., 1295, 1296, 1321, 1332–5/Pp. Reg.: *Kemud*, v., 1296: *Kenud* (Gy. 1: 323). Osztódásával alakult **Nagy-** vagy **Egyházaskémed**, **Kiskémed** és **Váralja** vagy **Váraljakémed**.

A *Keme* személynévből (1138/1329, ÁSz. 455) keletkezhetett a *-d* helynévképzővel. A szn. előzményéhez l. talán ótörök *kemä* ~ *kemi* 'csónak, hajó' (FNESz. *Kemecse*).

Kémes 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg., 1191 [ɔ: 1251], 1332–7/Pp. Reg., 1338: *Kemus*, v., 1332–7/Pp.Reg: *Cremas* ~ *Kamas* (Gy. 1: 324). A

XIII. században már két faluból állt (1191 [o: 1251]: in Belkuz due v-e Kemus), l. **Kis-** és **Nagykémes**.

A *Kémes* puszta személynévből (1211: *Kemus*, ÁSz. 457) keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévnek talán a m. *kém* főnév a forrása (FNESz.).

Kengyeles 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' +1264/[XIV.]: *Kengules*, lac. (Gy. 1: 297).

A m. *kengyel* fn. –s képzős származéka metonimikus úton lett a tó nevévé. A mai alakja hangrendi kiegyenlítődés útján alakulhatott ki. Az elnevezés a tó alakjára utalhatott.

Kerekegyház 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' +1093/404, 1319.: *Kerekyghaz*, p., t., 1317>413, 1317>420, 1335: *Kerekeghaz*, p. (Gy. 1: 324–5).

A m. *kerek* melléknévnek és az *egyház* 'templom' (TESz.) főnévnek az összetétele, s a település templomos voltára utalt. Nyárád falu tatárjárás előtti (+1093) határleírásában *Kerekegyház* néven, a tatárjárás utániban (+1235) Izsó földjeként (vö. [+1235]/340/404: ad t-m Isow f-i Greg-i: Gy. 1: 325) merül fel. (Gy. ezzel a megjegyzéssel alighanem arra céloz, hogy a tatárjáráskor elpusztulhatott. De birtokként utána is szerepel.)

Keresn(y)a 'Baranya vm.-ben Franceusföldre határában említett víz' 1296/346/408: *Keresna*, aqua (Gy. 1: 303).

Szláv eredetű lehet, így névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szlk. *Vel'ké Kršteňany*. Ez a szlk. R. **Kršten* szn. származéka (FNESz. *Nagykeresnye*).

Keresztes 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1289/291: *Kerestus*, v. (Gy. 1: 325).

GYÖRFFY szerint a *keresztes* főnévből keletkezett nevéből következtethetően keresztes lovagok földje volt, tehát birtoklásra utalt (Gy. i. h., FNESz.).

Keresztúr 1. 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' 1296: *Keruchur*, p., 1332–7/Pp. Reg.: And. sac de *S. Cruce* ~ sac. *S. Crucis* (Gy. 1: 325).

2. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: p(ri)or de *S. Cruce* (Gy. 1: 325). **3.** 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' [1259–66]/XIV.: Sanctam v-m volebant appellari nomine *S. Crucis*, *1315: apud *S. Crucem*, 1332–5/Pp. Reg.: de *S. Cruce* (Gy. 1: 325). **Boldogasszonyfalva (2.)** és **Szentfalu** néven is említik.

A hn. a m. *kereszt* 'feszület' (FNESz.) főnévnek és az *úr* 'uraság' (FNESz.) főnévnek az összetétele. Az elnevezés arra utalhat, hogy a falu templomát a Szent Kereszt tiszteletére avatták fel. MEZŐ ANDRÁS szerint azonban a hn. olyan méltóságjelölős szerkezet, amelynek az előtagja nem köznévi, hanem tulajdonnévi volt; eszerint *Kereszt*

'Krisztus' és *úr* 'király, az Isten fia' (1996: 114/8., 9., 11.,; 121.).

Kesed halma 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett hely' 1252: *Kesedholma* (Gy. 1: 400).

A *Kesed* személynév (1165: *Kesud*, ÁSz. 460) és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Keskend 'település Baranya vm. DK-i részén a Dunához közel' 1289/291: *Kesekund*, v. (Gy. 1: 326).

A m. *keskeny* mn. *-d* helynévképzős származéka lehet, s a település alakjára utalhatott.

Keszü 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DNy-ra' 1192/374/425: *Kesciu*, t. ~ *Kesiu*, m., v., [1290 k.]: *Kezu*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Kesw* ~ *Kezw* ~ *Kezeu* ~ *Kewzew*, 1332–5/Pp. Reg., 1334: *Kezew* (Gy. 1: 326). Alakváltozata

Keszüd

KISS LAJOS szerint nevéből következtethetően a *Keszi* törzsbeli települése lehetett. Ma ilyen néven falu (FNESz.). A *Keszü* helynév az ómagyar *Keszi* törzsnévből keletkezhetett. A *Keszi*, *Keszü*, *Kesző* helynevek korai előzménye a **Keszey* alak lehetett.

Keszüd 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DNy-ra' [1230]/231: *Kezied*, v. (Gy. 1: 326).
L. **Keszü**.

Valószínűleg a *Kesző* ~ *Keszi* névalak *-d* helynévképzővel való bővülésének eredménye. A *Keszi*

törzsbeli településére utalhatott (FNESz. *Keszü*).

Kétsér 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1296: *duas v-s Cheer ... Kuetcher* (Gy. 1: 294). **Csér** néven is említik.

Keletkezhetett a *Csér* névalakkal párhuzamosan, tehát: a m. *két* számnévnek és a m. *csér* ~ R. *csér* 'a tölgyvel egy nemzetségbe tartozó, hasadozott kérgű lombos fa' (TESz.) főnévnek az összetételéből. Alakulhatott ugyanakkor a *Csér* névalakból a *két* jelzői előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként. 1296-ban két *Csér* nevű falut említenek, ezek összefoglaló megnevezése lehetett.

Ketej 'település Baranya vm. középső részén Kémed mellett' [1177]/500 k.: *Kethey*, v. (Gy. 1: 323).

A *Kete* személynévből (1237, ÁSz. 460) keletkezhetett a nomen possessit létrehozó *-j* helynévképzővel (BENKŐ 2004: 410).

Kígyós 'Baranya vm.-ben Sámod határában említett erdő és tó' 1257: *Kygous*, s., stag. (Gy. 1: 375).

A m. *kígyó* állatnévnek az *-s* képzős alakjából származik. A megnevezés arra utalhat, hogy az adott erdő és tó közelében feltűnően sok volt a kígyó (FNESz.).

Kisdér 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1314/323, 1323: *Kyzdyr*, t., 1329/XIV.: *Kwzdyr*, p., t., 1332–7/Pp. Reg.: *Kysdyur* ~ *Kestir* ~ *Lusder* ~ *Raindzu* (Gy. 1: 326–7).

KISS LAJOS szerint a helynévnek talán török vonatkozásai vannak, de pontosabb magyarázata bizonytalan (FNESz.).

[Kis-Duna] 'Baranya vm.-ben a Danóchoz közeli Földvár határában említett víz, bizonyára a Duna egyik ága' 1338: *per parvum Danubium* (Gy. 1: 302). Vö. **Duna, Nagy-Duna.**

A *Duna* folyónévhez illesztett a *kis* megkülönböztető jelzői előtaggal, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Korrelatív párja a *Nagy-Duna* a főág neve. Az elnevezés arra utalt, hogy ez a folyóág a *Duna* fő ágához képest kisebb ág.

Kisgres 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' *1329>372: *Kysegres*, t. (Gy. 1: 299).

A m. *éger* ~ R. *eger* 'égerfa' fn. – s képzős alakjából származik. Égererdő mellett épült településre utalhat, a *kis* előtag megkülönböztető szerepű (FNESz.). Eredetileg mikronév lehetett, és olyan kisebb területet jelölt, ahol sok volt az égerfa. Később ennek a területnek a neve alakult metonimikus úton a település nevévé.

Kisfalud 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől DNy-ra, a Karasó mellett' 1227/443, *1324, 1325, 1330: *Kysfolud*, p., pr., t., v., 1314: *Kyusfolud*, p. (Gy. 1: 327).

A *kis* 'nem nagy méretű' (TESz.) melléknévnek és a *-d* képzővel ellátott *falud* földrajzi köznévként az összetételéből keletkezett. A *-d* képző

ebben az esetben kicsinyítő képzőként is funkcionálhatott, a kicsinyítés fokozására szolgálhatott (KÁZMÉR 1970: 50).

Kisgyulád 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1330: *Parva Jula*, 1335: *Kys Gyulad*, p. (Gy. 1: 311). L. **Gyula.**

A *Gyula* névből jött létre a *kis* megkülönböztető jelzővel szintagmatikus szerkesztés eredményeként, illetve a név végén a *-d* helynévképző is megjelenik, amely talán az elnevezés „névségének” nyomatékosítására szolgált, s analógias jelenség. Az eredeti településből való kiválásakor az új település nagyságára utalt.

[Kis]harsány 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' [1280 k.]: *Minori Harsan* (Gy. 1: 313). L. **Harsány.**

A *Harsány* névből jött létre a *kis* megkülönböztető szerepű jelzői előtaggal. Korrelatív párja nincs.

Kiskémed 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében' 1280: *Minori Kemud*, 1283: *Cuisguemud*, v., 1285: *[Kyske]med*, v., [1290–1300]: *Kuskemud*, 1295: *Kyskemud*, 1330: *Kemed parua*, 1330/477: *Kyskemed* (Gy. 1: 323). L. **Kémed.**

A *Kémed* névből keletkezett a *kis* jelzői előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Az eredeti település osztódásakor az új település nagyságára utalt. Korrelatív párja a *Nagykémed*.

[Kis]kémes 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett'

[1177]/500 k.: *Kemes minor* (Gy. 1: 324). L. **Kémes**.

A *Kémes* névből keletkezhetett a *kis* jelzői előtaggal, amely a település méretére utalt. Antonim párja *Nagykémes*.

Kismajsa 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól ÉNy-ra' 1338: *Kys Moysa* (Gy. 1: 338). L. **Majsa**.

A *Majsa* névből alakult a *kis* jelzői előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Az eredeti település osztódásakor az új település nagyságára utalhatott.

Klokocsóc ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett víz' +1228/383/407: *Cloko-chuch*, lac. ~ *Clokochwch*, fl., lac., +1228/423: *Clockochouch* ~ *Cloko-chouch*, fl., lac., 1281/364: *Kolboichulch*, lac. ~ *Kolboulchulch*, lac. (Gy. 1: 273–4).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Az utóbbi két adatot GYÖRFFY *Kolkoichuch* formában azonosítja a mai Klokočevac patakkal (i. h.).

Koha 'település Baranya vm. DK-i részén a Dunához közel' *1332–5/Pp. Reg.: *Kacha* (Gy. 1: 327).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Komló 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől É-ra' 1256/410: *Complou*, v., 1312: *Cumplou*, v., 1320: *Kemle*, v., 1329: *Komlou* (Gy. 1: 328). Alakváltozata **Komlód**.

A m. *komló* növénynévből keletkezhetett metonímiával. Vadkomló-

val sűrűn benőtt területre vonatkozhatott. Eredetileg mikronév lehetett, később ez válhatott a település névévé (FNESz.).

Komlód 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől É-ra' 1321, 1332–5/Pp. Reg.: *Komlod*, v., 1332–5/Pp. Reg: *Cumulod* ~ *Konlod* (Gy. 1: 328). L. **Komló**.

A *Komló* névből alakult a *-d* helynévképzővel való bővülés eredményeként.

Komlós-kút 'Baranya vm.-ben Kisdér határában említett forrás' 1329/XIV.: *Komlowskutk*, fons (Gy. 1: 327).

A m. *komló* növénynév *-s* melléknévképzős származékának és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnévnek az összetétele. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a forrás környéke vadkomlóval sűrűn benőtt lehetett.

Kopács 1. 'Baranya vm.-ben a Dráva és a Duna összefolyásánál levő mocsár, Kopács település határában' 1299: t. *Kopach* ... cum pisc. sua etiam *Kopach* vocata (Gy. 1: 328–9). **2.** 'település Baranya vm. DK-i csücskében a Duna és a Dráva összefolyásánál' 1212/397>399, 1212/397/405, +1264/[XIV.], [1290–1300], [1292], 1299: *Kopach*, p., t., [1271]: *Chopach*, p., [1290–1300]: *Kopoch*, p., [1292], 1302: *Kupach*, p. (Gy. 1: 328).

A településnév (**2.**) KISS LAJOS szerint a *Kopács* (1212/1397/1405: *Kopach* pusztja személynévből (Gy. 1: 328) keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló sze-

mélynévhez ld. talán m. N. *kopács* ~ *kopáncs* 'gesztenye, dió stb. zöld burka' és m. N. *kopács* ~ *kopáncs* 'harkály', illetve szb.-hv. *Kopač* szn., cseh *Kopáč* szn., le. *Kopacz* szn. (FNESz. *Nagykopáncs*). A mocsár (1.) a településről kaphatta nevét metonimikus úton, s a földrajzi elhelyezkedésére utalt.

Koporna 'Baranya vm.-ben Medviz határában említett halászó hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Copurna*, pisc., [+1077–95]//XV.: *Coporna*, pisc. (Gy. 1: 340).

Szláv eredetű lehet, így névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Kóprivna*. Ez a szb.-hv. *kópriva* 'csalán' főnévből képzett *kóprivan* 'csalán-' mn. nőnemű alakja (FNESz. *Kaporna*).

Koppány 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DK-re' 1274 [ɔ: 1275]>393, 1313, 1318, 1332–5/Pp. Reg.: *Koppan*, t., 1275: *Kuppan*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Cappan* ~ *Capan* ~ *Kapnan* ~ *Leopan* (Gy. 1: 329).

A m. *Koppány* személynévből ([895]/KrónKomp: *Cupan*, ÁSz. 229) keletkezhetett magyar névadással. E személynév valószínűleg török eredetű; vö. ótörök *Qapan* szn., *Qapayan* szn. és méltóságnév; ill. csag. *qopan* 'nagy, győzelmes, erős, magas' mn. (FNESz. *Bakonykoppány*).

Kórógy 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól Ny-ra' 1332: *Karog*, p. ~ *Korog* (Gy. 1: 329).

A m. *kóró* 'száraz, kemény növényi szár' –gy helynévképzős származéka (FNESz.). Arra utalhatott, hogy a település környéke kóróval benőtt terület volt.

Kostán 'település Baranya vm. K-i részén Daróctól Ny-ra' 1251/328/374: *Costan*, p., 1251>377, 1256 [ɔ: 1266], 1335: *Kustan*, p., 1281: *Kosthan*, 1335: *Kostan*, p. (Gy. 1: 329).

A m. *Kostán* puszta személynévből (1181: *Custan*, ÁSz. 231) keletkezhetett magyar névadással. Elképzelhető ugyanakkor, hogy szláv eredetű hn. az alapja, ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Košćani* hn.; szlk. *Košťany nad Turcom* hn. (FNESz. *Kostyán*).

Kostaton 'település Baranya vm. D-i részén, Aszuágtól DK-re feketett' 1289/374: *Costaton*, p. (Gy. 1: 330).

A m. *Kostaton* puszta személynévből (1258/1334: *Custatun*, ÁSz. 224) keletkezett magyar névadással.

Kotormán 'Baranya vm.-ben Harsány határában említett malom' 1249/291: *Katurman*, mol. (Gy. 1: 313).

A *Kotormán* puszta személynévből (1249/1291: *Katurman*, ÁSz. 451) keletkezhetett magyar névadással. KISS LAJOS szerint a szn. török eredetű lehet; vö. ótörök *qotur* 'kosz, rüh'. L. még szb.-hv. *Kotroman* szn. (FNESz. *Kotormány*).

Ko(t)ya ~ **Koszja** 'Baranya vm.-ben Sámód határában említett

víz, Csánynál ömlik a Nagy-Okorba' 1257: *Cozia*, aqua (Gy. 1: 248, 375, 380).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kova(c)s 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Chovas*, v. (Gy. 1: 330).

Eredete bizonytalan. Talán köze lehet a m. *kovács* foglalkozásnévhez, ezt támasztja alá HECKENAST GUSZTÁV adattára, amely a foglalkozásnevekből alakult helyneveinket tartalmazza (1970: 109).

Kovácsi 'település Baranya vm. K-i részén, Szederkény mellett felehetett' 1319: *Koachy*, p. (Gy. 1: 330).

A *kovács* foglalkozásnévnek az –i helynévképzős származéka. Nevéből következtethetően *kovácsok* lakták (FNESz. *Kovácsipusztá*). Ezt az elképzelést támasztja alá HECKENAST GUSZTÁV is (1970: 109).

Kovacs-kova ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/423: *Kouachkoua*, lac. (Gy. 1: 274). L. **Katkona**.

Eredete bizonytalan. Talán szláv eredetű, ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe.

Kovácsszenája 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉNy-ra' [1290 k.]: *Kach scenaya*, 1332–5/Pp.Reg: *Koachzenaza* ~ *Kouachenaia* ~ *Boachenaya* ~

Boathzenaya ~ *Chetheraya* ~ *Kothino* (Gy. 1: 330).

A *kovács* foglalkozásnévnek és a birtokos személyjellel ellátott *széna* főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A hn. legkorábbi adata azzal magyarázható, hogy Baranyában a *kovács*-nak *kács* változata is él (FNESz.). A hiátustöltőként is funkcionáló hangok (*v, j, h*) hangzóközi helyzetben ki is eshetnek; l. *kovács* > *koács* (BÁRCZI 1958: 136). Innen pedig *koács* > *kács* a névalakulás útja. FEHÉRTÓI KATALIN azonban az első adatot személynévi adatként közli; ebben az esetben a *Kács* személynévnek (1260: *Kaach*, ÁSz. 441) és a *széna* főnév birtokos személyjeles alakjának összetétele, s birtoklásra utalhatott.

Kovásséd 'település Baranya vm.-ben, talán az É-i részén Pécestől É-ra' +1015/XV.: *Kowased* (Gy. 1: 330). L. **Kovásséde**.

A *kovás* 'kovaköves' (FNESz. *Kovás*) melléknévnek és a m. N. *séd* 'forrás, patak' (TESz.) főnévnek az összetétele. Eredetileg egy kovaköves medrű patak vagy folyó neve lehetett, s ez vonódhatott át metonimikusan a mellette lévő falura.

Kovásséde ? 'település Baranya vm.-ben, talán az É-i részén Pécestől É-ra' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Konas sede* [ɔ: *Kouas*], v. (Gy. 1: 330). Alakváltozata **Kovásséd**.

Vagy a *Kovásséd* névből keletkezett az –e birtokos személyjellel való bővülés eredményeként, vagy közvetlenül a *kovás* 'kovaköves'

(FNESz. *Kovács*) melléknévnek és a m. N. *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetételéből alakult víznév lett metonímiával a település nevévé.

Kozár 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Kosar* ~ *Kusar* (Gy. 1: 330), 1383: *Kozar* (Cs. 2: 499, Z. 4: 255, 267).

A személynévként is használt (*cr. 1200: *Cozar*, ÁSz. 169) *kazár* népnévből származhat. A kabarokkal a magyarsághoz csatlakozó *kazár* néptöredék lakóhelyére utalható (FNESz. *Kozárd*).

Kő 'település Baranya vm. K-i részén Baranyától DK-re' 1289/291: *Keu*, v. (Gy. 1: 330).

A m. *kő* 'szikla' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.) metonímiával. Az elnevezés valószínűleg egy a település közelében lévő feltűnő kőre (hegyre) utalt.

Kőbálvány 'Baranya vm.-ben Kölked határában említett hely' +1015/+158/220 k.: *Kwbalvan* (Gy. 1: 331).

A m. *kő* anyagnév és a *bálvány* 'kőoszlop; istenként tisztelt szobor' (TESz.) főnév összetételéből metonímiával jött létre. Az elnevezés az adott területen lévő feltűnő kőtömbre, kőszoborra utalhatott.

Kőhíd-Kőrös 'Baranya vm.-ben folyóvíz a Füzes patak közelében, Füzesden említik' 1329: *Kuhidkerus*, fl. (Gy. 1: 304).

A *Kőrös* (I.) víznévhez illesztett *kőhíd* előtaggal jött létre. Talán azo-

nos a **Kőrös**-sel, esetleg annak egy olyan mellékága, amin kőhíd vezetett át.

Kőhirics 'település Baranya vm.-ben' 1346: *Kuhyrych*, p. (Gy. 1: 318).

A hn. előtagja a *kő* 'szikla' (TESz.) fn. Az utótag bizonyalan eredetű. KISS LAJOS szerint kapcsolatba hozható a m. *hérics* 'Adonis' növénynévvel. Vagy l. még szb.-hv. *Heriči* hn. Kevésbé elfogadható az az elképzelés, hogy a tövében a m. *hír* fn. rejlik (FNESz. *Hirics*)

Köke 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Kuke* ~ *Koke* ~ *Rinex* (Gy. 1: 330).

KISS LAJOS szerint a R. *Köke* névváltozat puszta személynévből (1138/1329: *Kuke*, ÁSz. 471) keletkezett magyar névadással. Ma *Kökény* formában él, ennek kialakulása valószínűleg a *kökény* növénynévnek tulajdonítható (FNESz. *Kökény*). GYÖRFFY szerint a pápai tizedjegyzékben a környezetében felsorolt falvak alapján a mai Kökény nyel azonosítható (i. h.).

Kökény kereke 'Baranya vm.-ben Kölked határában említett hely' +1015/+158/220 k.: *Kuchinkereby* [ɔ: -kereky] (Gy. 1: 331).

A *kökény* növénynévnek és a *kererek* 'erdő' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés kökénnyel benőtt területre utalhatott.

Kölked 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól D-re' 1322:

Kulkeed, t. 1327, 1330: *Kulked*, p., v. (Gy. 1. 331).

A *Kölkedi* névből keletkezett az *-i* helynévképző elhagyásával, redukció útján.

Kölkedi 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól D-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Kulke-dy*, v. (Gy. 1: 331). L. **Kölked**.

A *Kölked* puszta személynévből (1219/1550: *Culqed*, ÁSz. 472) keletkezett az *-i* képzővel. Az alapjául szolgáló szn. a *kölyök* m. fn. származéka (FNESz. *Kölked*).

Kölpény 'Baranya vm.-ben Pécsvárad határában említett erdő' 1193: *Culpen*, s. (Gy. 1: 363).

KISS LAJOS szerint egy R. *Kölpi* ~ *Kürpé* helynévből keletkezett hatósági magyarosítás eredményeként. Az alapjául szolgáló hn. a méltóságnévből alakult *Kül-bej* törzsnévvél függ össze (FNESz.).

Körösmény 'település Baranya vm. középső részén Pécestől K-re' +1058/300//403: *Kyrschyem* ~ *Kurthunir*, 1332–5/Pp. Reg.: *Churcymen* ~ *Ku(r)chme(n)* ~ *Kurche(n)* ~ *Kurchin* ~ *Kurcimen* ~ *Churchimē* ~ *Sinthinen* (Gy. 1: 331).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kőrös 1252 (Ürög, Baranya vm.): *Keurus*, nem. (Gy. 1: 400).

A m. *kőrös* fanévből keletkezett. Itt csak köznévi említés lehet, magára a bokorra utal.

Kőrös völgye 'Baranya vm.-ben Bakitelke határában említett völgy'

1332: *Kewresvelge*, vall. ~ *Kewresuelgy*, vall. (Gy. 1: 275).

A m. *kőrös* fanévnak és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Arra utalt, hogy a környék jellemző fája a kőrös volt.

Kőrös 1. 'Baranya vm.-ben Pécs környékén eredő patak, az Okor bal oldali mellékveze' 1262/413: *Kewrus*, aqua (Gy. 1: 248, 275, 331). **Kőrös vize** néven is említik. Vö. **Kőhíd-Kőrös. 2.** 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös patak mellett' 1319, 1322, 1332–5/Pp. Reg.: *Keurus*, 1332–5/Pp. Reg.: *Kurws* ~ *Kerus* ~ *Keynus* ~ *Renres* (Gy. 1: 331). **Kőrösmonostora** néven is említik.

A *Kőrös* víznév (1.) a honfoglalás előtti ősiségű folyónév. Végső forrása egy dák **k^(w)rhso* –*s* 'fekete' lehetett. A magyarba valószínűleg szláv közvetítéssel jutott el (FNESz. *Kőrös*). A településre (2.) a *Kőrös* víznév vonódhatott át metonimikusan.

Kőrösal ? 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös patak mellett' 1332: *Keurusol*, v. (Gy. 1: 332).

Valószínűleg a *Kőrös* víznévnek és az *al* 'alsó rész' (TESz.) köznévnak az összetételeként jött létre. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a település a *Kőrös* alsó folyásánál telepedett meg.

Kőrös[monostora] 'település Baranya vm. középső részén a

Körös patak mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Kewrsmonasterio* (Gy. 1: 331).

A *Körös* (2.) névből alakult a *monostor* 'középkori alapítású szerzetesrendek központi kolostora' (TESz.) jelentésű főnévvel bővülve. A második névelem a Lázár szigeten álló premontrei monostorra utal (vö. Gy. i. h.).

Körös vize 'Baranya vm.-ben Pécs környékén eredő patak, az Okor bal oldali mellékvize' 1330, 1332: *Keurusuizy*, fl. (Gy. 1: 248, 306).

A *Körös* névből keletkezhetett a *víz* földrajzi köznév birtokos személyjeles alakjával való kiegészüléssel.

Körtvélyes 1. 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' +1093/404: *Kurthuelys*, [+1235]/350/404: *Kurthueles*, v., 1317>413: *Kertheles*, v., 1317>420: *Kerthweles*, v. (Gy. 1: 332). **2.** 'település Baranya vm.-ben, Siklós vidékén feketett' 1300>520 k.: *Kerthweles*, v., 1330: *Kurthuelus* (Gy. 1: 332).

A m. R., N. *körtvély* 'körtefa' (TESz.) –s melléknévképzős származéka. Eredetileg mikronév lehetett, amelynek tkp. értelme '(vad)körtefával benőtt hely'. Ez a mikronév vonódhatott át a településre (FNESz.).

Körtvélyfa
+1015/+158//403/Pp. Reg. (Hird, Baranya vm.): *Curtuelfa* (Gy. 1: 318).

A m. R. *körtvély* 'körtefa' (TESz.) fanévnék és a *fa* főnévnék az összetételeként jött létre. Itt köznévi említés lehet, magára a fára utal.

Kőszeg 'település és vár Baranya vm. K-i részén a Duna mellett' *1316: *Kwzeg*, castr., 1316/[1317], 1316 [o: 1317]: *Kwzegh*, castr., 1316/318, [1327 u.]>351: *Kuzegh*, castr., [1320]: *Kewzegh* (Gy. 1: 332).

A m. *kő* 'szikla' (TESz.) főnévnék és a *szeg* 'sarok; beszögellés' (TESz.) főnévnék az összetétele. Az elnevezés eredetileg a várra vonatkozhatott, később kezdtek el a vár köré épülő települést is így nevezni (FNESz.).

Kövesd 1. 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett patak' 1252: *Cuest*, riv. (Gy. 1: 399). Talán összefügg a Kovásséde határában említett **Kövesdi**-vel. **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' [1290–91]: *Kuestd*, v., [1290 u.], [1291 k.], 1299: *Kuesd*, p., v. (Gy. 1: 332).

A m. *köves* melléknév –d képzős származéka (FNESz.), s a patak (**1.**) medrének jellemzőjére utalhatott. A település (**2.**) mellett Villányra folyó víz (*Kövesd* (1352/429: fl. *Kwesd*: uo.) neve is *Kövesd*, valószínűleg ez vonódhatott át a településre.

Közép út 'Baranya vm.-ben Kisdér határában említett út' 1329/XIV.: *Kuzepwth*, via ~ *Kvzepwth*, via (Gy. 1: 327).

A *közép* 'középső' (TESz.) melléknév és az *út* 'a közlekedés számára létesített sáv' (TESz.) földrajzi köznévi összetételeként jött létre, s a földrajzi elhelyezkedésre utalt. A viszonyítás alapja nem világos.

Krassó 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re, a Karasó (Krassó) folyó mellett' +1228/383/407: *Crasow*, pr., +1228/423: *Carassou*, pr., 1332–5/Pp. Reg.: *Crosa* (Gy. 1: 333). **Bonahida** és **Bonahidakrassó** néven is említik.

A település a mellette lévő folyóról kaphatta a nevét metonímiával. KISS LAJOS szerint a víznév egy ótörök **qarašuy* 'fekete víz' jelentésű szóra vezethető vissza (FNESz. *Karas*).

(Kuasty) 'Baranya vm.-ben Kovásséde határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Kuasty* (Gy. 1: 330).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Gy. esetleg a későbből adathozható *Kövesd* hegygel tartja azonosíthatónak, de lehet, hogy a *Kovásséde* településnévvel függ össze.

Kulcsod 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Kulchoud*, v. (Gy. 1: 333).

KISS LAJOS szerint egy *Kulcs* hn. egészült ki a *-d* helynévképzővel. Az alapjául szolgáló hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Ključ* hn., szln. *Ključ* hn. Ezek a m. *kulcs* fn. előzményéből keletkeztek.

KISS LAJOS kevésbé elképzelhetőnek tartja viszont azt a feltevést, hogy a *Kulcs* hn. magyar névadással jött létre a m. *kulcs* főnévből (FNESz. *Kulcs*).

Küde ? 'Baranya vm.-ben a Gyűrű melletti Boldogasszonyfalva határában említett erdő' 1287/468: *Kude*, s. (Gy. 1: 312).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Lajmér 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' 1274, 1298: *Loymer*, t., v., 1278, 1279, 1317/413, 1322, 1324, 1331: *Laymer*, t., v., 1310: *Lamer*, v., 1317: *Laymeer*, v. (Gy. 1: 333). Alakváltozata **Lajméri**.

Pusztai személynévből keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. ném. *Leomere* szn. (FNESz. *Lajmértanya*).

Lajméri 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' 1278: *Laymery*, t., 1310: *Lamery*, t. (Gy. 1: 333).

A *Lajmér* névből keletkezett az *-i* helynévképzővel történt bővülés eredményeként.

Lak 1. 'település Baranya vm. középső részén Kémes mellett' *[1177]/500 k.: *Sok [ɔ: Lok?]*, v., 1191 [ɔ: 1251], 1257: *Lok*, v. (Gy. 1: 334). **2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' 1296: *Loc*, v. ~ *Lok*, 1330: *Lohc*, 1330/477: *Look*, p. (Gy. 1: 334). **3.** 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól DNy-ra' 1296/324: *Look*, t., [1316–42]>412: *Laak*, 1330:

Lak, t. (Gy. 1: 334). **4.** 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól D-re' 1327: *Look*, p., 1328: dicta p. non *Laak*, sed Wyfolu vocaretur, 1330, 1338: *Laak*, p., 1329, 1330: p. Wyfalw al. nom *Lak* (Gy. 1: 334). L. **Újfalu (3.)**.

A m. *lak* 'az a hely, ahol valakinek az otthona, állandó szállása van' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.). A **3.** település eredetileg a szekszárdi apátság birtokát képező *Ipoltlaka* vagy *Földvár*-ral azonos, illetve ennek tartozéka É-ra, a Duna partján. 1318-ban a király Becsei Imrének adta, majd Becsei Egyed falut telepített rá, s neve innen *Újfalu* lett.

Lancsok 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra' 1093/[1190]>338 k.: *Lanchuk*, p., 1281: *Lonchuk*, v., 1321: *Lanchek*, v., 1331: *Lonchok*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Leuchuk* ~ *Lenchur* ~ *Leuchud* ~ *Lonthek* ~ *Lumthuk* ~ *Mu(n)chek* (Gy. 1. 335).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Laskó 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna mellett' +1264/[XIV.]: *Logcho*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Lusko* (Gy. 1: 335).

KISS LAJOS szerint szláv eredetű; vö. le. *Łuzków* hn., ebben az esetben névátvételtől van szó. Alapja az összl. **lugь* 'liget, rét' fn. kicsinyítő képzős **lužьkь* származéka (FNESz.)

Láz 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re' 1289/291: *Laaz*, v. (Gy. 1: 336).

A szláv *lazь* 'erdei tisztás' főnév a forrása, amely a románban és a magyarban is meghonosodott; vö. m. R., N. *láz* 'tisztás, szénatermő hely, rét, irtvány' (TESz.) és rom. *laz* 'irtás, füves hely, kaszáló'. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a település egy tisztáson, réten épült (FNESz. *Sebesláz*).

[Lázár szigete] 'Baranya vm.-ben Kőrös településen említett sziget, a premonstreiek monostora állott rajta' *1294/485, *1320/633: *Insula Lazari* (Gy. 1: 331).

A m. *Lázár* személynév (+1061/1360: *Lazar*, ÁSz. 485) és a *sziget* 'vízzel körülvelt szárazföld' (TESz.) főnév az összetétele.

Lelesz 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Mohácstól ÉNy-ra Márok határában lehetett' [1292–97], 1311: *Lelez*, [1296 k.]: *Leles* (Gy. 1: 336).

KISS LAJOS szerint a *Lél* személynév ([895]/KronKomp: *Leel*, ÁSz. 486) származékából jött létre metonímiával (FNESz.).

Lencsekút 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Hásságy környékén feketett' 1330: *Lenche kuth* (Gy. 1: 336).

A m. *Lencse* személynév (1181: *Lence*, ÁSz. 488) vagy a m. *lencse* növénynev és a *kút* 'forrás' (TESz.) főnév összetételéből keletkezhetett. Eredetileg egy forrás neve, amely metonímiával lett a település nevévé.

Let 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' +1264/XIV.: *Let*, lac. (Gy. 1: 297).

Az elnevezés etimológiája, lexikai felépítése ismeretlen.

Let-fok 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett hely' +1264/XIV.: *Letfok*, loc. (Gy. 1: 297). Alakváltozata **Let foka**.

A *Let* víznév és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) főnév összetétele.

Let foka 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett hely' +1264/XIV.: *Let foka*, loc. (Gy. 1: 297). L. **Let-fok**.

A *Let* víznévnek és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Letnek 'település Baranya vm. DK-i részén közel a Drávához' 1264: *Letnuk*, v., 1289/291: *Lytnek*, v. (Gy. 1: 336).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Likiboda 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' [+1235]/350/404: *Liqui Buda*, t., v. (Gy. 1: 285).

A *Boda* (I.) névből keletkezett talán a *liki* előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként. A jelzői első névrész talán a *lyuk* ~ *lik* főnév -i képzős származéka.

Liki- ~ Lyukitót 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' +1158/[1220 k.]/403/Pp. Reg.: *Likytowt*, v., [1292–97]: *Lyukythouth* (Gy. 1: 336).

Valószínűleg a m. *lyuk* 'üreg' főnév -i képzős származékának és a *tót* 'szláv személy' (TESz.) népnév

összetételével jött létre (FNESz. *Liptód*). Motivációja nem világos.

Lip(p)ó 1. 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett erdő' 1251/328/374: *Lupo*, s., 1251/335: *Lypow*, s., 1251/339: *Lyppou*, s., 1256 [s: 1266]: *Lippo*, s. (Gy. 1: 299). **2.** 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1274/336>371, 1281, 1330: *Lypow*, t., 1293, 1332–5/Pp. Reg.: *Lypo*, 1290/291: *Lyppov*, p., 1293: *Lypov*, 1296/324: *Lypou*, 1326: *Lyppow*, 1332–5/Pp. Reg.: *Lyppo* (Gy. 1: 336).

KISS LAJOS a m. R. *Lypo* (1201: *Lippo*, ÁSz. 495) nemzetségnevet látja mögötte. E nemzetségnév szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Lipo* szn. <: *Filip* szn., cseh *Lipo* csn. <: *lípa* 'hársfa' (FNESz.). A falu neve GYÖRFFY szerint is kapcsolatban állhat a Lippó nemzetséggel, melynek Bacha nevű tagja baranyai adószedő volt: [1280 k.]: *Bacha de gen. Lypo* (i. h.).

Lokojc ~ Lokavec 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett folyó a Karasó jobb oldali vízrendszerében' +1228/383/407: *Lokauech*, fl. (Gy. 1: 274), 1281/364: *Lokoych*, fl. (Gy. 1: 273).

Szláv eredetű lehet, ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szln. *Lokavec* hn.

Lota 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' [+1235]/350/404, 1332–5/Pp. Reg.: *Lotha*, v., 1332: *Lota*, v., 1332–

5/Pp. Reg.: *Locha* ~ *Loda* (Gy. 1: 337), 1349: *Loca*, p. (Cs. 2: 503, Z. 2: 353).

Az elnevezés etimológiája, lexikai felépítése ismeretlen.

Lotárd 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1305, 1321, 1330: *Lotharth*, 1330: *Lothard* ~ *Lodharth*, 1332–5/Pp. Reg.: *Lucharch* (Gy. 1: 337).

A *Lotárd* puszta személynévből (1233: *Luthart*, ÁSz. 497) alakult magyar névadással. A szn. valószínűleg német eredetű; vö. ném. R. *Leuthard* ~ *Leodard* ~ *Liuthart* ~ *Liutard* szn. (FNESz.).

Lovászhetény 'település Baranya vm. É-i részén Pécsváradtól K-re' [1292–97]: *Luazhetyn* (Gy. 1: 316).

A *Hetény* névhez kapcsolt *lovász* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. A foglalkozásnévi első névrész arra utalt, hogy a falu lovakkal szolgált (FNESz.).

Lő(c)s 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1312: *Leus* f. *Leus* f-i Ambrosi de *Leus*, 1324, 1325, 1332–5/Pp. Reg.: *Leus*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Lews* ~ *Lyws* (Gy. 1: 337).

A *Lőcs* puszta személynévből (1211: *Leus*, ÁSz. 492) keletkezett magyar névadással (FNESz.). A Lő(c)s-nem (vö. 1280 k.: de gen. *Leus*) névadó faluja. Az ilyen személynévekre lásd: 1312: *Leus* f. *Leus* f. Ambrosi de *Leus*. CSÁNKINÁL még a XV. században is csak *s*-sel szerepel (2: 503).

GYÖRFFY *Lőcs* (*Lős*) címszót vesz föl.

(Lubachym) 1296/346/408 (Franceusföldre): a. pomi *Lubachym* vocata (Gy. 1: 303).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Luka 1. 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1296/346/408: *Luka* (Gy. 1: 337). **2.** 'település Baranya vm. DNY-i részén Nekcsétől K-re' 1321: *Luca*, 1350: *Luka*, p. (Gy. 1: 337).

A *Luka* puszta személynévből (1157: *Luca*, ÁSz. 498) keletkezhetett magyar névadással.

Lúzsok 'település Baranya vm. NY-i részén a Dráva közelében' 1346: *Lusuk*, p. (Gy. 1: 337).

KISS LAJOS szerint szláv eredetű; vö. cseh *Loužek* hn.; szlk. *Lúžek* hn.; le. *Łužek* hn. Tkp. értelme 'kis berek, kis rét'. Kevésbé elfogadhatónak tartja azt a nézetet, miszerint a m. *ló* állatnév és a *sok* 'falú' (TESz.) összetételével van dolgunk (FNESz.).

Macslin ? ~ Matlin ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Mathlin*, lac., +1228/423: *Machlin* (Gy. 1: 274).

Első adatát FEHÉRTÓI KATALIN személynévi adatként közli (ÁSz. 505). Eredete így ismeretlen.

Magasd 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett hegy' 1252: *Mogusd*, mo. (Gy. 1: 400).

A *magas* 'felfelé nyúló, fent levő' (TESz.) melléknévből keletke-

zett a *-d* helynévképző hozzáadásával, s a hegy méretére utalt.

Magyal 1249/291 (Harsány, Baranya vm.): *mogol*, a. (Gy. 1: 313), 1252>360 (Csúza, Baranya vm.), 1267/380 (Peterd, Szekcső mellett, Baranya vm.): *magyal*, a. (Gy. 1: 296, 369), 1335 (Permán, Baranya vm.): *magal*, a. (Gy. 1: 368).

A m. *magyal* 'molyhos tölgy, *Quercus pubescens*' (TESz.) főnévből keletkezett. Itt köznévi említés, magára a fára utal.

Magyalfa 1252 (Ürög, Baranya vm.): *Mogolfa*, a. (Gy. 1: 400), 1252>360 (Csúza, Baranya vm.), 1329/378/388 (Bár, Baranya vm.): *magyalfa*, a. (Gy. 1: 279, 295–6), 1288/302 (Hazugd, Baranya vm.): *mogolfa*, a. (Gy. 1: 315), 1323 (Harkány, Baranya vm.): *magalfou*, a. (Gy. 1: 313), 1329/378/388 (Bár, Baranya vm.): a. *magalfa* vulg. vocata, que *Nyugulmfa* appellatur (Gy. 1: 279). Vö. **Nyugalomfa**.

A *magyal* 'molyhos tölgy, *Quercus pubescens*' (TESz.) főnév és a *fa* főnév összetétele. Köznévi említés, magára a fára utal.

Maj(o)s 'település Baranya vm. középső részén Baranyavártól DNy-ra' 1289/291, [1292–97], 1299: *Moys*, v., 1331: *Moyus* (Gy. 1: 337).

Valószínűleg a *Maj(o)s* puszta személynévből (1113: *Moysi* ÁSz. 563) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a lat. *Moyses* 'Mózes' személynévnek a rövidült formája (FNESz.).

Majos gáta 'Baranya vm.-ben a Mohácstól DNy-ra fekvő Nyárád

határában említett völgy' [+1235]/350/404: *Moyusgatha*, vall. (Gy. 1: 350). Bizonyára összefügg a szomszédos **Majsa** település nevével.

A m. *Majos* személynév (1113: *Moysi*, ÁSz. 563) és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Valószínűleg a völgyben egy *Majos* nevű személy gátja állt, később ez vált metonimikusan a völgy nevévé.

Majsa 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól ÉNy-ra' [+1235]/350/404, 1310, 1312, 1317>413, 1327, 1332–5/Pp. Reg., 1333, 1338: *Moysa*, p., v., *1285: *Moyscha*, t., 1317>413: *Maysa*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Mayssa* ~ *Nayssa* (Gy. 1: 338). **Egyházasmajsa** néven is említik. Osztódásával alakult **Kis-** és **Nagymajsa**. Vö. **Majos gáta**.

A *Majsa* személynévből (1171: *Moysa*, ÁSz. 564) alakult magyar névadással. A szn. a m. R. *Mois* 'Mózes' (1113: *Moysi*, ÁSz. 563) személynévből alakult a kicsinyítőbecéző funkciójú *-a* képző hozzáadásával. A hn. a település egykori birtokosára utalhatott.

Makófalva 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak mellett' 1313: *Mokoufolua*, v., (Gy. 1: 338).

A *Makó* személynév (1236/1239: *Makov*, ÁSz. 508) és a *falv* földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A szn. valószí-

núleg szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Máko* szn. (FNESz. *Makó*).

Maláka 1. 'Baranya vm.-ben Sámód határában említett hely' 1257: *ad vallem que dicitur malaka ~ in aquam que dicitur malaka* (Gy. 1: 375). **2.** 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett tó' 1281/364: *lacus nomine Rozna vulg. malaka dicti* (Gy. 1: 273). **L. Rezna. 3.** 'Baranya vm.-ben a Dráva menti Gradistyán határában említett víz' 1296: *Malaka, aqua ~ per Malakam* (Gy. 1: 308). **4.** 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett folyó' 1341: *Malaka, riv.* (Gy. 1: 317).

A *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett metonimikus úton hasadásal.

Málom 'település Baranya vm. középső részén Pécsről D-re' [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Malun*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Malu(n) ~ Malim ~ Malon* (Gy. 1: 338).

GYÖRFFY *Málom (Málon)*-ként címszavazza. Továbbélése alapján lehet ez a fővariáns. CSÁNKI-nál a XVI. század közepén van az első *m* végű adata. KISS LAJOS szerint a *malom* szóból származtatható, amely régen *malon* alakú volt (vö. FNESz.). Arra utalt, hogy a településen malom állt, róla metonimikusan kapta nevét a falu.

Malom-szeg 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely' 1339: *Molonzegh* (Gy. 1: 299).

A *m. malom* főnév és a *szeg* 'sárok, beszögellés' (TESz.) főnév

összetétele (FNESz.). Olyan szögletre utalhatott, ahol malom volt.

Mamád 'település Baranya vm. DK-i részén, Baranyavártól D-re lehetett' 1265/270, 1330: *Momad*, p., 1269 [o: 1270]: *Mamad*, v., 1289/291: *M.mad*, v., 1289/347: *Momand* (Gy. 338).

Talán a *Mamád* személynévből (1138/1329: *Mamadi*, ÁSz. 509) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév előmenyéhez l. török *Mamaj* szn., illetve ném. R. *Mamo* férfinév (FNESz. *Mámapusztá*).

Márkfalva 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' *1221/550: *Marci de villa Marcu*, 1332/437: *Markfalwa* (Gy. 1: 338–9).

A *m. Márk* személynév (1193: *Marc*, ÁSz. 520) és a *falu* földrajzi köznév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A *hn.* a település egykori birtokosára utalhatott (FNESz. *Markófalva*). Megjegyzendő, hogy első adat esetleg a két *Márok* település valamelyikéhez is tartozhat.

Marócsa 'település Baranya vm. Ny-i részén az Alma folyótól D-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Morocho ~ Morolcha ~ Morolka ~ Morossa ~ Morol* (Gy. 1: 338).

KISS LAJOS szerint szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szln. *Marolče* *hn.* (FNESz.).

Márok 1. 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől Ny-ra, a Karasó mellett' 1261/262, 1296,

1301/XIV., 1307>377, 1307/377, 1313>377, 1330: *Mark*, p., t., v. (Gy. 1: 338–9). **2.** ’település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra’ [1292–97]: (*Ma*)rok (Gy. 1: 339).

KISS LAJOS szerint a m. *Márk* személynévből (1193: *Marc*, ÁSz. 520) keletkezhetett (FNESz.).

Marót(falva) ’település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellékén’ 1296: Morooth Nigri de Peray, 1321>344: Math. f. Morouth, 1328: iuxta v-m *Morouth*, 1332–5/Pp. Reg.: *Morac* ~ *Morod*, v. (Gy. 1: 339), 1371: *Marouthfalua* (Cs. 2: 506, Z. 3: 417).

Ha csupán Marót a településnév, akkor a m. *Marót* puszta személynévből (1138/1329: *Maraut*, ÁSz. 568) alakult magyar névadással. Nevét a szomszédos Péra faluban lakó és Töttösön birtokos Marótról kaphatta. GYÖRFFY *Marót(falva)*-ként adja meg a címszót, mivel a XIV. század második felétől csak így adatolható. Ebben az esetben a fenti személynévhez a *falua* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja járult. A BMFN. is több ilyen adatát tartalmazza.

Martina ’Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely’ +1228/383/407: *Martyna*, stag., +1228/423: *Martina* (Gy. 1: 274).

Valószínűleg a *Martina* puszta személynévből (1220/1550: *Martina*, ÁSz. 522) keletkezett magyar névadással.

Marton ’település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DNy-ra’ +1015/+158//403/Pp. Reg., +1158/[1220 k.]//403/Pp. Reg.: v. *Mortun*, +1015/XV.: *Martun* (Gy. 1: 339). L. **Martonfalva**.

A m. *Marton* puszta személynévből (1211: *Martun*, ÁSz. 521) alakulhatott magyar névadással.

Martonfalva ’település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DNy-ra’ [1292–97]: *Mortunfolua* (Gy. 1: 339). **Marton** néven is említik.

A *Marton* névalakhoz kapcsolt birtokos személyjeles *falua* földrajzi köznévvvel jött létre kiegészüléssel.

Martonos uta ’Baranya vm.-ben Bellye határában említett út’ 1324: *Mortunusuta*, via (Gy. 1: 283).

A m. *Martonos* személynévnek (1211: *Mortunus*, ÁSz. 524) és az *uta* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A hn. arra az útra utalhat, amely Martonos birtokára vezetett, vagy amit ő épített

Mátrix hida ’Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely’ [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *matris hyda*, [+1077–95]/XV.: *matris chida* (Gy. 1: 371).

Talán egy *Mátrix* személynév és a *hida* földrajzi köznévi összetétele. A személynévre nincs adat.

Matucsina 1. ’patak Baranya vm. D-i részén, a Nekcsével egyesülve ömlik a Velcsicába, majd a Karasóba’ +1228/383/407: *Matuchyna*, fl., +1228/423: *Motuchyna* (Gy. 1: 274). **2.** ’település Baranya vm. DNy-i részén a

Dráván túl, az azonos nevű folyó mellett' +1228/383/407: *Motuchyna*, 1281/364: *Moducha*, 1332–5/Pp. Reg.: *Mochocyna* (Gy. 1: 340).

A víznév (1.) valószínűleg szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. A szb-hv. *Matok* szn. származéka lehet (FNESz. *Tunyogmatolcs*). A településre (2.) valószínűleg a folyó neve vonódott át.

Mecske 'település Baranya vm. Ny-i részén a Kőrös mellett' 1332, 1332/333, 1332–5/Pp. Reg.: *Mekche*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Mecche* ~ *Moche* ~ *Moczthe* (Gy. 1: 340).

A *Mecske* puszta személynévből (1211: *Micse*, ÁSz. 549) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a *Miklós* személynévnek a kicsinyítőképzős alakja. A mai *Mecske* alak *kcs* > *csk* hangátvetéssel keletkezett a régebbi *Mekcse* alakból (FNESz. *Magyarmecske*).

Medve-fő 'Baranya vm.-ben a Pécestől ÉK-re fekvő Újfalú határában említett hely' +1058/300//403: *Medwefew* (Gy. 1: 398).

A személynévként (1138/1329: *Medue*, ÁSz. 533) is használt *medve* állatnév és a *fej* ~ *fő* 'kezdet, feje' (TESz.) főnév összetétele. Esetleg összefügg a szomszédos településeken említett **Medves** ~ **Medvés**-sel, földrajzi elhelyezkedésére utalhat.

Medves ~ **Medvés** 1. 'Baranya vm.-ben Kovásséde határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Medves* (Gy. 1: 330). Esetleg összefügg a közeli Ürögön említett hasonló nevű hellyel, illetőleg a szomszédos Újfaluban levő **Medve-fő**-vel. 2. 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett szőlő' 1252: *Medues*, vin. (Gy. 1: 399).

A *medve* állatnévnek az –s képzős származékából keletkezhetett.

Medves 'Baranya vm.-ben a Velcsica mellékvize, az aszuági uradalom és Bonahidakrassó határában említett' +1228/383/407, 1319: *Medues*, aqua, lac. (Gy. 1: 274, 333).

Talán egy m. **med* 'száraz vagy időnként kiszáradó' mn. származéka, amely a m. *meddő* melléknévvel függ össze (FNESz. *Nemesmedves*).

Medviz 'birtok és település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak mellett' [+1077–95]>158//403/Pp. Reg.: *Medwys*, pr., [+1077–95]/XV.: *Medues*, 1275/337: *Medueez* ~ *Medwez*, v., 1277/337, 1279/337: *Meduez*, t., v., 1330: *Meduiz* (Gy. 1: 340).

Eredete bizonytalan. Talán köze lehet egy m. **med* 'száraz vagy időnként kiszáradó' melléknévhez, amely a m. *meddő* melléknévvel függ össze (FNESz. *Nemesmedves*).

Megye Kn. 1281 (Jenő, Baranya vm.): ad locum spinosum *mege* vocatum (Gy. 1: 320).

A *megye* 'határ' (TESz.) jelentésű főnév az alapja. Itt köznévi említé-

tés lehet, magára a mezsgyére utalhat.

Megyer 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DNy-ra' [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Meger*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Neger* ~ *Magur* ~ *Meg* (Gy. 1: 341).

A *Megyer* törzsnévből keletkezett, az e törzsbeli lakóhelye. Az elsődleges névváltozat a vegyes hangrendű *mogyer* volt. Ebből kétirányú hangrendi kiegyenlítés eredményeként *megyer* és *magyar* változat alakult. A magas hangrendű *mogyer* a törzs megnevezése, a mély hangrendű *magyar* a vezető törzs után megjelölt nép megnevezése maradt (FNESz.).

Mély-ér 'az Okorral párhuzamosan folyó patak Baranya vm.-ben, Dráva és Sámód települések határában említik' [1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Mecler* [∫: *Meeler*], [+1077–95]//XV.: *Meeler* (Gy. 1: 248, 371), 1257: *Myler*, aqua (Gy. 1: 248, 375).

A m. *mély* melléknévnek és az *ér* 'patak' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. Az elnevezés a patak medrének sajátosságára utalt. Ha helyes az azonosítás, a *Mecler* romlott forma.

Ménesakol 'Baranya vm.-ben Heténye határában említett sziget' 1341: *Menusakal*, ins. (Gy. 1: 317).

A m. *ménes* 'lovak csoportja' (TESz.) főnév és az *akol* 'karám' (TESz.) főnév összetételével jött létre metonimikus úton. Olyan szigetre utal, ahol volt lóirtásra szolgáló akol.

Meszés 'település Baranya vm. középső részén Pécsről DK-re' 1234, 1332–5/Pp. Reg.: *Meses*, [1290 k.], 1332–5/Pp. Reg.: *Mezes*, *1329/XIV.: *Mezeez*, 1332–5/Pp. Reg.: *Meezes* ~ *Messes* ~ *Mesta* (Gy. 1: 341).

A m. *mész* anyagnév –s melléknévképzős alakjából keletkezhetett. Mészkefejtéssel, mészégetéssel kapcsolatos munkálatokra utalt, s metonimikusan lett a település nevévé (FNESz.).

Micske 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Mykuse*, v., +1015//XV.: *Mikwzeh* (Gy. 1: 341).

Az elsődleges *Mikcse* névalak pusztán személynévből (1236: *Mycche*, ÁSz. 544) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szónak a *Miklós* személynévnek a kicsinyítő-becéző alakja. A mai *Micske* alak a *kcs* > *csk* hangátvités eredménye (FNESz., KISS 1995: 15).

Mihálykereke 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna közepén' 1282: *Myhalkerekey*, v., [1282]: *Mihalkerequi*, v., [1290 u.]: – – *halkereky*, 1332–7/Pp. Reg.: *Myhalkereke* ~ *Misaelkereke* ~ *Myalbereke* (Gy. 1: 341).

A m. *Mihály* személynévnek (1121/1420: *Michal*, ÁSz. 542) és a m. *kerek* 'erdő' (TESz.) főnévként az összetétele. A név eredetileg egy Mihály nevű személy erdőjét jelölhette, később vált a település nevévé metonimikus úton.

Mikócsa ? 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' +1264/XIV.: *Michocha*, lac. (Gy. 1: 297).

FEHÉRTÓI KATALIN ezt az adatot a személynév első előfordulásaként idézi (ÁSz. 548). KISS LAJOS szerint az alapjául szolgáló szn. a *Miklós* szn. származéka (FNESz.).

Mindszent 1. 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1332: *Mendscenth*, 1332–5/Pp. Reg.: v. *OOSS*. (Gy. 1: 341). **Báta** és **Bátamindszente** néven is említik. [2.] 'település Baranya vm. D-i részén, Aszuágtól K-re fekkent' 1332–5/Pp. Reg.: Jo. (sac.) *OOSS*. (Gy. 1: 341). L. **Kápolnamindszent**.

Az 1. települést a mindenszentek tiszteletére épített templomáról nevezhették el metonímiával (FNESz.). A 2. település neve a **Kápolnamindszent** névből keletkezett a *Kápolna* előtag elhagyásával, ellipsis útján.

Mirajt 'település Baranya vm. ÉNy-i részén a Körös közelében' 1283: *Myruhth*, t. | ~i [1292–97]: Alex. f. Nyc. de *Myrohthy* (Gy. 1: 342).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg a *Miruch* (1093–1095, ÁSz. 554) személynév látható benne (FNESz. *Mirhó*).

Misle 'település Baranya vm.-ben, helyét nem ismerjük' [1290 k.], 1331: *Mysle* (Gy. 1: 342).

GYÖRFFY *Misleny* adatai között sorolja fel őket, de megjegyzi, hogy

esetleg más településről van szó (i. h.). CSÁNKI külön adja meg őket (2: 508). Talán a szláv eredetű *Mizla* személynévből (1234/1550: *Mizla*, ÁSz. 556) keletkezett magyar névadással (FNESz. *Alsómislye*).

Misleny 'település Baranya vm. középső részén Pécstől DK-re' 1266, 1270, 1331: *Myslen*, t. (Gy. 1: 342).

Szláv eredetű személynévből keletkezett magyar névadással; vö. szb.-hv. *Mišljen* szn.; cseh *Myšlen* szn. (FNESz. *Kozármisleny*).

Mitár 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra' 1333: *Mychar* [v: *Mithar*], v. (Gy. 1: 342), 1343: *Mytar*, v. (Cs. 2: 508). Vö. **Mitár sédje**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Mitár sédje 'Baranya vm.-ben a Mitárral szomszédos Nógrád határában említett patak, a Duna mellékvize' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Mitar sede* (Gy. 1: 248, 342, 349).

Az első névrész etimológiája, lexikai felépítése ismeretlen. A második névrész a *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakja.

Mitvárc 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna mellett' 1289/291: *Mythwarch*, v. (Gy. 1: 342).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Mocsár 'Baranya vm.-ben Ebres határában említett hely' 1251/335: *Machar* (Gy. 1: 299).

A *mocsár* 'süppedékes, vízínövényekkel benőtt terület' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévből alakult hasadással.

Mohács 'település Baranya vm. K-i részén a Duna mellett' 1093/[1190]>338 k, 1323, 1331, 1332, 1332–5/Pp. Reg.: *Mohach*, p., v., [1280 k.]: *Muhach*, v., 1332: *Machach*, 1332–5/Pp. Reg.: *Mahacz* ~ *Mehac* ~ *Mohaach* (Gy. 1: 342–3).

KISS LAJOS szerint bizonytalan eredetű. Elképzelhető, hogy a m. *moha* szláv előzményének *-ačb* képzős származékára megy vissza, de egy szláv **Mъchačb* helynévnek sem ismerjük a folytatását a szláv nyelvekben. Nem kizárt a személynévből való magyarázat sem (l. *Mahács* csn.) (FNESz.).

Moloc(s)án 'Baranya vm.-ben Kémes határában említett hely' [1177]/500 k.: *Moloczan* (Gy. 1: 324).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Monaj 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Monoy* ~ *Money* | ~i 1332–5/Pp. Reg.: Nic. sac. de *Monachy* ~ *Monahi* ~ *Monohi* (Gy. 1: 343).

A m. *malom* fn. birtokos személyjellel ellátott R., N. *molna* ~ *móna* ~ *mona* változatából alakulhatott az *-i/-j* helynévképzővel (FNESz.).

Monostor 'település és monostor Baranya vm. K-i részén Baranyavár mellett D-re' 1332–

5/Pp. Reg.: *Monustur* (Gy. 1: 343). Korábbi neve **Pél** lehetett. Bizonyára csak a monostorát **Szentmihály, Baranya- és Pélszentmihály**, illetve **Majs** néven is említik, Gy. ezeket névként veszi fel, *-monostor* utótaggal. 1212-ben már fennállt a Baranyavár közelében épült Szent Mihály monostor, mely a Majs (Moyz)-nem monostora volt, innen a *Majs* elnevezése. Lásd még hozzá FNESz. *Pélmonostor*.

A település neve a Majs (Moyz)-nem *Baranyavár* közelében épült egykori *Szent Mihály*-monostoráról vonódott át (FNESz. *Pélmonostor*).

Monymulató 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Monmulathow*, lac. [o: loc.?] (Gy. 1: 328).

A *mony* 'tojás' (TESz.) főnév és a m. *mulat* 'szórakozással tölti idejét' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenevének az összetétele. Az elnevezés madarak fészkelőhelyére utalhatott (FNESz. *Mulató-hegy*).

Monyoka 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Ny-ra' 1329/378/388: *Monica*, t. (Gy. 1: 343).

Az elsődleges *Monika* (1329/1378/1388: *Monica* (FNESz. 158) névalak puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynéhez l. még cseh *Monika* szn.; le. *Monika* ~ *Mońka* női szn. (FNESz. *Monyóka*).

Monyorós 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-

ra' 1330/477: *Monyorus* (Gy. 1: 344).

A m. R. *monyoró* 'mogyoró' növénynév *-s* talán itt már helynévképzős alakjából keletkezhetett. Arra utalt, hogy a falu mogyoró-cserjével benőtt helyen települt (FNESz. *Sajómagyarós*).

Mórágy 'Baranya vm. ÉK-i részén Peterd határában említett erdő' 1267/380: *Mooragy*, s. ~ *Moraag*, s. ~ *Morag*, s. (Gy. 1: 369).

KISS LAJOS szerint egy m. R. **mór* fn. *-gy* helynévképzős származéka lehet. A **mór* fn. jelentése ismeretlen; némelyek 'fafajta; tuskó, tönk' értelmet tulajdonítanak neki (FNESz.).

Morgon(y)a 'Baranya vm.-ben Kémes határában említett hely' [1177]/500 k.: *Murguna* (Gy. 1: 324).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe, s valószínűleg a szlk. *Marhaň* előzményeül szolgáló **Marganjь* helynévből való. Ennek személynévi előzményéhez l. szb.-hv. *Margan* csn.; cseh *Margon* csn. (FNESz. *Margonya*).

Morotva 'Baranya vm.-ben Kópács határában említett állóvíz' 1212/397/405: *Mortua*, stag. (Gy. 1: 328).

A m. *morotva* 'valamely folyó holt ága, medre' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett (FNESz. *Morotvapuszta*).

Mosa 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉK-re' +1058/300//403: *Musa*, v., 1323,

1332–5/Pp. Reg.: *Mosa*, 1332–5/Pp. Reg.: *Massa* ~ *Mossa* ~ *Domasa* ~ *Mo(n)sti* | ~*i* [1292–97]: Elek et Pet. de *Mosay*, 1305: c. Math. f. Balasey de *Mosay* (Gy. 1: 339).

A *Mosa* puszta személynévből (1202–1203/cr 1500: *Mossa*, ÁSz. 568) keletkezhetett magyar névadással. Esetleg birtoklásra utalhott.

Munkád 'település és monostor Baranya vm. középső részén Pécestől ÉK-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Mu(n)kad* ~ *Nu(n)kad* ~ *Mukard*, 1367: *Munkad* (Gy. 1: 344).

Puszta személynévből (1193: *Muncad*, ÁSz. 566) keletkezhetett magyar névadással. A szn. alapja a szláv eredetű m. *munka* fn. *-d* kicsinyítőképzős származéka lehet.

Musd 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1237/244/356, 1244/356: *Musd*, t. (Gy. 1: 344).

A *Musd* puszta személynévből (1237/1244/1356, ÁSz. 572) keletkezhetett magyar névadással.

Muzsdaly 1317>413 (Kerek-egyház, Baranya vm.): *musdal*, a. (Gy. 1: 325).

A *muzsdaly* 'kocsánytalan tölgy' (TESz.) növénynévből keletkezett. Köznévi említés, magára a fára utal.

Muzsvánlaka 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' [1177]/500 k: *Mwswanlaka* (Gy. 1: 344).

A m. *Muzsván* személynévből (1202–1203/cr 1500: *Mwswan*, ÁSz. 573) és a *lak* 'az a hely, ahol

valakinek az otthona van' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Talán az egykori birtokosra utal.

Nádas 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DNy-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Nadas* (Gy. 1: 344).

A *Nádasd* névből keletkezett a –*d* helynévképző redukciójával.

Nádasd 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DNy-ra' [1268 k.]: *Nadasth*, [1292–97], 1332: *Nadosth* (Gy. 1: 344). Alakváltozata **Nádas**.

A m. *nádas* 'náddal benőtt terület' fn. –*d* helynévképzős származéka (FNESz.). A környék jellemző növényzetére utalt.

Nadica 'település Baranya vm. ÉK-i részén, a Sédi patak közelében' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Nodoyca*, v., 1254>342: *Nodoycha*, v., 1259: *Naydaycha*, v., 1259, 1280: *Nadaycha*, v., 1283, 1288/302, 1295: *Nadoycha*, v. (Gy. 1: 344).

Etimológiája ismeretlen. Talán szláv eredetű hn. lehet az alapja.

Nád-szeg 'Baranya vm.-ben Enyest, Szentmiklós és Patacs közös határában említett kaszáló' 1334: *Nadsceg*, fen. (Gy. 1: 300, 356, 391).

A *nád* növénynév és a *szeg* 'falurész; területrész; vidék' (TESz.) főnév összetételével jött létre. A terület jellemző növényére utalt.

Nagy-berek 'Baranya vm.-ben Filipföldre határában említett hely'

1296/324: *Nogberuc*, nem. (Gy. 1: 304).

A m. *nagy* melléknévnek és a *berek* 'liget, láp' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele. Az elnevezés első névrésze a hely méretére utalhatott.

[Nagy-Duna] 'Baranya vm.-ben a Danóchoz közeli Földvár határában említett víz, bizonyára a Duna főága' 1338: *iuxta magnum Danubium* (Gy. 1: 302). Vö. **Duna**, **Kis-Duna**.

A *Duna* névalakhoz illesztett megkülönböztető szerepű *nagy* előtaggal jött létre szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Korrelatív párja a Duna mellékágát jelölő *Kis-Duna*.

Nagyfalu 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DK-re' 1294, 1315, 1319, 1321, 1327, 1330, 1332: *Nogfolu*, t., v., 1302: *Magna villa*, 1313: *Nogfalw*, 1329, 1332–7/Pp. Reg.: *Nogfolw*, v., 1332–7/Pp. Reg.: *Nogefoki* ~ *Nogloch* (Gy. 1: 345).

A m. *nagy* melléknévnek és a *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele. Első névrésze a település méretére utalhatott.

Nagy-hegy 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Naghhegh*, loc. (Gy. 1: 329).

A m. *nagy* melléknévnek és a *hegy* 'dombnál magasabb kiemelkedés a föld felszínén' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele,

s a vidék domborzati viszonyaira utal.

Nagykéméd 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében' 1285: *Nogkemed*, v., [1290–1300]: *Nogkemud*, 1330: de v. *Kemed maiori* (Gy. 1: 323).

Egyházaskéméd néven is említik.

A *Kéméd* névváltozatból keletkezhetett a *nagy* megkülönböztető jelzői előtaggal szintagmatikus szerkesztéseredményeként. Az eredeti település osztódásakor az új település nagyságára utalt. Korrelatív párja a *Kiskéméd*.

[**Nagy**]kémés 'település Baranya vm. középső részén a Dráva mellett' [1177]/500 k.: *Kemes maior* (Gy. 1: 324).

Datálása alapján a *Kémés* névváltozatból keletkezett a *nagy* előtaggal, s a település méretére utalt. Korrelatív párja a *Kiskémés*.

Nagymajsa 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól ÉNy-ra' 1338: *Noghmoyza*, p. (Gy. 1: 338).

A *Majsa* névváltozatból keletkezhetett a *nagy* megkülönböztető jelzői előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként.

[**Nagy**]-**Okor** 'Baranya vm.-ben bizonyára az Okor főága, Sámod határában említik' 1257: *Magnum Okur* (Gy. 1: 375).

Az *Okor* víznévből a *nagy* megkülönböztető jelzővel jött létre. Az első névrész a főágra utal.

Nagy út 1. 'Baranya vm.-ben Hird határában említett út' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Nogvt* (Gy. 1: 318). **2.** 'Baranya vm.-ben

Dráva birtokon említett út' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Nogvt*, [+1077–95]/XV.: *Nogotu* (Gy. 1: 371).

A *nagy* melléknév és az *út* 'a közlekedés számára létesített sáv' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével jött létre.

Nagyváty 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma és az Okor között' 1326, 1329, 1330: *Nogwagh*, 1330: *Noguagh*, 1332–5/Pp. Reg.: *Noghwagh* ~ *Nogwag* ~ *Nogualgh* ~ *Nowag* ~ *Nozwagh* (Gy. 1: 403).

Váty településből vált ki, annak nevéhez illesztett *nagy* melléknévvel jött létre az új település méretére utalva.

Nagyvölgy 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak mellett' 1319: *Nogweulg*, p. (Gy. 1: 345).

A m. *nagy* melléknévnek és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévvé az összetétele. Eredetileg mikronévként jöhetett létre, s metonimikusan lett a település nevévé, annak viszonyított helyzetére utalva.

Nakfalva 'település Baranya vm.-ben, a vm. középső részén Szentlászló körül fektetett' 1330: *Nokfolua*, v. (Gy. 1: 346).

A m. *Nok* személynévnek (FNESz. *Nak*) és a *falua* földrajzi köznévvé birtokos személyjeles alakjának összetétele. A hn. a terület egykori birtokosára utalhat.

Namja 'település Baranya vm. K-i részén Szederkény mellett' 1272, 1330, 1330/477: *Namya*, v., 1316: *Nomya*, v., 1322: *Namia*, v., 1330/477: – *mya* (Gy. 1: 351).

KISS LAJOS szerint szláv eredetű lehet, ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. blg. *Немія* hn.; szb.-hv. *Nemila* hn., illetve l. még ukr. *Немія* víznev (FNESz. *Nyomja*).

Nána 'település Baranya vm.-ben, Csúza része lehetett' 1334: *Nana* (Gy. 1: 296). L. **Nánafalva**.

A m. *Nána* puszta személynévből (1055: *Nane*, ÁSz. 575) keletkezhetett magyar névadással, esetleg a *Nánafalva* névalakból jöhetett létre ellipszis eredményeként. A hn. a település egykori birtokosára utalhat (FNESz. *Alsónána*).

Nánafalva 'település Baranya vm.-ben, Csúza része lehetett' 1334: *Nanafolua* (Gy. 1: 296). **Nána** néven is említik. L. még **Csúza**.

A m. *Nána* személynévnek (1055: *Nane*, ÁSz. 575) és a falu földrajzi köznévi birtokos személyjelos alakjának az összetétele (FNESz. *Alsónána*). A hn. az egykori birtokosára utal. Várbirok volt, melyet IV. Béla 1252-ben Bor-Kalán nb. Pósa fia Nána ispánnak adott.

Náné ~ Nána(j) 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől DNy-ra' 1280, [1280]/280, 1280/281, 1281, 1283: *Naney*, p., 1283: *Nanay*, p. ~ *Nane*, p. (Gy. 1: 346).

A *Nána* személynévből (1055: *Nane*, ÁSz. 575) keletkezhetett a –*j* helynévképző hozzáadásával (BENKŐ 2004: 410).

Nasica 'település Baranya vm. DNy-i részén a Dráván túl, a Nécse folyó mellett' 1239: *Nessicha*, 1315: *Nasicha*, 1323/XIV.: *Nasciça* (Gy. 1: 346). L. **Nécse**.

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Našice* hn. Személynévi előzményéhez l. még szb.-hv. *Nešica* szn. és *Nežica* női szn. (FNESz. *Našice*).

Negyven 'település Baranya vm. DK-i részén a Drávához közel' 1323: *Negeuen* ~ *Negewen*, t. ~ *Neguen*, t. (Gy. 1: 346).

A m. *negyven* számnévből keletkezett. E számnevet használhatták személynévként is, de a m. R. *Neguan* szn. KISS LAJOS szerint nem feltétlenül belőle, hanem inkább szláv nyelvekből származtatható; vö. szb.-hv. *Negovan* szn. (FNESz. *Negyvenszállás*).

Nécse 1. 'település Baranya vm. DNy-i részén a Dráván túl, a Nécse folyó mellett' +1228/383/407, 1250/272/392, [1259–66], 1299, 1311, 1312, 1315, 1321, 1325/343, 1327/368/401, 1327>372/383, 1329: *Nekche*, p., 1230 Pp.: *Necha*, t., 1240: *Neccha*, t., 1250/251: *Nehcha*, 1251, 1281/364, 1310, 1329, 1332: *Nekcha*, p., 1251, 1326/375: *Nehche*, 1316/Cod. Lat: *Nerthem*, 1318: *Necche*, 1326: *Nechte*, 1332–

5/Pp. Reg.: *Mocca ~ Nelche ~ Nexe* (Gy. 1: 346). **Nasica** néven is említik. **2.** 'patak Baranya vm. D-i részén, a Matucsinával egyesülve ömlik a Velcsicába, majd a Karasóba' +1228/383/407, 1281/364: *Nekche*, fl. (Gy. 1: 273, 274), 1281/364: *Nekcha*, fl. (Gy. 1: 273, 346).

Ma *Nasice* ugyan, *Nekcse* tűnik magyar névhasználatnak. KISS LAJOS szerint a *Nasice* és a R. *Nekcse* hn. ugyanannak a személynek a két-féle, de etimológiailag összetartozó névváltozatára megy vissza. Ez indokolja a külön szócikkben szereplésüket. A *Nekcse* hn. személynévi előzményéhez l. *Nexse* szn. (FNESz. *Našice*).

[**Nemes**]peterd 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd nobilium* (Gy. 1: 368). (**3.**).

A m. *Peterd* (3.) névváltozatból keletkezhetett a lakosok társadalmi helyzetére utaló *nemes* megkülönböztetői előtaggal.

Németi ~ Nemti 1. 'pontosabban nem azonosítható település Baranya vm.-ben' 1240/244/325, 1295>384: *Nemty*, 1240/244/325, 1315: *Nemti*, v., 1266, 1268>384, 1273/384, 1276, 1295>384, 1312, 1324>364/384, 1330: *Nemty*, 1277, 1283, 1285, 1295, 1296, [1300 k.]: *Nemphy*, 1295: *Nemphy* (Gy. 1: 347–8). A Németi nb. Németiek nevében szerepel. **2.** 'település Baranya vm. Ny-i részén, a másik ilyen nevű település közelében feketett' 1305/320>372, 1330, 1332–5/Pp. Reg.: *Nempti*,

*1329>372: *Nompus*, 1330: *Nemty* ~ *Nemty* ~ *Nympey*, 1332–5/Pp. Reg.: *Nemeti* ~ *Nemety* ~ *Nimti* ~ *Nemepti* ~ – – – *thi* (Gy. 1: 348). **1–3.** 'pontosabban nem azonosítható település Baranya vm.-ben, azonosítása bizonytalan' [1290 k.]: *Nemphy*, *1324>344: *Nemty*, *1329, *1331: *Nempti*, *1331: *Nemety* (Gy. 1: 348). **4.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén, Vátytól D-re feketett' 1332–5/Pp. Reg.: Laur. (sac.) de *Nemeti* ~ *Nemepti* (Gy. 1: 387). L. **Szentjakab.**

A *német* népnév – *i* helynévképzős származéka. Német telepesek lakóhelyére utalhatott (FNESz.). A *Nempti* alak *p*-je a nazális utáni szervetlen betoldódásnak tekinthető (NYIRKOS 1986: 30).

Németi- ~ Nemti[szentjakab] 'település Baranya vm. ÉNy-i részén, Vátytól D-re feketett' 1332–5/Pp. Reg.: eccl. *S. Jacobi de Nemety* ~ Laur. sac. de *S. Jacobo de Nemety* ~ de *S. Jacobo de Nempti* (Gy. 1: 387). L. **Szentjakab.**

A *Németi* és a *Szentjakab* névalakok összetételével jött létre.

(**Neuleny**) 'Baranya vm.-ben Franceusfölde határában említett víz' 1296/346/408: *Neuleny*, aqua (Gy. 1: 303).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Neuprid 'település Baranya vm. Dráván túli részén, helyét közelebből nem ismerjük' 1251/328/374: *Neuprith*, v., 1251>377: *Neuprid*,

v., 1256 [c: 1266]: *Neuprit* (Gy. 1: 349).

Fehértói Katalin első névalakját személynévi alakként közli (ÁSz. 581). Így eredete nem világos.

Nógrád 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' +1015/+158/403/Pp. Reg.: *Nougrad*, v., +1015/XV.: *Nograd*, 1158/[1220 k.]/403/Pp. Reg., [1292–97]: *Neugrad*, v. (Gy. 1: 349).

Szláv eredetű helynév, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Nòvī Grâd* hn., *Novograd* hn.; cseh *Nové Hrady* hn. ~ R. *Nový Hrad* hn.; le. *Nowograd* hn. A magyarba egy szláv R. **Novogradъ* (tkp. 'új vár') alak kerülhetett át. A *Nógrád* szn. a helynévhez képest másodlagos (FNESz.).

Nyár +1228/383/407 (Aszuág, Baranya vm.): *nyar*, a., +1228/423 (Aszuág, Baranya vm.): *naar* (Gy. 1: 274).

A m. *nyár* növénynévből keletkezett. Köznévi említés, magára a fára utal.

Nyárád 1. 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' +1093/404, [+1235]/350/404, 1317/413, *1332–5/Pp. Reg. 1337 Pp./Pp. Reg.: *Narad*, t., v., [+1235]/350/404: *Nara*, t. (Gy. 1: 349). Alakváltozata **Nyárágy (1).** **2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra' *1332–5/Pp. Reg.: *Naraad* ~ *Narad* ~ *Vharad* (Gy. 1: 350). Alakváltozata **Nyárágy (2.).**

A m. *nyár* növénynévhez kapcsolt a *-d* helynévképzővel jött létre. A hn. arra utalhatott, hogy a települések nyárfával benőtt területre épültek.

Nyárágy 1. 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól DNy-ra' 1270: *Narag*, 1321: *Narayg*, 1327: *Narragh*, *1332–5/Pp. Reg.: *Naragh* (Gy. 1: 349). L. **Nyárád (1).** **2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól ÉNy-ra' [1285 k.]: *Narag*, v., [1292–97]: *Naragy* (Gy. 1: 350). L. **Nyárád (2.).** **3.** 'Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Narag*, [+1077–95]/XV.: *Naragh* (Gy. 1: 371).

A *nyár* növénynévnek az eredetileg valamivel való ellátottságot kifejező, de itt már helynévképző szerepében álló *-gy* képzős származéka. Az **1.** és **2.** településnév esetében *d* ~ *gy* képzőváltásról is beszélhetünk. Nyárfával benőtt területet jelölnek.

Nyárfa 1251/335 (Ebres, Baranya vm.): *narfa*, a. (Gy. 1: 299), 1251/339 (Ebres, Baranya vm.), 1329/XIV. (Kisdér, Baranya vm.), 1335 (Permán, Baranya vm.), 1341 (Heténye, Baranya vm.): *nyarfa*, a. (Gy. 1: 299, 317, 327, 368).

A m. *nyár* növénynév. Inkább magára a nyárfára utal, köznévi lehet.

Nyavalyád 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Csele és Doboka között feketett' 1329/394: *Neualyad*, p. (Gy. 1: 351).

Valószínűleg a *Nyavalyád* (1254/1360: *Naualyad*, ÁSz. 577) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *nyavalya* főnévből keletkezett. A hn. a terület egykori birtokosára utalhatott (FNESz. *Zalaerdőd*).

N(y)evegy 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsvárad mellett D-re' +1015/+158/403/Pp. Reg.: *Nyvig*, v., +1015/XV.: *Newegh*, [1290 k.], 1349: *Nyuih*, v., 1323: *Neuyg*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Nimeg* ~ *Nimugh* (Gy. 1: 349).

Puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév a m. *nyű* 'féreg, kukac' állatnév *-d/-gy* képzős származéka; vö. *Nyund* [ɔ: *Nyvud*] szn. Ugyanakkor elképzelhető, hogy szláv eredetű szn. az alapja; vö. cseh **Nevid* szn. (FNESz. *Néved*, *Nyüved*).

Nyír 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett erdő' 1341: *Nyr*, s. (Gy. 1: 317).

A m. *nyír* 'nyíres, nyírfaerdő' (FNESz.) jelentésű főnévből keletkezett metonimikus úton, s az erdő jellemző növényzetére utalt (FNESz. *Nyíregyháza*).

Nyírfa 1252>360 (Csúza, Baranya vm.): *nyrfa*, a. (Gy. 1: 295).

A *nyír* növénynévnek és a *fa* főnévnek az összetétele. Köznévi említés lehet, magára a fára utal.

N(y)izdula ? foka 'Baranya vm.-ben a Duna menti Izsép határában említett hely' 1261/262: *Nizdulafuka*, loc. (Gy. 1: 319).

Az első névrész FEHÉRTÓI KATALIN személynévi adatként közli (ÁSz. 585). A második névrész a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakja.

Nyugalomfa 'Baranya vm.-ben Bár határában említett fa' 1329/378/388: a. *magalfa* vulg. *vocata*, que *Nyugulmfa* appellatur (Gy. 1: 279).

A *nyugalom* 'pihenés, nyugodt állapot' (TESz.) és a *fa* főnév összetétele.

Ócsár 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1247/412, 1305>372, 1326>372: *Olchar*, t. (Gy. 1: 351).

Szláv eredetű helynév, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Ōvčār* hn.; cseh *Ovčáry* hn.; le. *Owczary* hn. Ezek alapja egy összl. **ovčari* 'juhászok' lehet (FNESz. *Ócsárd*). Ma *Ócsár* falu, a XV. századtól vannak *l* nélküli adatai.

Ocs-tó 'Baranya vm.-ben Füzesd határában említett víz' 1256: *Ochtou*, aqua (Gy. 1: 304).

Az előtag etimológiája bizonytalan. Talán az *Ocs* személynévre (1222: *Och*, ÁSz. 592) vezethető vissza. Az utótag a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi.

Odos 'település Baranya vm. K-i részén, Benedek körül feküdt' 1270: *Mortunus*, *Odus* et *St. f-i eiusdem* ... de v. *Odus*, t. v-e *Odus* (Gy. 1: 269), 1338, 1341: *Odus*, p. (Cs. 2: 512, Z. 1: 547).

Az *Odos* puszta személynéből (1138/1329: *Odos*, ÁSz. 593) keletkezhetett magyar névadással. A hn. a terület egykori birtokosára utalhat.

Okor 1. 'Baranya vm.-ben az Almával párhuzamosan folyó, a Kőrössel egyesülő víz' 1183/326/363, 1257, 1274, [1275], 1279, 1283, 1287/468, [1292–97], [XIII. sz. vége], 1304/360, 1311, 1330: *Okur*, fl., flum. (Gy. 1: 248, 341, 351, 371, 375, 382, 384, 387, 389, 390), [+1235]/350/404: *Wkur* (Gy. 1: 248, 389), 1287/468: *Okwr* (Gy. 1: 341), 1294/488: *Okor*, fl. (Gy. 1: 311), 1332–7/Pp. Reg.: *Vkur* (Gy. 1: 341). Vö. **Nagy-Okor. 2.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor patak mellett' 1257: *Okur*, t. (Gy. 1: 341). L. **Okrimindszent.**

A víznév (1.) a törökből kerülhetett a magyarba, tehát névátvétellel vált a magyar helynévrendszer részévé. Vö. ótörök *aq-* 'folyik', oszm. *akar* 'folyó, folyékony', *akarsu* 'folyóvíz; vízfolyás' (FNESz. *Okorág*). A település (2.) neve a datálás alapján az *Okrimindszent* névváltozatból keletkezhetett a *Mindszent* utótag elhagyásával, ellipszis eredményeként. Majd az első névrészről is eltűnt az *-i* melléknévképző.

Okrimindszent 'település és monostor Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor patak mellett' 1183/326/363: mon. *OOSS. de Okur*, 1287/468: mon. *OOSS. de Okwr*, 1332–7/Pp. Reg.: *Otrime(n)zend ~ O(s)trime(n)sce(n)d ~*

OOSS. iuxta Vkur (Gy. 1: 341). **Okor** néven is említik.

Az első névrész az *Okor* folyó nevéből származik, s megkülönböztető jelzői előtagként a település pontos elhelyezkedésére utal. A második névrész a településen levő Mindenszentek tiszteletére felszentelt monostorra utal.

[Okriszentiván] 'település Baranya vm. Ny-i részén az Okor patak mellett' 1274: eccl-m *S. Johannis prope Okur* (Gy. 1: 387).

A *Szentiván (I.)* névváltozatból keletkezhetett az *Okor* (~ *Okri*) víznévi előtaggal való kiegészülés útján. Az előtag a település pontos elhelyezkedésére utal.

[Okriszentlőrinc] 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor patak mellett' [+1235]/350/404: eccl. *S. Laurency de Wkur* (Gy. 1: 389).

A *Szentlőrinc* névhez illesztett *Okor* víznévvel jött létre szintagmatikus szerksztés eredményeként. A megkülönböztető jelző a település pontos elhelyezkedésére utalt.

Olasz 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécsből D-re' 1181: *Uloz*, v. (Gy. 1: 352). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécsből DK-re' 1316: *Olaz*, v. (Gy. 1: 352). Alakváltozata **Olaszi.**

Az **1.** település neve az *olasz* népnévből jött létre metonimikus úton, s a lakosok népi hovatarozására utal. A **2.** település neve a korábbi datálású *Olaszi* névváltozatból ke-

letkezett az *-i* helynévképző elhagyásával, redukció eredményeként.

Olaszárpád 'település Baranya vm. középső részén Péctől D-re' 1332–5/Pp. Reg.: Jo. de *Arpad Gallico* ~ *Holas Arpad* (Gy. 1: 271). L. **Árpád**.

A pápai tizedlajstrom szerint két plébániás falu volt, s az egyik neve. A korábbi *Árpád* névváltozatból jött létre az *olasz* 'nyugati újlatin nyelvet beszélő ember' (TESz.) népnévi első névrésszel szintagmatikus szerkesztés eredményeként. A jelzői előtag a lakosok népi hovatartozására utal.

Olaszfalva 'Pécsvárad egyik elkülönült településrésze Baranya vm.-ben' 1258/259: *Olaszfalua*, v. (Gy. 1: 363). L. **Pécsvárad**.

Az *olasz* 'nyugati újlatin nyelvet beszélő ember' (TESz.) népnévnek és a *falu* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele, s a település lakóinak népi hovatartozására utalt.

Olaszi 'település Baranya vm. középső részén Péctől DK-re' 1295/403, [1290–1300]: *Olozy*, v., 1330: *Holozy*, v. (Gy. 1: 352). L. **Olasz (2.)**.

Az *olasz* 'nyugati újlatin nyelvet beszélő ember' (TESz.) népnévből keletkezett az *-i* helynévképző hozzáadásával, s a település lakóinak népi hovatartozására utalt.

Oltványkörtvély 1335 (Permán): *oltuan kurtuely*, a. (Gy. 1: 368).

Az *oltvány* 'nemesre oltott fa, szőlő' (ÚMTSz.) főnév és a *körte* ~

R. *körtvély* 'hosszúkás alakú, leves, néha kövecses húsú gyümölcs; ill. ilyen gyümölcsöt termő fa' (TESz.) növénynév összetétele. Az elnevezés oltással nemesített körtefára utalhatott. Itt inkább köznévi említés, magára a fára utal.

Orfő 'település Baranya vm. É-i részén Péctől ÉNy-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Orfev* ~ *Orfew* ~ *Resse* (Gy. 1: 352).

KISS LAJOS szerint elhomályosult összetétel lehet. Előtagjához l. talán csag. *or* 'gödör, lyuk, árok'; utótagja a *fő* 'kezdet' jelentésű fn. lehet. A településnév arra utalhat, hogy a Sárkány-szakadék szája a falu házai között van (FNESz. Orfű).

Orjas ? -fő 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett hely' [+1235]/350/404: *Oryasfew*, loc., t. (Gy. 1: 285).

Az előtag az *orja* 'levágott disznó gerince' (TESz.) fn. *-s* melléknévképzős származéka. A utótag a *fej* ~ *fő* 'kezdet' (TESz.) főnév.

Ormán 'Baranya vm.-ben az Alma és Okor folyók vidékén elterülő erdős hátság' 1257: *Vrman* (Gy. 1: 248, 352, 353, 375), [1258 e.]/258>344, 1258>344, 1296, 1324>375, 1329, 1341, 1344: *Orman* (Gy. 1: 248, 317, 352, 353), 1326, 1331: *Wrman* (Gy. 1: 352, 373).

A személynévként (1202–1203/cr 1500: *Orman*, ÁSz. 782) is használt *ormány* 'magasabb hely, domb, földhát' (TESz.) főnévből keletkezhetett. Az *ormány* főnév a m. *orr*,

orom főnévből származhat (FNESz. *Ormány*).

Ormánd 1. 'település Baranya vm. É-i részén Pécsváradtól DNy-ra' +1158/[1220 k.]/403/Pp. Reg., [1292–97]: *Vrmand*, v. (Gy. 1: 353). Alakváltozata **Ormándi. 2.** 'település Baranya vm. K-i részén Danóctól Ny-ra' 1289>344, 1330/409: *Ormand*, p., 1328: *Vrmand*, 1332–5/Pp. Reg.: *Wrmand* ~ *Orinand* ~ *Ormond* (Gy. 1: 353).

Az **1.** településnév esetében a datálás alapján feltételezhető az *Ormándi* névváltozatból az *-i* képző elhagyásával, redukcióval való alakulásmód. A **2.** településnév az *Ormánd* (1233/1345: *Vrmand*, ÁSz. 782) puszta személynévből keletkezett magyar névadással.

Ormándi 'település Baranya vm. É-i részén Pécsváradtól DNy-ra' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Vrmandy*, v., +1015//XV.: *Vrmandi* (Gy. 1: 352). L. **Ormánd (1.)**.

Az *Ormánd* (1233/1345: *Vrmand*, ÁSz. 782) puszta személynévből keletkezett az *-i* helynévképző hozzáadásával.

Ormánköz 'Baranya vm.-ben a Dráva és az Ormán között fekvő vidék' 1330: *Vrmankuz*, 1331: *Orman.uz* [ɔ: *Ormankuz*] (Gy. 1: 353).

Az *Ormán* helynév és a *köz* 'személyeket, dolgokat egymásól elválasztó terület, térköz' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre. A hn. a Dráva és az Ormán hátság által közbezárt területet nevezi meg.

Oros 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' *[1193–96]/216, *[1193–96]/218: *Orbasio* [< *Orbasiou*], 1267/380, 1322: *Wrus*, p., t., v., 1323: p. Bottheremeheli ... al. nom. *Vruus*, 1332: p-em hereditarium Teremheg vel al. nom. *Wruus* vocatam (Gy. 1: 353). Felső részét **Feloros, Botterme, Bottermehelye** és **Teremhegy** néven is említik.

A m. *Oros* puszta személynévből ([1113]/KrónKomp: *Uros*, ÁSz. 782) keletkezett magyar névadással (FNESz.). A hn. a település egykori birtokosára utathatott.

Orosfalva 'település Baranya vm. középső részén, Bolja vidékén fekvett' 1289/291: *Wrosfolua*, v. (Gy. 1: 354).

A m. *Oros* személynévnek ([1113]/KrónKomp: *Uros*, ÁSz. 782) és a *falva* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A hn. a település egykori birtokosára utalhatott.

Ózd 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös patak közelében' 1296: *Owzd*, 1332–5/Pp. Reg.: *Ozd* ~ *Ezd* ~ *Hosd* (Gy. 1: 354).

A m. *Ózd* puszta személynévből (1181: *Vzd*, ÁSz. 787) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. eredete vitatott. Némelyek az egyik középkori népcsoport *úz* nevével azonosítják. KISS LAJOS szerint viszont valószínűbb, hogy a m. R. *ósz* 'zab' fn. *-d* képzős származéka (FNESz.).

Ozold ~ **Zók** 'település Baranya vm. középső részén Péctől DNy-

ra' [1290 k.]: *Ozold*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Zold* ~ *Zolk* ~ *Zulk* ~ *Zokl* (Gy. 1: 409), 1378: *Zolk* (Cs. 2: 358).

Az *Ozold* névalak egy m. R. **Ozor* személynévből *-d* helynévképzővel jöhetett létre. KISS LAJOS szerint a további alakfejlődésben szerepet játszott a határozott névelőnek felfogott szóeleji **a<o* elmaradása, illetve a *-d* : *-k* képzőcsere, valamint az *ol>ó* hangváltás (FNESz. *Zók*).

Ököröd 'település Baranya vm. Ny-i szélén a Dráva és az Alma folyók között' 1327>375: *Vkurd* (Gy. 1: 354).

A m. *ökör* állatnév és a *-d* helynévképző összekapcsolásával, morfematikus úton jött létre. Ökörtenyésztéssel foglalkozók, vagy ökörrel adózók lakóhelye lehetett.

Ördög barázdája 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett árok a Karasó és a Breznica környékén' 1259–66/XIV.: *Wrdugbarazdaya*, foss. (Gy. 1: 272, 281). Vö. **Barázda**.

Az *ördög* 'gonosz szellem, sátán' (TESz.) és a *barázda* 'Furche' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Neve azzal függhet össze, hogy a nagy árkokat, völgyeket a néphit gyakran az ördög művének tulajdonítja (FNESz. *Ördög-árok*).

Ördögös-fő 'Baranya vm.-ben a Pécestől DK-re levő Szentlászló határában említett völgy' 1295/403: *Vordungusfev*, vall. ~ *Vrdungsfeu*, vall. (Gy. 1: 389).

Az *ördögös* 'az ördögtől megszállott' (TESz.) melléknév és a *fő* főnév összetétele. Neve azzal függhet össze, hogy a nagy árkokat, völgyeket a néphit gyakran az ördög művének tulajdonítja (FNESz. *Ördög-árok*).

Örém 'Baranya vm.-ben a Danóchoz közeli Földvár határában említett víz' 1338: ad stag. Danoth al. nom. *Ewrem* (Gy. 1: 248, 302). L. **Danóc**.

Az *örém* 'örvény' (TESz.) főnévből keletkezett, s a folyó jellegzetességére utalt.

Örményes-ág 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett völgy' [+1235]/350/404: *Vrmenesagh*, vall. (Gy. 1: 285).

Az *örvény* ~ R. *örmény* 'vízforrás, forgó' (TESz.) *-s* képzős alakjának és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) főnévnek az összetétele. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a völgy egy örvénylő folyó mentén terült el.

Pabarbaksája 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös patak közelében' 1332: *Pobor Boxaya*, p. (Gy. 1: 277). L. **Baksa**.

A *Baksa* névváltozatból jött létre a *Pabar* személynévi előtaggal szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Az elnevezés birtoklásra utalhatott, ezt mutatja az utótag birtokos személyjeles alakja. A XIII. századra az eredeti *Baksa* falu területén három falu alakult ki rajta. Az egyiket mint öröklött földet eladták Fábián és Pabar (Pobor) ispánoknak. 1332-ben az említett Pabar

(Pobor) fiai, Péter és Dezső falujának neve *Pabarbaksája*.

Pabarszölőse 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1304/360: Pabor f. Pabor de Sceus, 1332–5/Pp. Reg.: *Poborzevsenso ~ Pop(r)uzeuleuse* (Gy. 1: 393). L. **Szölős (2.)**.

A *Szölős* névváltozathoz vagy azal párhuzamosan: a szőlő növény-név –s mekléknévképzős alakjából alakult a *Pabar* személynévi előtaggal szintagmatikus szerkesztéssel. A hn. a település egykori birtokosára utalhatott, amit a második névrész birtokos személyjeles alakja is mutat.

Pagrács 'település Baranya vm. DNy-i részén Nekcsétől K-re' 1299, 1313/315: *Pagrach*, p., 1299: *Pagraach*, p., 1311, 1321, 1332–5/Pp. Reg.: *Pagarach*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Pagrad* (Gy. 1: 354).

Az elnevezés etimológiája, lexikai feklépítése ismeretlen.

Pál 'település Baranya vm. középső részén, Udvard környékén feketett' *1181: ad terminum *Paul* (Gy. 1: 355).

A m. *Pál* puszta személynévből (1271/1400: *Pal*, ÁSz. 610) alakult magyar névadással. Feltehetőleg azzal a *Páli*-val azonos, amely az Udvardhoz közel eső Kozár vidékén feküdt. GYÖRFFY úgy tűnik, személynévként tekinti.

Palana 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Palana* ~ transit ipsam *Palanam* (Gy. 1: 273).

A m. *Palana* puszta személynévből (1214/1334: *Palana*, ÁSz. 611) keletkezhetett magyar névadással.

Palaszka 'Baranya vm.-ben Bellye határában említett tó' 1324: *Palaska*, lac. (Gy. 1: 282).

Eredete bizonytalan. Talán a m. *palacka* 'poloska' (TESz.) állatnévből keletkezhetett, s a tó vidékének állatvilágára utalt. Az *sz* > *c* affrikálódás tendenciaszerű a *k* előtt a középmagyar korszakban; vö. m. *baraszka* > *barack* (BÁRCZI 1958: 163).

Páli 1. 'település Baranya vm. K-i részén Baranyától ÉK-re, a Karasó mellett' 1330: *Pauli*, t., p., v. (Gy. 1: 355).

A m. *Pál* személynévből (1271/1400: *Pal*, ÁSz. 610) jött létre az –i eredetileg birtoklást kifejező itt már helynévképzőként szereplő képzővel morfematikus úton (FNESz.). Nevét Csaba fia Pálról kaphatta (Gy. 1: 292 *Csabavára*).

Páli(i) 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re' 1331: St. f. Jule de *Pali* ~ *Paly* (Gy. 1: 355).

A m. *Pál* személynévből (1271/1400: *Pal*, ÁSz. 610) jött létre az –i helynévképzővel morfematikus szerkesztés eredményeként.

Palkonya 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' 1296: *Polkona*, v. ~ *Polkuna*, v., 1330: *Polcyrna*, v. (Gy. 1: 355).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. A cseh *Plúkoň* szn., le. *Polkoň* ~ *Pulkoň* szn. birtoklást kifejező –ja

képzős származéka lehet. Ugyanakkor egyes elképzelések szerint a *Pál* szn. (1271/1400: *Pal*, *ÁSz.* 610) kicsinyítő képzőbokros származékára vezethető vissza (FNESz.).

Pall 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól DK-re' +1015/+158/403/Pp. Reg., [1292–97]: *Pol*, v. (Gy. 1: 355).

A m. *Pál* (1271/1400: *Pal*, *ÁSz.* 610) személynévből keletkezhetett metonímiával (FNESz. *Nagypall*).

Papd 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellékén' 1319: p-es uterque *Popt* (Gy. 1: 355), 1373: *Papd* (Cs. 2: 515). Egy részét **Békáspapd** néven is említik. — Két *Papd*-ről van szó, s az egyiket *Békáspapd*-ként is említik

A személynévként (1082: *Pap*, *ÁSz.* 613) is használt m. *pap* főnévnek a *-d* helynévképzős származéka (FNESz.). Arra utalhat, hogy a település egykori birtokosa egy *Pap* nevű, vagy egy egyházi rendhez tartozó személy volt.

Pap(i) 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől Ny-ra' 1396: *Paap* (Cs. 2: 514) |? ~**i** [1292–97]: Zebegun et Chazlow f-i Jo-is de *Papy* (Gy. 1: 355).

A személynévként is használt (1082: *Pap*, *ÁSz.* 613) m. *pap* főnévből keletkezhetett az *-i* helynévképző hozzáadásával (FNESz.). A hn. arra utalhatott, hogy a falu egy *Pap* nevű, vagy egy egyházi rendhez tartozó személy birtoka volt. *Pap* és *Papi* helynév is lehet a személynévben való előfordulás

mögött. A *Pap*-ot a továbbélés jobban támogatja.

Páprád 'település Baranya vm. középső részén az Okor mellett' 1322: *Paprad*, p., v. (Gy. 1: 356).

A *páfrány* növénynév R., N. *páprád* ~ *páprágy* alakjából keletkezhetett (FNESz.) metonímiával, s a környék jellemző növényzetére utalt.

Patacs 'település Baranya vm. középső részén Péctől Ny-ra' 1252, 1334/369: *Potoch*, p., v., [1290 k.]: *Pothoch*, v., 1315: *Pathach*, v., 1332: *Patach* (Gy. 1: 356).

A m. *Patacs* puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással; vö. 1345: *Patach* szn. A m. *patacs* 'pipacs' jelentésű főnévvel KISS LAJOS szerint aligha magyarázható (FNESz.).

Patak 1294 (Nagyfalu, Baranya vm.): ad qd. *potok* (Gy. 1: 345).

A m. *patak* 'folyónál kisebb folyóvíz' (TESz.) földrajzi köznév. Köznévi említés lehet.

Pécs 'település és vár Baranya vm. középső részén' [1290 k.], 1297, 1320/Pp. Reg., 1332 (Gy. 1: 363): *Peech*, 1235: *Pech* |**Lat.** [1290 k.]: de partibus *Peechyensibus*, 1295: civis *Peechyensis*; [870 k.]: ad *Quinque basilicas*; +890/[970–77]: ad V. *aecclias*, 1009/+205–35//404: episcopatus, qui vocabitur *Quinqueecc.*, 1057/+205–35//404, 1093/[1190]>338, +1158/[1220 k.]/403/Pp. Reg., 1192, 1218 Pp./Pp. Reg.,

1309/Pp. Reg.: *Quinqueecclesiensi*, [1064 k.]: *Quinqueecclesiastensi*, 1109, +1111/[XIII.], 1113: *Quinqueecclesiarum*, [1109–12]/1036-ra, [1282–85]/1046-ra, 1227/443: *Quinqueecclesiis*, 1111: *V. Ecclesiarum*, [1167]/1165-re, 1181, 1185/XV., 1193, 1217/350/367, 1231/350, 1232, 1291, 1300, 1320 Pp. Reg., 1329: *Quinqueecclesiensis*, [+1235]/350/404, [XIV.]/1036 u.-ra: *Quinqueecclesias*, 1298: *V. Ecclesiis*; +?1093/+235/404, 1190/350/404: *Penthe ecclesiastice* | **Ol.** 1308: *V. Chiese ~ Cinque Chiese*, XVI./1177-re: *Cinque-chiexe ~ Zinque-gliexie* | **Ném.** [1309 e.]/1298-ra: *Funfkirchen* (Gy. 1: 356–9).

Valószínűleg szlovén-kaj-horvát eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szln. *Peč* hn.< *peč* 'kemence, kályha; magányos szikla'. Némelyek török eredetre gondolnak; vö. kun *páč* 'kemence'. Elképzelhető azonban az is, hogy személynévből származik (1227/1250/1611: *Pech*, ÁSz. 622).

Pécsi út 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett út' [+1235]/350/404: *Pechyuth*, via (Gy. 1: 286, 357).

A *Pécs* településnév *-i* melléknévképzős származékának és az *út* 'közlekedés számára létesített sáv' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. A Pécsre vezető út neve.

Pécsvárad 'település és monostor Baranya vm. ÉK-i részén' 1316:

Pechwarad, 1325: *Pechuarad* | **Lat.** +1274/365/399: *Pechuaradiensis*, 1323403/Pp. Reg.: *Pechwaradino*, 1329/399: *Varadino Pechiensis*, 1330: *Peechwaradyensis* (Gy. 1: 363). Alakváltozata **Pécsváradja**. Egy-egy része **Olaszfalva**, **Váralja** és **Újpécs** nevet visel.

A *Pécs* településnévnek és a m. R. *várad* 'udvarhely, kis vár' (FNESz.) főnévnek az összetétele. Az előtag Pécs közelségére utal.

Pécsváradja 'település és monostor Baranya vm. ÉK-i részén' 1332: *Pechwaradya* (Gy. 1: 363).

A *Pécsvárad* névalakból keletkezett a birtoklást kifejező *-ja* birtokos személyjel hozzáadásával. A bővülést talán analogikus változásnak értékelhetjük.

Pekös 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett halászhely' 1212/397/405: *Pecus*, pisca. (Gy. 1: 328).

FEHÉRTÓI KATALIN ezt az adatot személynévi példaként (ÁSz. 623) említi magyarázat nélkül, így az elnevezés forrása, etimológiája igen bizonytalan.

Pél 'település és monostor Baranya vm. K-i részén Baranyavár mellett D-re' 1289/291: mon. B. Michaelis de *Peel* (Gy. 1: 343). L. **Monostor**.

Eredete tisztázatlan. Talán szn. lehet az alapja; vö. *Pehl* csn. L. még karacsáj *pel* 'halom, domb'; török *bel* 'ua.' is (FNESz. *Pély*).

Pellérd 'település Baranya vm. Középső részén Péctől Ny-ra' 1305>372, 1305, 1332–5/Pp. Reg.,

1336: *Pelerd*, p., v., 1332–5/Pp.Reg: *Pellart* (Gy. 1: 367).

Eredete tisztázatlan. Talán a kun *Beler* [tkp. 'tudó'] személynévre vezethető vissza. L. még m. *Peller* csn. Szláv származtatása KISS LAJOS szerint nem elfogadható (FNESz.).

Penna 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől Ny-ra' 1261/262: *Pynna*, t., 1308/321/325, 1321/325: *Penna*, p. (Gy. 1: 367).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi példaként (ÁSz. 641) említi magyarázat nélkül, így az elnevezés forrása, etimológiája igen bizonytalan.

Péntekfalva 'település Baranya vm. DK-i részén, Baranyavártól D-re feketett' 1289/291: *Pentek folua*, v., 1289/347: *Pentuk folua*, v. (Gy. 1: 367).

A m. *Péntek* személynévnek (1082/[XIII]: *Pentuk*, ÁSz. 624) és a *falua* földrajzi köznévi birtokos személynévi alakjának az összetételével jött létre (FNESz. *Kerkafalva*). A hn. birtokolásra utalhatott.

Péra 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó vidékén' +1093/404: ad *Peram*, 1362: *Pera* (Cs. 2: 516) | ~i 1296: Morooth Nigri de *Peray* (Gy. 1: 367).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi példaként (ÁSz. 626) említi magyarázat nélkül, így az elnevezés forrása, etimológiája igen bizonytalan.

Perecske 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól DK-re'

1287, 1289/291: *Perekche*, v. (Gy. 1: 371).

Etimológiája ismeretlen. A *kcs* > *csk* vátozás hangátvetés eredménye; vö. *Micske* > *Mikcse* (KISS 1999: 214).

Pereked 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól D-re' +1015/+158/403/Pp. Reg., 1332–5/Pp. Reg.: *Perecud*, v., +1015//XV.: *Perkud*, 1332–5/Pp. Reg.: *Perekud* ~ *Perekuk* (Gy. 1: 367).

A m. R. *Perek* (1227/1443: *Perekw*, ÁSz. 626) személynév –d helynévképzős származéka. A *Perek* szn. eredete tisztázatlan. L. talán cseh R. *Přek* csn. (FNESz.)

Permán 'település Baranya vm. középső részén Péctől DK-re' 1276, 1287, 1289/291, [1290–91], [1291 k.], 1299, 1330, 1334, 1335: *Perman*, p., v. (Gy. 1: 367).

A m. *Permán* (1213/1550: *Perman*, ÁSz. 627) pusztaszemélynévből keletkezhetett magyar névadással.

Peszéri 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1311: *Pezery* (Gy. 1: 371).

A m. *pecér* 'szolga' (TESz.) főnévből alakulhatott az –i helynévképzővel való bővülés eredményeként. Királyi pecérek földje lehetett (HECKENAST 1970: 31).

Pe(s)zje ? -maláka 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' 1281/364: *Peyzamalaka*, lac. (Gy. 1: 273), +1228/383/407: *Pezyemlaka*, lac.,

+1228/423: *Pezyemalaka* (Gy. 1: 274).

Az előtag etimológiája ismeretlen; talán a **Pesztina** folyó nevével függ össze. Az utótag a *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévv.

Pesztina ? ~ Pezina ? 'folyó Baranya vm. D-i részén, a Vulcsica mellékvize, az aszuági uradalom határában említik' +1228/383/407: *Pezhyna*, fl., +1228/423: *Pezhina*, 1281/364: *Pezyna*, fl. (Gy. 1: 273–4). Vö. **Pezje-maláka**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Péter 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől Ny-ra, a Karasó mellett' *1227/443: *Peter*, v. (Gy. 1: 368). L. **Peterd (1.)**.

A m. *Péter* (1141–1161: *Peter*, ÁSz. 630) személynévből keletkezett magyar névadással. A hn. birtoklásra utalhatott.

Peterd 1. 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől Ny-ra, a Karasó mellett' 1296: *Peterd*, p., 1330: *Peturd*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Petrud* ~ *Peturd* circa Karasso ~ *Peterd* de Barassa [f: Karasso] (Gy. 1: 368). Alakváltozata **Péter. 2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1267/380: *Peturd*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd* circa Zeuchew [ɔ: Zekchew] ~ *Petuurd* ~ *Stogandu* | ~i 1293: Budur f. Budur de *Peturdy* (Gy. 1: 368). **3.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' *1276, *1283, 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd*, *[1276–83]: *Petherd*, 1332–

5/Pp. Reg.: *Peterd* ~ *Petund* (Gy. 1: 368). **Nemespeterd** néven is említik. **4.** 'település Baranya vm. középső részén Baranyavártól DNy-ra' 1299, *1330, 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Peterd* (Gy. 1: 368). **5.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól DNy-ra' 1324>344: *Petherd*, 1327>372: *Patard*, 1330: *Peterd*, 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd* | ~i *1296: Dion. f. Ben-i de *Peturdy* (Gy. 1: 368).

Az **1.** településnév a korábbi datálású *Péter* névváltozatból keletkezett a *-d* helynévképzővel való bővülés eredményeként. Péter nevű személyt is említenek itt (vö. *1227/443: *Pet*. f. *Phil-i* de v. *Peter*), illetve a templomot, melyen a határ átmegy itt, Szent Péterről nevezik. A **2-5.** település neve m. *Peterd* puszta személynévből (1228/1488: *Peterd*, ÁSz. 631) keletkezett magyar névadással. De a *Peter* személynévhez (1141/1161: *Peter*, ÁSz. 630) illesztett *-d* helynévképzővel való alakulása is elképzelhető. A hn. a terület egykori birtokosára utalhatott (FNESz.).

Péterfalva 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1289/374: *Peturfolua*, v. (Gy. 1: 370).

A m. *Péter* (1141/1161: *Peter*, ÁSz. 630) személynév és a *falu* földrajzi köznévv birtokos személyes alakjának az összetétele. A hn. birtoklásra utalhatott.

Petre 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' 1296, 1316, 1330, 1332–5/Pp. Reg.:

Petre, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Petis* (Gy. 1: 370).

A m. *Petre* (1055: *Petre*, ÁSz. 634) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. m. *Péter* ~ R. *Petür* szn. (FNESz. *Újpetre*).

Pilip ~ **Filip öréme** 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Pilipewreve* [ɔ: ewreme], loc. (Gy. 1: 328).

A *Filip* (1244>1422/1481: *Philip*, ÁSz. 638) személynév és az *örém* 'örvény' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának összetételével jött létre. Birtoklásra utalható.

Pogány 'település Baranya vm. középső részén Pécsről D-re' 1181, [1290 k.], 1332, 1332–5/Pp. Reg.: *Pagan*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Pugan* ~ *Bogan* ~ *Pokan* (Gy. 1: 370).

A személynévként is használt m. *pogány* főnévből keletkezett; vö. 1181: *Pagan* (ÁSz. 610) szn. (FNESz.).

Polc 'település Baranya vm. középső részén Kémes mellett' [1177]/500 k.: *Pulch* (Gy. 1: 370).

FEHÉRTÓI KATALIN ezt az adatot személynévi példaként (ÁSz. 658) említi magyarázat nélkül, így az elnevezés forrása, etimológiája igen bizonytalan.

Polcse 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó közelében' 1332–5/Pp. Reg.: *Poche* ~ *Polche* ~ *Pulche* ~ *Pelethe* (Gy. 1: 370), 1399: *Polche* (Cs. 2: 518).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö.

szln. *Poljče* hn. Tkp. jelentése 'mezős hely'. Más elképzelés szerint magyar személynévből alakult (1211: *Pouca*, ÁSz. 616) (FNESz. *Pócsa*).

Poroszló 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DK-re' [1286 k.]: *Puruslou*, 1296: *Poruzlou*, v., *1309/Pp. Reg.: *Porislo*, 1330: *Puruzlou* ~ *Porozlou* (Gy. 1: 370–1).

A m. *Poroszló* puszta személynévből (1212/1397/1405: *Poroslo*, ÁSz. 654) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. cseh *Prěslav* szn.; le. *Przeslaw* szn. De az sem kizárt, hogy a személynévi előzményben a m. *poroszló* 'törvényszolga' fn. rejlik (FNESz.).

Poroszló foka 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Poroslofuca*, loc. (Gy. 1: 328, 329).

A *Poroszló* személynévnek (1212/1397/1405: *Poroslo*, ÁSz. 654) és a *fok* 'kiszögellés; hegyfok' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetétele.

Pozsega havasa 'Baranya vm.-ben erdős hegyvidék Baranya vm. Dráván túli részének D-i határán' 1294: *montes seu alpes Posogahouosa dicte* (Gy. 1: 249).

A *Pozsega* hn. és a *havas* 'majdnem mindig hóborította (fátlan) hegy' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetételével jött létre. A *Pozsega* hn. a szb.-hv. *Požega* átvétele. Köznévi előzményéhez l. szerb R. *požega*

'felgyújtás'; ukr. R. *пожоза* 'tűz-vész, gyújtogatás' (FNESz. Pozsega). Ma *Papuk*-ként szerepel, a középkorban hívták *Pozsega havasá*-nak. Egy *Pozsega* vármegyében található pataknak is *Papuk* a neve. A hegy és víznév kapcsolata nem tisztázott (FNESz. *Papuk*).

Pölöske 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Pyliske* (Gy. 1: 371).

A *Piliske* patak mellett épült a település. E patak neve vonódott át a településre metonímiával. A *Piliske* hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Vö. szlk. *Plieška*. Etimológiailag összetartozik a m. *pilis* 'tonzúra' szláv eredetijével (FNESz.)

Pöttend 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' 1330: *Petend*, p. (Gy. 1: 371).

A m. *Petend* puszta személynévből (1226/1550: *Petenad*, ÁSz. 629) keletkezhetett magyar névadással.

Püspöki 'település Baranya vm. középső részén Kémes mellett' [1177]/500 k.: *Pyspeky*, v. (Gy. 1: 370).

A m. *püspök* méltóságnévből keletkezett az *-i* eredetileg birtoklást kifejező később már helynévképzőként szereplő képzővel. Nevéből következethetően (*Püspöki*, tkp. 'püspöké') püspöki birtok volt (FNESz. *Biharpüspöki*).

Rád 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: per pontem *Radonis*, pr., [+1077–95]/XV.: per pontem *Radom* (Gy. 1:

371), 1346: p. *Raad* in Belkuz (Cs. 2: 518, A. 4: 643). (I. Gy. i. h.). **Rádfalva** néven is említik. L. még **Dráva**, illetve **Rád tarlója**.

A m. *Rád* puszta személynévből ([XI]/Krón: *Radi*, ÁSz. 663) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetre vezethető vissza; vö. szb.-hv. *Rad* szn. (FNESz.). A névadó azonos lehet az 1057-ben a megyében birtokos Radó nádorral. Gy. Radóhida településnevet is rekonstruál, bár az első két adat személynév is lehet

Rádfalva 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' 1342: *Raadfalva* (Cs. 2: 518, A. 4: 218).

A *Rád* településnévből keletkezett a birtokos személyjeles falu földrajzi köznévvé utótaggal való kiegészülés eredményeként. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Rád* személynévnek és a *falu* birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A hn. birtoklásra utal.

Rád-tarló(ja) 'Baranya vm.-ben Dráva birtok (későbbi nevén Rád település) határában említett hely' [+1077–95]>+158/403/Pp. Reg.: *Radatorla*, [+1077–95]/XV.: *Radtorloua* (Gy. 1: 371).

A *Rád* személynévnek és a *tarló* 'szántófield, learatott gabonaföld' (TESz.) főnév birtokos személyjeles alakjának az összetételeként jött létre. Az elnevezés birtoklásra utalt. Az előtag GYÖRFFY szerint a falunak nevet adó Radó nádor nevét tartotta fenn, aki 1057-ben birtokos a megyében (i. h.).

Radvány 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, helyét közelebbről nem ismerjük' 1299: *Rodouan*, p., 1311, 1332–5/Pp. Reg.: *Raduan*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Roduuan* ~ *Radvan* ~ *Erradwan* (Gy. 1: 372).

A magyarban is használatos szláv eredetű *Rad(o)van* (1185/1249/1352: *Roduan*, ÁSz. 664) személynévből keletkezett birtoklást kifejező szláv *-jb*, *-ja* képzővel (FNESz.).

Rahóca 'település Baranya vm. DNy-i részén Aszuágtól DNy-ra' +1228/383/407: *Rahulcha*, +1228/423: *Raholcha*, 1250/272/392: *Rohouicha*, 1258, 1323: *Rohocha*, p., 1281/364: *Ruhocha*, 1317/XVI.: *Roholtza* ~ *Roholcza*, 1321: *Rohoncha*, 1323, 1325 [ɔ: 1365]/414, 1329: *Roholcha*, 1332–5/Pp. Reg.: *Roholtan* ~ *Rocholka* (Gy. 1: 372).

Szláv eredetű lehet; ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Orahovac* hn.; szln. *Orahovec* hn. Ezek tkp. értelmé 'Diósd' (FNESz. *Orahovica*, *Rohonc*).

Raka-plesa ? 'Baranya vm.-ben Franceusföldre határában említett víz' 1296/346/408: ad aquam viminosam *Rachaplesa* (Gy. 1: 303).

Etimológiája bizonytalan, talán szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Az első névrészben talán a szláv 'rák' főnév, a másodikban pedig a

'tó' földrajzi köznévvé szerepelhet (vö. FNESz. *Rakaca*).

Rakitovica ? 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Ragutouicha* [ɔ: *Raquitouicha*] ~ *Rogtouiicha*, +1228/423: *Raquitouicha* ~ *Ragertouiicha* (Gy. 1: 273–4).

Szláv eredetű lehet; ebben az esetben névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Rakitovec* hn.; szln. *Rakitovec* hn. szlk. *Rakytovce*. Ezek tkp. értelmé 'rekettyefüzes hely(en) lakók' (FNESz. *Rakolc*).

Rákos-fő 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalu határában említett hely' +1058/300//403: *Rakysfew* (Gy. 1: 398).

A m. *rák* állatnév –s képzős alakjának és a *fej* ~ *fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévvé az összetétele. A *Hódos* patak rákokban gazdag forrásvidékének neve.

Rászló 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól ÉK-re' 1227/443: quosdam de gen. Moyz scil. ... Razlov, 1330: *Razlou*, t., p. ~ *Razlo*, v. (Gy. 1: 372).

A m. *Rászló* puszta személynévből (1185/1249/1352: *Raslou*, ÁSz. 669) alakult magyar névadással. A hn. birtoklásra utal: névadója az 1215 (?)-ben szereplő Majs nb. *Rászló* lehet (Gy. i. h.).

Ravaszyuk 1. 'Baranya vm.-ben Somló határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Novozluk* [ɔ: *Rovozluk*] (Gy. 1: 379). **2.** 'Baranya vm.-ben Kisdér

határában említett völgy' 1329/XIV.: *Roazlyck*, vall. (Gy. 1: 326). **3.** 'Baranya vm.-ben Bezedek határában említett hely' 1330/409: *Rouazlyuk*, loc. (Gy. 1: 285). **4.** 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett hely' 1341: *Rouazlyuk* (Gy. 1: 317).

A m. R. *ravaszylyuk* 'rókakatorék' főnévből keletkezett (FNESz.). Az **1.**, **3.**, és **4.** név magát a róka üregének helyét jelölhette, esetleg közszó lehet, mint az oklevél többi szórvaanya is. A **2.** név a fenti főnévből metonímiával jött létre, és arra utalt, hogy a völgyben jellemző a rókalyuk.

Regenye 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DNy-ra' [1230]/231: *Regna*, t., 1305>372: *Regenye*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Reguna* ~ *Reguena* ~ *Rechena* (Gy. 1: 373).

Eredete bizonytalan. Elképzelhető, hogy a m. R. *Regun* szn. (1086: *Regun*, ÁSz. 672) kicsinyítő-becéző alakjából keletkezett metonímiával. Nem zárható ki ugyanakkor, hogy szláv helynévből alakult; vö. szb.-hv. R. *Rogine* hn., *Roginje* hn. (FNESz.). Ebben az esetben névátvételtől van szó.

Reg(u)la 'Baranya vm.-ben a Mohácstól DNy-ra fekvő Nyárád határában említett erdő' [+1235]/350/404: *Regla*, s., 1367: *Regule* (Gy. 1: 350).

A név lexikai felépítése, etimológiája igen bizonytalan. Esetleg a m. *regula* 'szabály; zsinórmérték'

(TESz.) főnév kereshető benne, de a névadása motivációja nem világos.

Rékas 'település Baranya vm. DK-i részén Baranyavártól D-re' 1227/443: *Ruecos*, t., 1289/291: *Rykas*, v. (Gy. 1: 373). — Későbbi adatai alapján címszavazható így.

A szláv *rěka* 'folyó' főnévnek, illetve a m. N. *réka* 'ér, patak' jelentésű alakjának a m. –s helynévképzős származéka. Alakját befolyásolhatta a m. N. *rėkas* 'szennyes edény' (TESz.) tájszó (FNESz. *Zagyvarėkas*).

Rekettye +1228/383/407 (Aszuág, Baranya vm.): *Requitije*, dum., +1228/423 (Aszuág, Baranya vm.): *Regetie* (Gy. 1: 273).

A m. *rekettye* 'rekettyefűz' (TESz.) növénynév. Valószínűleg magára a fára vagy bokorra utaló köznévi említés.

Rekettyés-maláka 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett patak' 1341: *Rekettyesmalaka*, riv. (Gy. 1: 317).

A m. *rekettye* 'rekettyefűz' (TESz.) –s képzős alakjának és a *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) köznévnek az összetétele. A patak partjának jellemző növényzetére utalt.

Rekettyés-völgy 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett völgy' 1341: *Rekettyesuelgh*, vall. (Gy. 1: 317).

A m. *rekettye* 'rekettyefűz' (TESz.) –s képzős alakjának és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) köznévnek az összetétele, s

a völgy jellemző növényvilágára utalt.

Remete erdeje 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett erdő' 1341: *Remeteerdey*, s. (Gy. 1: 317). A **Remete-eresztvény** mellett említik.

A *remete* 'a világtól elvonulva élő személy' főnévnek (TESz.) és az *erdő* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Arra utalhatott, hogy az erdő egy remete lakhelye volt.

Remete-eresztvény(e) 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett erdő' 1341: *Remeteerezteueny*, s. (Gy. 1: 317). Vö. **Remete erdeje**.

A *remete* 'a világtól elvonulva élő személy' (TESz.) főnévnek és az *eresztvény* 'fiatal, sarjadó erdő' fn. (TESz.) talán birtokos személyjeles alakjának összetétele. A bizonytalanság oka, hogy az *eresztvény* általában *n*-nel a végén szerepel a helynevekben. Az elnevezés arra utalhatott, hogy az erdő egy remete lakóhelye volt.

Rend 'település Baranya vm. középső részén, a Dráva vidékén feketett' 1264, 1294, 1296/374: *Rend*, v., 1296: *Reend* (Gy. 1: 373).

Talán a m. *rend* 'lekaszált és még föl nem szedett fű, takarmány v. gabona sora; hely' (TESz.) jelenésű főnévből keletkezhetett.

Rendekszentgyörgye 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól mellett' 1332–5/Pp. Reg.: *Renduc Scengurge* ~ *Bundugzengurge* (Gy. 1: 386). **Szentgyörgy (1.)** néven is említik.

A *Szentgyörgy (1.)* településnévhez illesztett *Rendek* előtaggal jött létre szintagmatikus szerkesztés eredményeként. A *Rendek* hn. szláv eredetű; vö. szln. *Rudnik* hn.; cseh *Roudník* hn.; le. *Rudnik* hn. Ezek töve az ősszl. **rudь* 'vörös', **ruda* 'érc' lehet. Más felfogás szerint az ősszl. **Rybьnikъ* hn. az alapja, amely a **rybьnъ* 'halas' származéka (FNESz. *Ajkarendek, Rendek*).

Rétifalu 'település Baranya vm. DK-i részén a Drávától D-re, Eszék mellett' 1289/374: *Retyfolu*, p. (Gy. 1: 373).

A m. *rét* fn. –i melléknévképzős alakjának és a *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznévi az összetétele. Arra utalhatott, hogy a település mellett nagyobb legelő, kaszáló volt.

Rév 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna közelében' 1332–5/Pp. Reg.: *Rev* ~ *Raw* ~ *Bon* (Gy. 1: 373), 1357: *Rew* (Cs. 2: 520, A. 6: 588).

A m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) főnévből keletkezhetett metonímiával. Arra utalhat, hogy a település egy átkelőhelynél épült.

Rezna 'Baranya vm.-ben Baranya vm. D-i részén, az aszuági uradalom határában említett víz' +1228/383/407: *Rezna*, lac. (Gy. 1: 274), 1281/364: lacus nomine *Rozna* vulg. malaka dicti (Gy. 1: 273). L. **Maláka (2.)**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Románföldre 'település Baranya vm. Ny-i részén az Ormán vidéken,

helyét közelebről nem ismerjük' 1326: *Romanfolde*, p. ~ *Rumanfeuldy*, t., 1331: *Romanfeulde*, t. (Gy. 1: 373).

A m. *Román* személynévnek (1227: *Roman*, ÁSz. 680) és a *föld* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele, s birtoklásra utalt. Névadója Nagyvátyi *Román*, aki a XIII. sz. közepén élt (Gy. i. h.).

Rozon 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl Ebres környékén feketett' 1251/328/374: *Bozon*, v., 1251>377: *Rezen*, v., 1256 [o: 1266]: *Rozun*, v. (Gy. 1: 373).

FEHÉRTÓI KATALIN az utolsó adatot személynévi példaként (ÁSz. 682) említi magyarázat nélkül, így az elnevezés forrása, etimológiája igen bizonytalan.

Ság 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1251/328/374, 1289/374, 1296, 1296/346/408, 1325: *Saagh*, v., 1251>377, 1325 *Sagh*, v., 1256 [o: 1266], 1330: *Saag*, v., 1332–5/Pp.Reg: *Sach* / ~i 1281/364: Ben. f. Nic-i de *Sagy* (Gy. 1: 374).

A m. *ság* 'domb, halom' (TESz.) földrajzi köznévből alakulhatott metonímiával egy eredeti mikronévből. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a település egy domb aljánál, esetleg a dombon épült.

Sálfölde 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' 1247: t-m ... que t. *Sauli* sac-is nominatur, 1298: *Saulfelde*, t. ~ *Saulfolde* (Gy. 1: 374).

A *Saul* személynévnek (+1102/XII.: *Saul*, ÁSz. 693) és a *föld* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A hn. birtoklásra utal. Óvári Movr öröklött birtoka, mely neve alapján bizonyára rokonáról, *Saul* soproni főesperesről szállt rá. GYÖRFFY az első adatnak *Saulpapföldre* címszót feleltet meg.

Sámód 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' 1244, 1257, 1266, 1286, 1322, 1322>384, 1332–5/Pp.Reg.: *Samud*, t., p., v., 1276 Pp.: *Chamud*, t., 1332–5/Pp.Reg.: *Bamud* ~ *Samuk* ~ *Sanud* (Gy. 1: 375). Alakváltozata **Sámogy**.

A m. *Sámód* puszta személynévből (1211: *Samod*, ÁSz. 690) keletkezett magyar névadással. A hn. birtoklásra utalhatott (FNESz.).

Sámogy 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' 1338: *Samug*, v. (Gy. 1: 375). L. **Sámód**.

A *Sámód* névváltozatból keletkezett, bizonyára úgy, hogy a névvégi *-d*-t helynévképzőnek érezve a *-gy* helynévképzővel váltották fel.

(**Sarch**) 'Baranya vm.-ben Kópács határában említett halastó' 1212/397/405: *Sarch* (Gy. 1: 329).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sári 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DK-re' 1252, [1286 k.], 1325: *Sari*, p., v., 1294, 1330: *Sary*, v., 1332–5/Pp.Reg: *Say* ~ *Zari* (Gy. 1: 375–6).

A m. *sár* 'lág, ragadós föld' fn. –i helynévképzős származéka, s a település talajára utalhatott. Elképzelhető ugyanakkor, hogy a m. *Sár* puszta személynévből (1131: *Sar*, *ÁSz.* 692) keletkezett metonímiával. Ebben az esetben a hn. birtoklásra utal (FNESz.).

Sarkágy ? 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalú határában említett hely' +1058/300//403: *Sarkagh* (Gy. 1: 398).

Etimológiája bizonytalan, talán a *sarok* 'szeglet' (TESz.) jelentésű főnévből keletkezett a –gy helynévképző hozzáadásával.

Sarlós 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re' [1018–31]/109: *Zal~sh*, +1058/300//403, 1328/403: *Sarlos*, t., p., 1109: *Serlous*, v., +1109/[1280–95]: *Sorlous*, v., 1224/399: *Sarlous*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Sorlos* ~ *Zorlows* ~ *Zorlos* ~ *Sorros* (Gy. 1: 376).

A m. *sarló* 'rövid nyélre erősített, félkör alakú penge' (TESz.) főnévnek az –s helynévképzős származékából keletkezhetett. A hn. esetleg arra utalhat, hogy a települést eredetileg sarlókészítők lakták (FNESz. *Magyarsarlós*, HECKENAST 1970: 118).

Sarlós-Hódos ? 'Baranya vm.-ben Sarlós határában említett völgy' +1058/300//403: *Sarlaswodus*, vall. (Gy. 1: 376). Az oklevél adatkörnyezete elírásra utal. Talán a **Hódos** egyik ága lehetett.

A *Sarlós* településnévnek és a *Hódos* víznévnek az összetételéből

keletkezhetett. Ha valóban völgynév, az elnevezés arra utal, hogy a völgy *Sarlós* település és *Hódos* folyó mellett terült el. Amennyiben a *Hódos* egyik ága, talán sarló alakban való kanyarulata motiválhatta a megkülönböztető jelzőjét.

Sárog 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól É-ra' 1296/324: *Sarugh*, 1298: *Saryug* (Gy. 1: 376).

A m. *sár* 'vítől híggá vált föld' (TESz.) fn. –g képzős származéka (FNESz. *Sárok*). Az elnevezés a település vizenyős talajára utalhatott.

Sáros 'Baranya vm.-ben a Duna menti Izsép határában említett hely' 1261/262: *Sarus* (Gy. 1: 319).

A m. *sár* fn. –s helynévképzős származéka, s a terület talajának minőségére utalhatott.

Sás ~ Sas 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett erdő' +1228/383/407: *Saas*, s. (Gy. 1: 273).

A személynévként (1266/1274: *Saas*, *ÁSz.* 693) is használt m. *sas* madárnév lehet az alapja (FNESz. *Mezősas*). Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *sás* növénynévből keletkezett, s a terület jellemző növényzetére utalt.

Sásos-tó 'Baranya vm.-ben Dráva birtokon említett hely' [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Sasustov*, [+1077–95]/XV.: *Sasustou* (Gy. 1: 371).

A m. *sás* 'nedves réteken, mocsarakban tenyésző, rendszerint magas, háromélű vagy hengeres szárú nö-

vény' (TESz.) –s melléknévképzős származékának és a tó 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. Egy tó neve vonódhatott át metonimikusan annak környékére.

Sebes 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól Ny-ra' 1330: *Sebes* (Gy. 1: 376).

Mivel a sebes 'gyors' (TESz.) melléknév településnévként legfeljebb víznévi áttétellel képzelhető el, s itt arról nem tudunk, inkább a *Sebes* ([1030]/KrónKomp: *Sebus*, ÁSz. 703) személynévből származhat magyar névadással (FNESz. *Rábasebes*).

Sebes-maláka 'Baranya vm.-ben Vajszló határában említett patak' 1244/295/384: *Sebesnilaka* [ɔ: *Sebesmlaka*], fl. (Gy. 1: 401). Talán összefügg a **Szegény-maláká**-val.

A m. *sebes* 'gyors' (TESz.) melléknévként és a *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. Az elnevezés a víz folyásának sebességére utalhatott.

Séd feje 1. 'Baranya vm.-ben Hird határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sedfey* (Gy. 1: 318). **2.** 'a Baranya vm. ÉK-i részén fekvő Velente határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sedefey* (Gy. 1: 406).

A m. *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévként és a *fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévként birtokos személyjeles alakjának az összetéte-

le. Az elnevezés azt a helyet jelölheti, ahol egy patak ered.

Sédfő 1. 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re, a Karasó mellett' 1330: *Sedfey*, p., t., v. (Gy. 1: 376). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1330: *Sibfu*, 1335: *Sedfey*, p. (Gy. 1: 376).

A m. *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévként és a *fő* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. Az **1.** település neve arra utalhatott, hogy a település a Karasó folyó forrásánál épült, és hasonló motivációja egy patak forrásánál való megtelepedés lehetett a **2.** település nevének motivációja.

Sédi ? 'Baranya vm.-ben Nadica határában említett hely, a Duna mellékvize' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sedy* (Gy. 1: 248, 344).

A m. *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévként esetleg –i képzős származéka, bár a többi szórvány inkább közszónak mutatja.

Ség 'Baranya vm.-ben Végbala határában említett hely' 1281: *Seeg*, loc. (Gy. 1: 278).

A *ség* 'domb; hegy' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett. Arra utalt, hogy az adott hely egy dombon található.

Sellye 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' 1292, 1326>XVIII.: *Sylle*, 1324>375: *Selle*, 1332–5/Pp. Reg.: *Selya* ~ *Sillow* ~ *Syle* ~ *Syhe* (Gy. 1: 377).

A m. *Sellye* puszta személynévből (1113: *Sile*, ÁSz. 714) keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Senye 1. 'Baranya vm.-ben Senye és Harkány határában említett víz' 1323: *Sene*, aqua (Gy. 1: 312, 377).
2. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' 1323: iuxta t-m *Sene* ... iuxta aquam *Sene*, 1330: *Senye* (Gy. 1: 377).

Etimológiája bizonytalan. Alakilag azonosítható a *Senye* (+1082 [XIII]: *Scene*, ÁSz. személynévvvel. Az viszont nem szokványos, hogy személyről neveznek el vizet. Inkább fordított irányú metonímia képzelhető el: a személynévből alakult településnév vált víznévvé, s annak pontos elhelyezkedésére utalt.

(Sey) 'Baranya vm.-ben Nógrád határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sey* [ɔ: *Sed?*] (Gy. 1: 349). Az oklevél adatkörnyezete talán elírásra utal.

Olvasata bizonytalan. Esetleg a *séd* 'forrás, patak' (TESz.) földrajzi köznévi kereshető benne.

Siger 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, helyét közelebből nem ismerjük' 1301: 2 v-s *Sygrw* vocatas (Gy. 1: 378).

Etimológiája bizonytalan, talán a m. *Siger* (1199: *Siguer*, ÁSz. 713) személynévből keletkezett magyar névadással.

Siklós 'település és vár Baranya vm. középső részén a Drávától nem messze É-ra' 1191 [ɔ: 1251], 1318, 1319: *Suklos*, v., 1266/267, 1267: *Suclous*, 1294, 1297, 1300, 1305,

1313, 1325, 1330: *Suklous*, v., 1294, 1325, 1343: *Soklous*, 1303: *Schuklos* ~ *Schuchlos*, 1313, 1322: *Suklows*, 1325, 1326, 1332–5/Pp. Reg.: *Suclos*, castr., 1332–5/Pp. Reg.: *Sykleus* ~ *Suklods* ~ *Soglos* ~ *Soclas* ~ *Guchleus* ~ *Seglos* ~ *Goglos* (Gy. 1: 378).

A *Sixtus* személynévre (1103 > XVIII: *Sixtus*, ÁSz. 721) vezethető vissza **Siktiüs* > **Sikliüs* > **Süklös* személynévi alakokon keresztül. KISS LAJOS szerint a *sikló* állatnévhez nincs köze (FNESz.).

Sír 'Baranya vm.-ben Somló határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Seyr* (Gy. 1: 379).

A *sír* 'temetkezésre szolgáló gödör, illetve a gödör fölé emelt halom' (TESz.) köznévi állhat az elnevezés mögött. Valószínűleg magát a sírhalmot jelölheti, tehát köznévi említésnek tekinthető.

Somló 'település Baranya vm. ÉK-i részén, Pécsvárad környékén fekketett' +1015/+158//403/Pp. Reg., [1292–97]: *Sumlow*, v., +1015/XV.: *Smwlich*, +1158/[1220k.]//403/Pp. Reg.: *Sumlw*, v. (Gy. 1: 379)

Valószínűleg a N. *somlik* ~ *somlyik* 'dió zöld héjából kibomlik' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi származéka a név alapja. Eredetileg hegynév lehetett 'megcsuszamló, suvadó oldalú hegy' vagy 'a zöld erdőövezetből kiemelkedő kopasz, sziklás hegytető' jelentéssel, ami metonimikus úton

válhatott a település nevévé (FNESz.).

(Sozlogys) 'Baranya vm.-ben Hird határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sozlogys* (Gy. 1: 318).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sövénye 'település Baranya vm.-ben Pécsől K-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Suene*, v., +1058/300//403: *Suenye*, +1158/[1220 k.]//403/Pp. Reg.: *Swena*, v. (Gy. 1: 409).

A m. *sövény* 'vesszőkből, növényi szárazból font kerítés, fal' (TESz.) fn. származéka. A település közelében valószínűleg gypűsövény húzódott, s ez lehetett a névadás motivációja (FNESz. *Zsemenye*).

(Stoysentherit) 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett hely' +1228/383/407: *Stoysentherit*, stag., +1228/423: *Stoysencherit* (Gy. 1: 273).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sumony 'település Baranya vm. Ny-i részén az Okor közelében' [1290 k.]: *Sumon*, 1332–5/Pp. Reg.: *Somon* ~ *Symo(n)* ~ *Semon* ~ *Symon* ~ *Zemod* (Gy. 1: 379).

Valószínűleg szláv eredetű, ebben az esetben névátvételtől van szó; vö. szb.-hv. *Šumonje* hn. <: szb.-hv. *Šūmonja* szn. ['tkp. olyan ember, akinek az erdőben van a háza' <: szb.-hv. *sūma* 'erdő' (FNESz.).

(Surman ~ Salman) 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' [+1077–95]/+158//403/Pp. Reg.: *Surman*, [+1077–95]//XV.: *Sumun*, 1257: *Salman*, v. (Gy. 1: 371, 374).

A *Salman* (+1171/a1334: *Salman*, ÁSz. 689) pusztaszemélynévből keletkezhetett magyar névadással.

Süllöd 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól D-re' 1294: *Selleud*, v. |~i 1330: Nic. f. Laur-i de *Sylodi* (Gy. 1: 379).

A m. *Süllő* személynévként (1138/1329: *Sileu*, ÁSz. 715) a –d helynévképzős származékából keletkezett. A szn. a m. *süllő* halnévre vezethető vissza (FNESz. *Süllőberek*).

(S)zabák 'település Baranya vm. É-i részén Pécsváradtól ÉNy-ra' |~i [1292–97]: Mour de *Zabaguy* (Gy. 1: 379).

A *Zobák* < R. *Szabák* szláv eredetű személynévből keletkezhetett metonímiával. A személynévi alapra vö. szb.-hv. *Sabak* csn., *Sobak* csn.; le. *Sobak* szn. (FNESz. *Zobákpusztá*).

Szabás 'település Baranya vm. ÉNy-i csücskében' 1332–5/Pp. Reg.: *Zabas* ~ *Zakas* (Gy. 1: 379).

A m. *szab* ige –ás képzős alakjából származik, valószínűleg személynévi áttétellel; vö. 1211: *Zobas* (ÁSz. 851) (FNESz.).

Szabó 'település Baranya vm. középső részén a Dráva vidékén'

1294: de gen. Zabou, 1312, 1319: Zabo, 1328: Zabov (Gy. 1: 379).

Valószínűleg a Szabó nemzetségről, s nem a szabó foglalkozású lakókról kapta a nevét (HECKENAST 1970: 118). Az első adat nemzetségnévi előfordulás, de a származási irány miatt a falu léteire is bizonyosság (Gy. i. h.).

Szabolcs ’település Baranya vm. É-i részén Pécs-től É-ra’ +1058/300//403: Zobod, t. ~ Zabocho, [1290 k.]: Zabolch (Gy. 1: 380).

A Szabolcs puszta személynévből (1211: Sobolch, ÁSz. 834) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utal (FNESz.). Az elsődleges adatok alapján *ó* > *ol* változásról, inetimologikus *l* hang betoldódásáról lehet szó. NYIRKOS ISTVÁN szerint téves visszaütés eredményeként keletkezett (1987: 127).

Szajk ’település Baranya vm. K-i részén Mohács-tól Ny-ra’ +1015/+158//403/Pp. Reg.: Zeyk, v., +1015//XV.: Saykw, 1289 > 344: Zeytk (Gy. 1: 380).

Valószínűleg szláv eredetű, névátvétellel került a magyar névrend-szerbe; vö. szln. *Sojek* hn., cseh *Svojek* hn. (FNESz.). A magyar nyelvbe illeszkedését mutatja a második adat, amely talán tövéghangzós alakot mutat.

Szakál ’település Baranya vm. É-i részén Pécs-től ÉNy-ra’ 1332–7/Pp. Reg.: Zacal ~ Zakal ~ Zabal (Gy. 1: 380).

A m. Szakál puszta személynévből (1211: Zakal, ÁSz. 834) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhat.

Szalánta ’település Baranya vm. középső részén Pécs-től D-re’ 1192/374/425: Zolonuta [ɔ: Zolounta] ~ Zolounta, [1230]/231: Scolounta, t., 1329/XIV., 1332–5/Pp. Reg.: Zalantha, v., 1332–5/Pp. Reg.: Zalantha ~ Bzalanca ~ Jaluca(n), 1336: Zalanta, p., v. (Gy. 1: 380).

A Szalánta puszta személynévből (1253/XVIII: Zolunta, ÁSz. 855) keletkezett magyar névadással. A szn. szláv eredetű; vö. le. *Suleta* szn. (FNESz. Szalánta, Nagyszalonta).

Szalóktelke ’település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra’ 1338: Zolouchkety, p., 1358: Zaloukhteluky (Cs. 2: 523, A. 3: 509).

A Szalók személynév (1093–1095: Zoloc, ÁSz. 838) és a *telek* ’földterület’ (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A megnevezés a terület egykori birtokosára utalhat.

Szántó 1. ’település Baranya vm. ÉK-i részén, Pécsváradtól K-re fekkent’ +1015/158//403/Pp. Reg.: Zamtow, v., +1015//XV.: Santhu (Gy. 1: 380). **2.** ’település Baranya vm. középső részén Harsány mellett’ 1313: Zanthow, p., *1330: Zanthou (Gy. 1: 380).

A szántó ’szántó-vető ember, földműves’ (TESz.) főnévből keletkezett. Az elnevezés királyi il-

letve fejedelmi földbirtokok aratorainak lakóhelyére utal (FNESz. *Abaujszántó*, HECKENAST 1970: 118).

Szaporca 1. 'folyó Baranya vm.-ben a Dráva és a Mély-ér között, a Dráva bal oldali mellékvize' [1177]/500 k.: *Supincza* [ɔ: *Supurcza*], fl. (Gy. 1: 248, 324, 380), 1244/295/384: *Schupurca*, fl. ~ *Soporca*, fl. (Gy. 1: 248, 380, 401), 1257: *Zopurca*, fl. ~ *Zopurka*, flum. (Gy. 1: 375, 380), 1338: *Zoporcha*, fl. (Gy. 1: 270–1, 380). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Kémes mellett, az azonos nevű folyó partján' [1177]/500 k.: cum *Supurkan*, 1191 [ɔ: 1251]: *Zap[er]cha*, v. (Gy. 1: 380).

A folyónév (1.) talán szláv eredetű, névátvétellel került a magyar névrendszerbe, és egy **Sporica* alakra vezethető vissza; vö. szb.-hv. *spòr* mn. 'lassú' *spòr* fn. 'cicka-farkkóró' és *-ica* képző. Ennek a folyónak a neve vonódott át a mellette lévő településre (2.) metonimikus úton (FNESz).

Szapud 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1181: *Sopudh*, 1267/380, 1270/350, 1320, 1328, 1330: *Zapud*, 1296/374, 1330: *Zopud* (Gy. 1: 381).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi példaként (ÁSz. 725) közli, így etimológiája bizonytalan.

Száraz-ér ? 'Baranya vm.-ben Kémes határában említett hely' [1177]/500 k.: *Scaiezer* [ɔ: *Scarazer ?*] (Gy. 1: 324).

Talán a m. *száraz* 'nedvesség nélküli' (TESz.) melléknév és az *ér* 'patak' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Annak a helynek a neve lett metonímiával, ahol egy szárazabb időszakokban elapadó patak folyhatott.

Száraz-völgy 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett völgy' [+1235]/350/404: *Zarazwelgh*, vall. (Gy. 1: 285).

A m. *száraz* melléknévnek és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetétele. Valószínűleg kiszáradt talajú területre utal.

Szarkánd 'település Baranya vm. DK-i részén Baranyavártól D-re' 1330: *Zorkand* | ~**i** 1330: Thom. f. Val-i de *Zorkandi* (Gy. 1: 381).

A személynévként is használt *szarka* állatnév *-d* helynévképzős származéka lehet.

Szársonlyó 1. 'település és vár Baranya vm. középső részén Harsany mellett' 1287: *Zaarsomolou*, castr., 1289/347: *Scarsomolou*, 1291: *Zar Sumlou*, 1296: *Zaarsumplow*, 1319: *Saarsumlow*, castr., 1319/324: *Sarsumlow*, castr., 1340: *Szarsumlou* (Gy. 1: 313). L. **Harsány. 2.** 'Baranya vm.-ben Harsány határában említett hegy' 1249/291: *Saarsumlu*, mo. (Gy. 1: 247, 313), 1289/291: castr. ... *Scarsumlou* vocatum simul cum monte, 1291: castr. ... *Zar Sumlou* vocatum cum monte (Gy. 1: 313).

A hegynév (2.) a m. R. *szár* 'növényzet nélküli, tar <hegy, mező, tó, táj>' melléknévnek és a *somlyó* főnévnek az összetétele. Az utótag a m. R. *somlik* ~ *somlyik* 'héjából kifejlik' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakja lehet, tkp. jelentése 'zöld erdőövezetből kiemelkedő kopasz, sziklás hegytető' (FNESz. *Somló*). A hegy neve vonódhatott át a hegy lábánál épült településre (1.) metonimikus úton. A nagy valószínűséggel Kisharsány területére eső Szár-Somlyó hegyen Miklós dubicai ispán, a király tárnokmestere építtetett várat.

Szava 1. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1290/291: *Zawa*, p., 1296: *Zauwa*, p., t., 1320, 1323: *Zaua*, p., t., (Gy. 1: 381). **2.** 'település Baranya vm. középső részén, Pécsről Ny-ra felelt' 1326: *Zaua*, v. (Gy. 1: 381).

A *Szava* pusztája személynévből (1211: *Zoua*, ÁSz. 858) keletkezett magyar névadással. A szn. szláv eredetű; vö. cseh *Sova* szn., le. *Sova* szn., ukr. *Cova* szn. Köznévi előzményük a szláv *sova* 'bagoly' jelentésű főnév (FNESz.).

(S)zebegény 'település és monostor Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1251/271: *Zubugun*, t., 1276: *Zebeguyna*, 1278, 1295: *Zebeguen*, t., 1280: *Zebegén*, 1280, 1342: *Zebegin*, [1292–97]: *Zebugun*, 1313: *Zebeden*, p., 1322: *Scybigiun*, 1324, 1332: *Zebegyn*, 1332: *Zebegun*, 1335, 1346: *Zebegen* | **Lat.** 1339, 1341: *Zebegeniensis* (Gy. 1: 408).

A *Szebény* pusztája személynévből (1292-1297: *Zebugun*, ÁSz. 840) keletkezett magyar névadással. Ennek előzménye, a m. R. *Zebegneu* szn. szláv eredetű; vö. cseh R. *Izbygněv*, *Zbygněv* szn.; le. *Zbygniew* szn. KISS LAJOS szerint *Zebegnő* személynévből azért lehetett *Zebegény*, mert végződését kicsinyítő képzőnek érezhették és elhagyhatták (FNESz. *Szebény*).

Szederjes 'település Baranya vm. DK-i részén Baranyavártól D-re' 1265/270: *Zederyes*, p., 1269 [c: 1270]: *Scederees*, v., 1289/291: *Scedyries*, v. (Gy. 1: 381).

A m. *szeder* ~ R. *szederj* növénynévnek az *-s* képzős alakjából keletkezett mikronévből, amely olyan területre utalhatott, ahol feltűnően sok volt a szederbokor (FNESz.). Ez a helynév vált a település nevévé metonimiával.

Szederkénd 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' 1330/477: *Zederkend* (Gy. 1: 381).

L. **Szederkény.**

Az elsődleges *Szederkény* névváltozatból keletkezhetett a *-d* helynévképzővel való bővüléssel.

Szederkény 'település Baranya vm. K-i részén a Karasó mellett' 1272, [1272]/281: *Zederkyn*, t., 1320: *Zydyrkyn*, p. ~ *Sciderken*, p. ~ *Sederkyn*, p., 1322: *Zydrken*, v., 1322, 1330: *Zederken*, p., v. (Gy. 1: 381). Alakváltozata **Szederkénd**.

A m. *szeder* növénynévnek a *-k* és *-n(y)* képzős alakjából keletkezhetett mikrotoponimaként, és szederrel benőtt területre utal

(FNESz.). Később ez a helynév vált a település nevévé metonímiával.

Szeged(i) 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1279: *Zegeud*, t. | ~i 1287/468: *nobum de v. Zeguedi ~ Zegedy*, 1323/328: Nic. f. Iuanka de *Zegedy*, 1330: *nob-bus de Zegedy*, 1311: Jo. f. Egidii de *Scequedi* (Gy. 1: 382).

A *Szeged* puszta személynévből (1138/1329: *Cegedi*, ÁSz. 170) keletkezhetett magyar névadással. A szn. alapja a m. *szög ~ szög* 'barna' (TESz.) melléknév *-d* képzős származéka lehet. A *szög ~ szög* melléknév személynévként is használatos volt; vö. 1138/1329: *Cegu*, (ÁSz. 170). Ugyanakkor elképzelhető, hogy a m. *szög* 'szöglet, sarok, kiszögellés' (TESz.) jelentésű főnévből alakult a *-d* helynévképzővel (FNESz.). A *Szegedi* alakok mögött valószínűleg a helynév *-i* melléknévképzős formájának?

Szegény **-maláka** 'Baranya vm.-ben Vajszló határában említett patak' 1244/295/384: *Scegenmalaka*, fl. (Gy. 1: 401). Vö.

Sebes-maláka.

A *szegény* melléknévnek és a *maláka* 'vizenyős, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévként az összetétele. Az elnevezés arra utalhat, hogy a patak sekély mélységű.

Szék 'település Baranya vm. É-i részén Pécsről É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Zeek ~ Zek ~ Zcel ~ Ster* (Gy. 1: 382), 1397: *Zeek* (Cs. 2: 524, Z. 5: 30).

A m. N. *szék ~ szik* 'időszakos vízállás, esőtlen nyarakon kiszáradó

tó' (TESz.) főnévből keletkezhetett. A névadó egy a település közelében lévő vizenyős terület, amelynek neve metonímiával lett a település nevévé (FNESz.).

Szekcső 1. 'Baranya vm.-ben patak Baranya vm. ÉK-i részén a hasonló nevű település környékén' 1332–5/Pp. Reg.: *Peturd circa Zeuchew [o: Zekchew]* (Gy. 1: 368, 383). **2.** 'település és vár Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett' [1200 k.]/896 u.-ra: *Zecuseu*, castr., 1248: *Schekchu*, pr., 1252>360, 1317/413, 1329/378/388: *Zekchew*, t., 1259, 1280, 1295/296, 1296, 1297/300/331, 1321, 1322, 1324: *Zekchu*, castr., 1266: *Scepchu*, 1309/Pp. Reg.: *Sacheze*, v., 1326: *Zeekchu*, castr., [1327 u.]>351: *Zekcheu*, castr., 1329/378/388: *Zegchew*, 1332–5/Pp. Reg.: *Zewchew ~ Zechew ~ Zeuchew ~ Stekchen ~ Stogandu ~ Zekfu ~ Zexw* (Gy. 1: 382–3). **3.** 'település Baranya vm. K-i részén Vörösmarttól DNy-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Zeuchew* (Gy. 1: 383).

A *szökik* ige gyakorító képzős *szökös* változatának folyamatos melléknévi igenevéből keletkezhetett. KISS LAJOS feltételez egy a középkorban létező **szekcső* hangalakú földrajzi köznevet 'sebesen fodrozva haladó víz, sellő, zuhatag' jelentéssel (FNESz.). Ez magyarázatot ad **1.** víznév elnevezésére. A számos *Szekcső* település mellett ez az egyetlen esetleg vízre utaló adat: a circa jellegzetesen víznek mellett fordul elő, településnevek mel-

lett kevésbé. A **2.** és **3.** településnév esetében hasonló motivációt tetelezhetünk fel: víznévből metonímiával alakulhatott a települések neve.

Szék-mező 'Baranya vm.-ben a Kőszeghez közeli Márok határában említett mező' 1330: *Zekmezeu*, camp. (Gy. 1: 339).

A m. N. *szék* ~ *szik* 'mocsár; szikes talajú vízmeder' (TESz.) főnévnek és a *mező* földrajzi köznévnak az összetétele. Az elnevezés a mező vizenyős talajára utalhatott.

Szeles 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1181: *Zeles*, pr. (Gy. 1: 397). L. **Udvard**.

A m. *szeles* melléknévből keletkezhetett. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a település szélről védetlen területen, huzatos épült.

Szemdi ? hida 'Baranya vm.-ben Végbala határában említett híd' 1281: *Zempdyhyda*, pons, 1293: *Zemdyhyda* (Gy. 1: 278).

A *Szemdi* (1237/1240: *Scemdi*, ÁSz. 844) személynévnek és a *híd* 'valamely útnak folyó stb. feletti áthaladását biztosító műszaki építmény' (TESz.) főnévnek az összetétele. A megnevezés arra utalhatott, hogy a híd egy Szemdi nevű személy birtokán épült, vagy ő építette.

Szemely ~ **Szemeny 1.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1266: *Schemel*, v., 1276, 1332–5/Pp. Reg.: *Semel*, t., 1283: *Scymil*, p. ~ *Scemel*, p., t., 1328>403, 1332–5/Pp. Reg., [XIV.]>402: *Zemel*, p., 1332–5/Pp. Reg.: *Gemel* ~ *Semeel* (Gy. 1: 383–4). **2.** 'település Baranya vm.

ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1328>403: p. *Zemen* al. nom. Tothfalu (Gy. 1: 396), 1356: *Zemel* (Cs. 2: 524). L. **Tótfalu (3.)**.

A *Szemely* puszta személynévből (1214/1550: *Scemel*, ÁSz. 706) keletkezett magyar névadással. E személynév forrását néhányan a lat. *Similis* személynévben látták. De l. még m. *személy* fn., illetve cseh *Semil* szn., *Semily* hn. és le. *Siemil* szn. (FNESz.).

Szemere 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma mellett' 1313: *Zemere*, t. (Gy. 1: 384).

A m. *Szemere* puszta személynévből (1105–1110/XIII.: *Zemera*, ÁSz. 845) keletkezhetett magyar névadással (FNESz.).

Szene 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1292: *Scene*, t. (Gy. 1: 384).

A *Szene* puszta személynévből (1082 [XIII]: *Scene*, ÁSz. 846) keletkezett magyar névadással.

Szentága 1. 'Baranya vm.-ben a Pécestől DK-re levő Szentlászló határában említett forrás' 1295/403: *Scentaga*, fons (Gy. 1: 389). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1295/403: *Scentaga*, t. ~ *Zensthaga* (Gy. 1: 388). L. **Szentlászló (2.)**.

A forrás **(1.)** neve a *Szentlászlóága* névből alakulhatott ki a *László*, második névelem eltűnésével, ellipszissel. A település forrását jelölhette. A *Szentága* forrás körüli föld, illetve az itt kialakult település neve, mely a forrás nevéből metonímiával jött létre.

[**Szentdemeter**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól DNy-ra’ 1258>344, 1323>344, 1330: de *S. Demetrio* (Gy. 1: 384).

A települést a község templomának védőszentjéről, *Szent Demeter*-ről (1202–1203/cr1500: *Demeter*, ÁSz. 241) metonimikusan nevezték el. Demeter a bizánci egyház harcos szentje, 303-ban szenvedett vértanúságot. Hazánkban a keleti egyház térítő tevékenysége idézte elő kultuszát (MEZŐ 1996: 66/3.).

[**Szentdienes**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól D-re’ 1287/468, 1285, 1332–5/Pp.Reg: de *S. Dyonisio* (Gy. 1: 384). **Teleki** néven is említik, de önálló faluként is szerepel.

Az elnevezés a település plébániájának védőszentjére, *Szent Dénes*-re (1102/XII: *Dionisius*, ÁSz. 251) utal. Számos Dénes nevű szentről tudunk. MEZŐ ANDRÁS szerint legvalószínűbb, hogy Dionysiusra, Párizs első püspökére kell gondolnunk (MEZŐ 1996: 68/1.).

[**Szentegyed**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak mellett’ 1313, 1346/393: *Zenthegyd*, p., v., 1330, 1332–5/Pp. Reg.: de *S. Egidio*, 1346/393: p. Teuteus al. nom. *Zenthegyed* (Gy. 1: 384–5). L. **Töttös (4.)**.

Az elnevezés a település templomának védőszentjére, *Szent Egyed*-re utal. MEZŐ ANDRÁS szerint a helynév másodlagosan keletkezett a templom címéből, eredeti neve a puszta személynévből vagy

erdőirtásra utaló közszóából alakult Töttös volt (MEZŐ 1996: 70/1.).

[**Szenterzsébet**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól É-ra’ 1332–5/Pp.Reg: de *S. Elyzabeth* ~ *S. Elizabeth* (Gy. 1: 385).

Szent Erzsébet nevéből (1251: *Elyzabeth*, ÁSz. 277) keletkezett Az elnevezés a település templomának védőszentjére, *Szent Erzsébet*-re utal (MEZŐ 1996: 73/3.).

[**Szentfalu**] ’település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól K-re’ [1259–66]/XIV.: v-m que *Sancta Villa* nuncupatur, [1259–66]/XIV.: predictam *Sanctam Villam* volebant appellari nomine S. Crucis (Gy. 1: 288). L. **Boldogasszonyfalva (2.)** és **Szentkereszt**.

A *szent* ’magasztos, tiszteletre méltó’ (TESz.) melléknév és a *falu* földrajzi köznévi összetétele, s a település templomos voltára utalhatott.

[**Szentgál 1.**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett’ [1292–97]: *Zenthgal*, v., 1296: *Scent Gaal*, p. ~ *Scentgal*, 1332–5/Pp. Reg.: Egid. sac. de *S. Gallo* (Gy. 1: 385–6). [**2.**] ’település Baranya vm. ÉNy-i részén, Vátytól ÉNy-ra’ 1332–5/Pp. Reg.: Math. sac. de *Santo* ~ *S. Gallo* (Gy. 1: 386). településen lévő templom védőszentjének, *Szent Gál*-nak a nevéből keletkezett, metonímiával (MEZŐ 1996: 75/1.).

[**Szentgyörgy 1.**] ’település Baranya vm. D-i részén Aszuág mellett’ [1280 k.]: *Scentgurg*, v., 1324: *Zengurg*, p., 1330: *Scenthgyurgy*, p.

~ *Zenthgurg*, p., 1330, 1332–5/Pp.Reg.: v. *S. Georgii*, 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Georgio* (Gy. 1: 386). **Rendekszentgyörgye** néven is említik. [2.] ’település Baranya vm. D-i részén Aszuág mellett D-re’ 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Georgio* ~ *capella S. Georgii* (Gy. 1: 386).

Szent György vértanú nevéből keletkezett településnév. Először a templom neve volt, majd ez vált később a település nevévé metonímiával (MEZŐ 1996: 79/6.).

[**Szentimre**] ’település Baranya vm. É-i részén Pécstől ÉNy-ra’ 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Emerico* (Gy. 1: 386).

A település templomának védősztentje, *Szent Imre* (MEZŐ 1996: 90/3.) nevéből metonímiával jött létre.

Szentiván 1. ’település Baranya vm. Ny-i részén az Okor mellett’ 1283: *Scenth Iwan*, *1292, 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Johanne*, *1304/320>372: *Szent Ivan*, 1315: *Zentywan*, *1330: *Zenth Iwan* ~ *Scentywan*, 1331: *Zentyvan*, 1332–5/Pp.Reg.: *Zenthiuan* ~ *Zenthwan* ~ *Zontiwa(n)* ~ *Stentina* (Gy. 1: 387).

Okriszentiván néven is említik. **2.** ’település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re’ *1330: *Zenth Iwan*, 1332–5/Pp.Reg.: Nic. sac. de *S. Johanne* ~ *S. Johannis baptiste* ~ *Scent Iwan* (Gy. 1: 387). [3.] ’település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re’ 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Johanne* (Gy. 1: 387). [4.] ’település Baranya vm.-ben, Bezán és Túrony között sorol-

ják föl’ 1332–5/Pp.Reg.: de *S. Johanne* (Gy. 1: 387).

Az elnevezés a településen található templom védősztentjére utal. A névadó valószínűleg Keresztelő Szent János, az Úr előhírnöke és megkeresztelője. MEZŐ ANDRÁS szerint a Szentiván és Szentjános nevek egyaránt Keresztelő Szent Jánosra utalnak (1996: 94/7–10.).

Szentjakab ’település Baranya vm. ÉNy-i részén, Vátytól D-re feketett’ *1330, 1332–5/Pp.Reg.: Laur. de *S. Jacobo* (Gy. 1: 387). **Németi (4.)** és **Németiszentjakab** néven is említik.

A település templomának védősztentjéről, *Szent Jakab*-ról metonímiával kapta a nevét (MEZŐ 1996: 101/6.).

[**Szentkirály**] ’település Baranya vm. középső részén Pécstől DNy-ra’ 1326, 1332–5/Pp.Reg.: Barth. sac. de *S. Rege* (Gy. 1: 388).

A település a *Szent István*-nak szentelt templomáról kapta a nevét metonímiával. (FNESz.). A névadó István magyar király, a kereszténység elterjesztője hazánkban, akit 1083-ban avattak szentté I. László kezdeményezésére. A Szentkirály településnevekkel kapcsolatban voltak olyan elképzelések, hogy vonatkozhatnak László királyunkra is, MEZŐ ANDRÁS azonban ezt elveti (1996: 125/2., 129.).

[**Szentkozma**] ’település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re’ 1332–5/Pp.Reg.: eccl-e de *S. Cosma* (Gy. 1: 388). L. **Szentkozmadamján**.

A *Szentkozmadamján* (2.) névváltozathoz keletkezett a *Damján*, a harmadik névelem elhagyásával, ellipszissel.

Szentkozmadamján 1. 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor közelében' 1202>XV.: *Zenthkozmadamyán*, 1332–5/Pp. Reg.: sac. SS. *Cosme et Damyani* ~ de SS. *Cosma et Damiano* ~ eccl. S. *Cosme et Damiani* ~ SS. *Cosme et Damiani* (Gy. 1: 388). **2.** 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1332–5/Pp. Reg.: eccl. SS. *Cosme et Damiani* ~ de S. *Cosma et Damiano* (Gy. 1: 388). **Szentkozma** néven is említik.

A település templomának két védőszentjéről, *Szent Kozma* és *Damján* vértanúkról kapta a nevét (FNESz. *Kozmadombja*; MEZŐ 1996: 133/2–3).

Szentlászló [1.] 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól ÉNy-ra' [+1235]/350/404: ad eccl. m S. Regis Ladislai, 1327: S. Ladislai (Gy. 1: 388). **[2.]** 'település és monostor Baranya vm. középső részén, Gyulától É-ra' 1295/403: eccl. B. Ladislai regis ~ ad honorem S. regis Ladislai, 1316: v. S. *Ladyslay regis*, 1330: v. S. *Ladislai* (Gy. 1: 388). **Szentága** néven is említik. **3.** 'település Baranya vm. DNy-i részén Nekcsétől K-re' 1321: *Scent Ladzlo*, v., 1350: *Zentlazlou*, p. (Gy. 1: 388).

A települések a területükön található, *Szent László* tiszteletére szentelt templomról, illetve kolostorról

kapták a nevüket metonímiával. A névadó László magyar király, a kereszténység megszilárdítója hazánkban. Az ő kezdeményezésére indultak el a szentté avatások Magyarországon (MEZŐ 1996: 134/1–3). Az **1.** település Szent Lászlóról nevezett (bencés) perjelség. Nem településnévi említés, noha utóbb azzá lett. A **2.** településen pedig Győr nb. Óvári Konrád 1295-ben a pálos remeték számára Szent László király tiszteletére egyházat, illetve kolostort alapított.

[Szentlőrinc] 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor mellett' 1326, 1332–5/Pp. Reg.: de S. *Laurencio*, 1332–5/Pp. Reg.: de S. *Laurentio* (Gy. 1: 389). **Okriszentlőrinc** néven is említik.

A templomos keresztes lovagok *Szent Lőrinc*-ről elnevezett rendházáról metonímiával kapta a nevét (MEZŐ 1996: 144/4.).

Szentmárton 1. 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' 1202>XV.: *Zenthmarthon*, 1332–5/Pp. Reg.: Dem. sac. de S. *Martino* (Gy. 1: 390). **2.** 'település Baranya vm. középső részén a Karasó közelében' 1332–5/Pp. Reg.: sac. de S. *Martino* (Gy. 1: 390). **3.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól D-re' 1332–5/Pp. Reg.: Bank sac. de S. *Martino* (Gy. 1: 390). **4.** 'település Baranya vm. középső részén az Okor mellett' 1332/437: t. S. *Martini*, 1332–5/Pp. Reg.: Mich. sac. de S. *Martino* (Gy. 1: 390). **Hegyszentmárton** néven is említik.

Az elnevezés a település templomának védőszentje, *Szent Márton* nevéből jött létre metonímiával (MEZŐ 1996: 153/5., 6., 7., 10.).

Szentmihály 1. 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, Aszuágtól Ny-ra' *1057/[XIII.]//404: eccl-m ... in honorem S. Mychaelis, 1330: *Scenthmyhal*, v., 1332–5/Pp. Reg.: Laur. sac. de *S. Michaele* (Gy. 1: 390). **2.** 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, helyét közelebbről nem ismerjük' 1299: *Zentmihal*, p. 1311, *1330: *Zenthmihal*, p., 1332–5/Pp. Reg.: de *S. Michaele* ~ capelle *S. Michaelis* (Gy. 1: 390). **3.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén' *1330: *Zenthmihal*, p. (Gy. 1: 390). Esetleg azonos **Szentmihályfalva**-val.

Az elnevezés a településen található templom védőszentjére, *Szent Mihály*-ra utal, s e szentnév metonímiával lett a település nevévé (MEZŐ 1996: 161/3–6.).

Szentmihályfalva 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól DNy-ra' 1330: *Scenthmihalfolua* (Gy. 1: 391). L. **Szentmihály (3.)**.

Vagy a *Szentmihály* névből jött létre a *falva* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjával való kiegészítéssel, vagy közvetlenül a település templomának védőszentje nevéből és a birtokos személyjeles *falva* földrajzi köznévből jött létre szintagmatikus szerkesztéssel.

[**Szentmiklós**] 'település és monostor Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉK-re' 1332–5/Pp. Reg.:

Egid. sac. de *S. Nicolao*, 1334/369: eccl. *S. Nicolai* (Gy. 1: 391).

A települést templomának védőszentjéről, *Szent Miklós*-ról nevezték el metonímiával (MEZŐ 1996: 169/3.).

[**Szenttrinitás**] 'település Baranya vm. középső részén, Gyulától D-re' +1183/326/363: mon. S. Trinitatis, 1247, 1249/291, 1266/267, 1303, 1311, 1335, 1340: *S. Trinitatis*, m., mon., t., v., 1247, 1298: *S. Trinitatem*, 1332–5/Pp. Reg.: de *S. Trinitate* (Gy. 1: 391).

A települést a Szentháromság tiszteletére szentelt templomról nevezték el. A *Szenttrinitás* alak a lat. *Sancta Trinitas* részfordításával keletkezett (FNESz. *Szentháromság*; MEZŐ 1996: 199/2.). A Szentháromságról (Szenttrinitásról) nevezett bencés monostor már 1183-ban fennállt.

(**Sz**)**epse** 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re' 1227/443: *Scebsa*, pr., 1248/312: *Sebsa*, pr., 1301/XIV., 1307>377, 1330: *Scepse*, p., v., 1301/422: *Zepse*, p., 1308/321/325, 1321/325: *Zepsce*, p. (Gy. 1: 377).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi adatként közli (ÁSz. 695), így etimológiája bizonytalan. A *b > p* hangváltozás zöngétlenedés eredménye, a rákövetkező *s* zöngétlenítő hatása.

Szerda 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Zerada* (Gy. 1: 392). L. **Szerdahely**

A *Szerdahely* névből keletkezett a *hely* földrajzi köznévi utótag elhagyásával, ellipsis útján.

Szerdahely 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' [1177]/500 k., 1332–5/Pp. Reg.: *Zeredahel*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Zerehahel* ~ *Ziradahel* ~ *Zoradahel* (Gy. 1: 392). **Szerda** néven is említik.

A m. *szerda* és a *hely* földrajzi köznév összetételével jött létre. Nevét nyilvánvalóan szerdai napon tartott hetivásárjáról nyerte metonimiával.

(S)zer(1)ek 'település Baranya vm. DK-i részén, Keskend környékén lehetett' 1282: *Zeyrlek*, v., [1282]: *Zyrylykh*, v., [1290 u.]: *Zerlek*, v. (Gy. 1: 409).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szér 'település Baranya vm. K-i részén Nyárádtól É-ra' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Zeru*, v., +1015//XV.: *Zerew*, +1093/404: *Scer*, v., [+1235]/350/404: *Sceer*, v. (Gy. 1: 392).

Valószínűleg a *szérű* 'az a hely, ahol a gabonát nyomtatják, csépelek' (TESz.) főnévből keletkezett. A névvégi magánhangzó eltűnését talán a m. *szer* ~ *szér* 'rend, sor; házsor, falurész' (TESz.) földrajzi köznév is elősegíthette.

(S)zevejbog ? 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1296/346/408: p. Francheusfeldy vel *Zeueboogh*, 1325: *Zueyboch*, 1346/408: *Zeweybok* (Gy. 1: 303). L. **Franceusföldre**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szil Kn. 1335 (Permán, Baranya vm.): *scil*, a. (Gy. 1: 368).

A m. *szil* növénynévből keletkezett. Valószínűleg magára a szilfára utal, tehát köznévi említésnek tekinthető.

Szilágy 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól D-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Zylag*, v., +1015//XV.: *Syliag*, 1276: *Scilag* ~ *Scylag* (Gy. 1: 392).

A *szil* növénynévnek a –gy helynévképzős származéka. Tkp. jelentése 'szilfával benőtt (hely)'. Arra utalhatott, hogy a településen igen sok szilfa állt (FNESz.).

Szilbokor 1329/394 (Doboka, Baranya vm.): *Zylbokor*, dum. (Gy. 1: 298).

A *szil* növénynévnek és a *bokor* főnévnek az összetétele. Itt csak köznévi említés lehet, valószínűleg magára a bokorra utal.

Szilfa +1015/+158/220 k. (Kölked, Baranya vm.): *Scylfa* (Gy. 1: 331), +1015/+158//403/Pp. Reg. (Nadica, Kovacs, Baranya vm.), 1341 (Hetenyé, Baranya vm.): *Scilfa*, a. (Gy. 1: 317, 330, 344), +1015/+158//403/Pp. Reg. (Gyak, Baranya vm.): *Zilfa* (Gy. 1: 310), 1252>360 (Csúza, Baranya vm.), 1330 (Kisfalud, Vék, Baranya vm.): *zylfa*, a. ulmi (Gy. 1: 295, 327, 405), 1335 (Permán, Baranya vm.): *scilfa*, a. (Gy. 1: 368).

A *szilfa* növénynév az alapja. Köznévi említés lehet, valószínűleg magára a fára utal.

Szil-kerek 'Baranya vm.-ben Ke-rekegyház határában említett határjel' 1317>413: ad 4 m-s, que *Zylkerek* vulg. dicerentur (Gy. 1: 325).

A *szil* növénynév és a *kerek* 'erdő' (TESz.) földrajzi köznévi összetételként jött létre, bár kissé szokatlan, hogy erdőnevet határjel minősítéssel közöl az oklevél.

Szilvás 1. 'Baranya vm.-ben az Okor bal oldali mellékvize, Szilvás falu határában említik' 1192/374/425, 1230/231: *Sciluas*, aqua, fl. (Gy. 1: 248, 392). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re, a Szilvás patak mellett' 1192/374/425, [1230]/231, 1237: *Sciluas*, pr., t., 1336: *Zilvas*, p., v. (Gy. 1: 392).

A víznév (**1.**) *szilva* növénynévnek az *-s* képzős származéka, s metonímiával a folyó nevévé lett. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a patak partján sok szilvafa állt. A víznév később a településre (**2.**) vonódott át. (FNESz.).

Szilvás-fő ~ feje 'Baranya vm.-ben Szilvás határában említett hely, bizonyára a Szilvás patak forrása' 1230/231: *Sciluasfee*, vall. (Gy. 1: 392). L. **Szilvás**.

A *Szilvás* víznévből a *fő ~ fej* 'forrás' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjával való kiegészüléssel jött létre, s a *Szilvás* patak forrására utalhat.

Sz(k)urubuc(s) ? hida 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett híd' +1228/383/407: *Scurubuchhyda*, pons, +1228/423:

Sturubuchhyda, 1281/364: *Scurubuch hyda*, pons (Gy. 1: 273–4).

FEHÉRTÓI KATALIN az utolsó adatának első névrészét személynévi adatként idézi. A magyar helynévrendszer elemeinek analógiája támogatja ezt az álláspontot. Eszerint tehát a *Szcurubucs* személynév (1281/1364: *Scurubuch*, ÁSz. 700) és a *híd* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetételével jött létre. Az elnevezés a híd építetőjére utalhatott.

Szomorfalva 'település Baranya vm.-ben, Iszró környékén feketett' 1191 [o: 1251]: *Scumurfolua*, v. (Gy. 1: 393). L. **Szomorréve**.

A *Szomor* személynévnek (1211: *Somur*, ÁSz. 725) és a *falva* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. A település egykori birtokosáról kaphatta a nevét (FNESz. *Szomor*).

Szomorréve 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1330: *Zomorreu*, p. (Gy. 1: 393). Lehet, hogy azonos **Szomorfalva**-val.

A *Szomor* személynévnek (1211: *Somur*, ÁSz. 725) és a *rév* '(vízi) átkelőhely' (TESz.) birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés birtoklásra vagy az építetőre utal.

Szondocs 'település Baranya vm. K-i részén, Vörösmarttól DNy-ra Kisfalud mellett feketett' 1330: *Zunduch*, p., t. (Gy. 1: 393).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg kapcsolatban lehet a *Szond* (1253:

Scund, ÁSz. 700) személynévvel (FNESz. *Szond*).

Szopok 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Pécestől É-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Scupuk* ~ *Zopok* ~ *Zopuk* ~ *Zopud* ~ *Zopul* (Gy. 1: 393).

Szláv eredetű személynévből keletkezhettek magyar névadással; vö. szb.-hv. *Supak* csn., *Supek* csn., *Supok* csn., cseh *Supík* csn. Ennek köznévi előzményéhez l. szb.-hv. *sûp* 'keselyű', cseh *sup* 'ua.' (FNESz.).

Szókéd 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1181: *Scuched* (Gy. 1: 393).

A *Szöke* személynévhez (1211: *Zeuke*, ÁSz. 849) kapcsolt *-d* helynévképzővel keletkezhettek morfológus úton.

Szólós 1. 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' [1290 k.]: *Sceuleus*, 1332–5/Pp. Reg.: *Zeuleus* ~ *Zeulus* ~ *Zewleus* ~ *Salos* (Gy. 1: 393). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1304/360: Pabor f. Pabor de *Sceleus*, 1332–5/Pp. Reg.: *Zeulos* ~ *Zelews* (Gy. 1: 393). **Pabarszólóse** néven is említik. **3.** 'település Baranya vm. K-i részén Vörösmarttól DNy-ra' *1330: *Zeuleus* (Gy. 1: 393).

A *szőlő* növénynévhez kapcsolt *-s* képzővel jött létre. Az elnevezés arra utalhat, hogy a településen szőlőművesek éltek (FNESz. *Alsószőlős*).

Sztára 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva mellett' 1322,

1325: *Ztara*, 1332–5/Pp. Reg., 1341: *Stara*, 1332–5/Pp. Reg.: *Stora* (Gy. 1: 394).

Szláv eredetű hn., tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Valószínűleg egy R. **Stara* 'tkp. régi, ó (falu)' átvétele. L. még szb.-hv. *Stara Ves* hn.; szln. *Stara vas* hn. (FNESz.).

Sztára-Duna 'a Duna egyik ága Baranya vm.-ben, Izsépnél említik' 1247: ad *veterem Danubium*, quod *Schtarduna* vulg. nominatur (Gy. 1: 319). L. **Duna**.

A R. **stara* 'rég, ó' szláv eredetű melléknév és a *Duna* víznev összetételeként jött létre (FNESz. *Sztára*).

Sztrák 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra' 1329/XIV.: *Straak*, 1336: *Ztraak*, p., v. (Gy. 1: 301).

A m. N. *eszterág* < R. *sztrák* 'golya' madárnévből keletkezhettek, talán személynévi áttétellel; vö. m. *Eszterág* csn., *Golya* csn. (FNESz. *Eszterágpusztá*).

Sztrusica 'Baranya vm.-ben Bonahidakrassó határában említett víz' 1312: aque *Strusicha* al. nom. *Bleza* vocatum, 1319: *Strusica*, aqua (Gy. 1: 333). L. **Bleza**.

Etimológiája ismeretlen. Talán szláv eredetű lehet.

Szurdok 1. 'Baranya vm.-ben Nadica határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Zurduk* (Gy. 1: 344). **2. Kn.** 1267/380 (a Duna menti Szekcsőhöz közeli Peterd, Baranya vm.): *zurduk* vel *horhag* (Gy. 1: 369). L. **Horhagy**.

Az **1.** helynév a m. *szurdok* 'szoros, keskeny völgy, út, vízmeder két meredek falú magaslat között; szűk hely' (TESz.) földrajzi köznévből metonímiával jöhetett létre **2.** esetben adatunk csupán köznévi említés lehet.

Szurdok-szád 'Baranya vm.-ben Hazugd határában említett hely' 1288/302: *Zurdukzad*, foss. (Gy. 1: 315).

A *szurdok* 'szoros, keskeny völgy, út, vízmeder két meredek falú magaslat között; szűk hely' (TESz.) földrajzi köznévi és a *száj* 'nyílás, bejárat' (TESz.) főnév összetétele. Egy *szurdok* bejáratát jelölheti.

Szurdok út 'Baranya vm. ÉK-i részén Peterd határában említett út' (vö. Gy. 1: 396) 1267/380: *Zurdukut*, loc. (Gy. 1: 369).

A *szurdok* 'szoros, keskeny völgy, út, vízmeder két meredek falú magaslat között; szűk hely' (TESz.) földrajzi köznévi és az *út* földrajzi köznévi összetételeként jött létre. Olyan utat jelölhet, amely *szurdok*ban vezet.

Szürke ? -fő 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalu határában említett hely' +1058/300//403: *Zurkefew* (Gy. 1: 398).

Talán a *szürke* melléknév és a *fej* ~ *fő* 'forrás, kezdet' (TESz.) fn. összetétele. Motivációja nem világos.

Tabód 'település Baranya vm. középső részén, Hásságy környékén feketett' 1316: *Thobold*, 1330/477: – – *bold* (Gy. 1: 394). Alakváltozata **Tabódi**.

A *Tabód* ([1106]/XII: *Theobaldo*, ÁSz. 746) puszta személynévből keletkezett magyar névadással (FNESz.).

Tabódi 'település Baranya vm. középső részén, Hásságy környékén feketett' 1330: *Taboodi*, v. (Gy. 1: 394). L. **Tabód**.

Az elsődleges *Tabód* névváltozatból keletkezhetett az *-i* képzővel való bővülés útján.

Tadap ? 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1330: *Tadap*, v. (Gy. 1: 395).

Eredete tisztázatlan; talán személynévi eredetű lehet (FNESz. *Tógyop*).

Tapasz 'település Baranya vm. középső részén, Sálföldre környékén lehetett' 1247: *Tupos*, v., [1280]: *Thopoz*, v., 1296: *Topoz*, v., 1330/477: *Thapaz* (Gy. 1: 394).

A *Tapasz* puszta személynévből (1221/1324: *Topoz*, ÁSz. 768) keletkezett magyar névadással.

Tapolca 'Baranya vm.-ben Nagypalu határában említett víz' 1294: *Topolcha* (Gy. 1: 345).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. blg. N. *monliúya* 'meleg, langyos víz'; szb.-hv. *Tòplica* hn.; szln. *Toplica* hn. Az elnevezés a szláv nyelvben a patak jellemző vízhőmérsékletére utalt (FNESz.).

Tapsa szigete 'Baranya vm.-ben Hetenye határában említett sziget' 1341: *Tapsazygete*, ins. ~ *Tapsazygety*, ins. (Gy. 1: 317).

A *Tapsa* személynévnek (1246/1453: ÁSz. 739) és a *sziget*

'<folyó- vagy állóvízben, mocsárban> vízzel körülvevett szárazföld' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Tarcsa 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től Ny-ra' [+1235]/350/404, 1332–5/Pp. Reg.: *Tarcha*, v., *[1290 k.]: *Torcha*, 1326: *Tarka*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Karcha* (Gy. 1: 394).

A *Tarcsa* pusztája személynévből (1237: *Torcha*, ÁSz. 740) keletkezett magyar névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Tarda 'település Baranya vm. DK-i csücskében' 1280: *Turda*, v., 1282, [1290 u.], 1299: *Thorda*, v., [1282]: *Tharda*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Torda* ~ *Turida* (Gy. 1: 394).

A *Tarda* ([-]/KrónKomp: *Turda*, ÁSz. 768) pusztája személynévből keletkezett magyar névadással.

Tarló-fő 'Baranya vm.-ben Kópács határában említett hely' 1212/397/405: *Tarlofew* (Gy. 1: 328).

A *tarló* 'szántóföld; learatott gabonaföld' (TESz.) főnév és a *fő* ~ *fej* 'kezdet' (TESz.) összetétele. A *tarló* kezdetét jelölheti.

Telegér 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től D-re' 1330: *Teleger* ~ *Telegi[r?]* (Gy. 1: 395).

Elhomályosult összetétel lehet. Előtagja a m. *telek* 'megművelt föld' (TESz.) földrajzi köznévi –g végű R. *teleg* változata lehet, utótagja pedig az *ér* 'kisebb vízfolyás'

(TESz.) földrajzi köznévi. Eredetileg víznév lehetett, majd később átvonódott a mellette lévő településre (FNESz.).

Telek(i) 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak közelében' *1324>344: Pet. de *Theleky* (Gy. 1: 395).

A m. *telek* 'megművelt föld' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett az –i helynévképzővel. Arra utalhatott, hogy a település egy egykori szántóföld területére épült.

Teleki 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól D-re' 1287/468: *Telwky*, v., 1330: *Teleky*, 1332–5/Pp. Reg.: *Teliky* ~ *Cheleky* ~ *Chelyki* (Gy. 1: 384). L. **Szentdienes**.

A *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi –i helynévképzős származéka.

Temente ~ **Temence** 'Baranya vm.-ben Cún határában említett víz' 1244>347: *Thementa*, aqua, 1269: *Themencha*, aqua (Gy. 1: 291).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Timenica* hn.; szln. *Temenica* hn.; cseh *Temenice*. Köznévi eredetéhez l. öszl. **timěň* 'mocsár, iszap, sár' (FNESz. *Temenceszél*).

Tenger ? 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett szántóföld' 1252: *Tenquer*, nov. (Gy. 1: 399).

Talán személynévből keletkezett magyar névadással; vö. 1252: *Tenquer*, ÁSz. 745).

Terecső-fő 'Baranya vm.-ben Szentgyed határában említett hely,

a későbből adatható Terecső település közelében' +1183/326/363: *Terecheufew* (Gy. 1: 385).

A *Terecső* hn. és a *fej ~ fő* 'forrás, kezdet' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre. A *Terecső* hn. előzményéhez l. 1211: *Tercie* szn. (ÁSz. 748) (FNESz. *Terecseny*). A név a hely pontos elhelyezkesésére utalt.

Teremhegy 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1332: p-em hereditarium *Theremheg* vel al. nom. Wruus vocatam (Gy. 1: 353). L. **Oros**.

A m. *terem* 'csarnok, nagy helyiség' (TESz.) fn. és a *hegy* 'dombnál magasabb kiemelkedés a föld felszínén' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévi összetételként jött létre. Először valószínűleg a hegy neve volt, s ez vált később a település nevévé metonímiával.

Tésény 'település Baranya vm. középső részén a Körös patak közelében' 1330: *Tesen* (Gy. 1: 395).

A *Tésény* puszta személynévből keletkezett magyar névadással. A szn. szláv eredetű; vö. cseh R. *Těšen* szn.; le. R. *Cieszen* szn. (FNESz.).

(Thusuil)-liget 'Baranya vm.-ben Szentgyed határában említett hely' +1183/326/363: *Thusuilliget* (Gy. 1: 385).

Etimológiája bizonytalan, talán a *tövis* 'tüskés növény, gally' (TESz.) főnév és a *liget* 'kisebb, ritkás erdő, berek' (TESz.) összetétele. Olyan területet jelöl, ahol sok volt a tövises növény.

Tolnai-ág 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Újfalu határában említett hely' +1058/300//403: *Tolnayagh* (Gy. 1: 398).

Talán a *Tolna* hn. *-i* helynévképzős származékának és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre. Motivációja nem világos.

Topor 'település Baranya vm. középső részén, Bogád határosa' [1290 k.]: *Thopor* (Gy. 1: 395). L.

Topord.

A m. *Topor* (1235/1550: *Tupur*, ÁSz. 768) puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a szláv *Toporc* helynévből keletkezett, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe. Ekkor alapszavának előzménye az ósszl. **toporb* 'fejsze, bárd' lehet. De l. még: *Thopor* hn. és *Tupur* szn. (FNESz. *Toporc*).

Topord 'település Baranya vm. középső részén, Bogád határosa' 1296: *Thopod*, 1297, 1332: *Topord*, 1315, 1332–5/Pp. Reg.: *Tupurd*, 1332–5/Pp. Reg.: *Tupud ~ Capcud* (Gy. 1: 395). Alakváltozata **Topor**.

A *Topor* névváltozatból keletkezett a *-d* helynévképzővel való bővülés útján.

Tormás 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re' 1330: *Turmas*, t., v. (Gy. 1: 395).

A m. *torma* növénynév *-s* képzős származékából keletkezhetett. Ugyanakkor elképzelhető, hogy személynévi áttétellel lett a falu nevévé; vö. 1478: *Thormas* szn.

(OkI Sz.). Mások Árpád dédunokájának, *Tarmacs*-nak a szálláshelyét látják benne (FNESz.).

Tótfalu 1. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' 1294: *Touthfolu* (Gy. 1: 396). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól É-ra' 1330: *Tothfolu*, v., 1332/437: *Tothfalu*, v. (Gy. 1: 396). **3.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén Szekcsőtől ÉNy-ra' 1328>403: p. Zemen al. nom. *Thothfalu*, 1341>424: *Thothfalw*, p. (Gy. 1: 396). **Szemeny** néven is említik.

A *tót* népnév és a *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre. A *Tótfalu* hn. a magukat *slověne*-knek nevező déli szlávok lakóhelyére utal (FNESz. *Kistótfalu*).

Tótvölgy 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1287: *Touthwelgh*, v., 1289/291: *Touthwelg*, v., [1290–91]: *Tuthuelg*, v., [1290 u.]: *Totwelg*, [1291 k.]: *Thouthwelg* ~ *Thouthwelgh*, v., 1299: *Tothwelg*, v. ~ *Totwelgew*, 1335: *Thot volgh* ~ *Thothvolgh*, p. (Gy. 1: 396).

A *tót* népnévnek és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) jelentésű földrajzi köznév összetételként jött létre. Arra utalt, hogy a területet déli szlávok lakták. Az egyik 1299. évi adat talán *i képzős: de* ~.

Töl 'település Baranya vm. középső részén, Kémed környékén

lehetett' 1316, 1330: *Thul*, v. (Gy. 1: 396).

Valószínűleg a m. *tölgy* növénynevből keletkezett, eredetileg mikronévként, s olyan területre utalhott, ahol igen sok tölgyfa állt. E mikronév lett metonímiával a település nevévé.

Tölgy 1181 (Udvard, Baranya vm.), 1261/262 (Izsép, Baranya vm.): *tulg*, a. (Gy. 1: 319, 397), [+1235]/350/404 (Boda, Pécs mellett, Baranya vm.): *Twlg*, a. (Gy. 1: 285), 1323 (Harkány, Baranya vm.): *thul*, a. (Gy. 1: 312).

A m. *tölgy* növénynevből keletkezett. Ezekben az oklevelekben köznévi említések lehetnek, magára a fára utalnak.

Tölgy-erdő 'Baranya vm.-ben az aszuági uradalom határában említett erdő' +1228/383/407: *Tulherdew*, s., +1228/423: *Tulherdeu* (Gy. 1: 273).

A *tölgy* fanév és az *erdő* földrajzi köznév összetételeként jött létre, s az erdő jellemző növényzetére utalt.

Tölgyfa
+1015/+158//403/Pp. Reg. (Nadica, Velente, Baranya vm.), 1212/397/405 (Kopács, Baranya vm.), 1324 (Bellye, Baranya vm.): *Tulfa* (Gy. 1: 282, 328, 344, 406), 1212/397/405 (Kopács, Baranya vm.): *Twlfa*, a. (Gy. 1: 328), [+1235]/350/404 (Boda, Pécs mellett, Baranya vm.): *Twlgfa*, a. (Gy. 1: 285), 1323 (Kácsfalva, Baranya vm.): *thulfo*, a. (Gy. 1: 321), 1324 (Bellye, Baranya vm.), 1329/XIV. (Kisdér, Baranya vm.): *Thulfa*, a.

(Gy. 1: 282, 327), 1330 (Márok, Danóc közelében; Peterd, a Karasó mellett, Baranya vm.): *thulfa*, a. (Gy. 1: 339, 369).

A *tölgy* fanévnék és a *fa* köznévnék az összetétele. Itt köznévi említések lehetnek, magára a fára utalva.

Töttös 1. 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DK-re' 1289/291: *Tuteus*, v., 1339: *Teuteus*, t. (Gy. 1: 396). **2.** 'település Baranya vm. K-i részén Mohács-tól DNy-ra' 1289>344: *Tuteus*, p., 1321>344, 1324>344: *Thuteus*, p., 1328: *Theuteus*, t. (Gy. 1: 396). **3.** 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től Ny-ra' 1332–5/Pp. Reg.: *Thetheus* ~ *Tonteus* ~ *Tuteus* ~ *Tutus* ~ *Chauster* (Gy. 1: 396), 1397: *Teuteus* ~ *Tewtews* (Cs. 2: 532, Z. 5: 30, 43). **1–3.** 1302: *Thutheus*, v. (Gy. 1: 396). **4.** 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma patak mellett' +1183/326/363: *Tenies* [ɔ: *Teutes*], t., 1346/393: p. *Teuteus* al. nom. Zenthegyed (Gy. 1: 384–5). L. **Szentegyed.**

A *Töttös* puszta személynévből (1325: *Toteus*, ZichyOkm. 1: 398) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév a m. R. *Tuet* (1211: *Tuet*, ÁSz. 765) személynév –s kicsinyítő képzős származéka. Ez a szn. a m. *tő* ~ R. *tű* 'földben lévő növényi szár' főnévből keletkezett. KISS LAJOS szerint nem fogadható el az az elképzelés, miszerint a szn. előzménye a

török R. *tütüş* 'viszály, ellenségeskedés' fn. volt (FNESz.).

Turul ~ **Túrony** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól ÉNy-ra' 1237, [1290 k.], 1314/323, 1332–5/Pp. Reg.: *Turul*, v., p., 1323, 1329/XIV.: *Thurul*, t., v., 1329/XIV.: *Thurun* [az *n* utólag *l*-re javítva], t., 1332–5/Pp. Reg.: *Timul* (Gy. 1: 397).

Etimológiája bizonytalan. Keletkezhetett a m. *Turul* puszta személynévből (1217/1229: ÁSz. 770) keletkezett magyar névadással. A FNESz. a *turul* madárral összefüggő személynévi alapszóból magyarázza az elsődleges *Turul* formát, amely utóbb a *torony* hangalaki hatására *Túrony*-nyá lett. Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a szóvégi *ny* ~ *l(y)* felcserélődése szabályszerű is tartható, ld. *Szemeny* ~ *Szemely* is.

Udvard 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től D-re' [1290–301]: *Vdwarch*, v. ~ *Vdwarh* ~ *Vdwach*, 1302: *Udwarth*, 1332–5/Pp. Reg.: *Hodword* ~ *Odoward* ~ *Odyward* ~ *Odward* (Gy. 1: 397). **Szeles** néven is említik.

Az *udvar* 'nemesi kúria, az uralkodó székhelye' (TESz.) –*d* helynévképzős származéka. (FNESz.). A település helyén 1181-ben tekintélyes udvarház (curia) állt, GYÖRFFY szerint erről kaphatta utóbb az *Udvard* nevet.

Ug 'település Baranya vm. középső részén Pécs-től DK-re' 1287, 1289/291, [1291 k.], 1294, 1332–5/Pp. Reg.: *Wgh*, v., [1290 u.],

1299: *Wg*, v., [1290–91], 1335: *Vg*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Hugh*, 1335: *Vgh* / ~i 1319: Jo. de *Wguy*, 1321: Jo-is de *Vgy* (Gy. 1: 398).

Az *Ug* (*1282/1411: *Wg*, ÁSz. 773) puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással. Az *Ug* szn. az *Ugrin* ~ *Ugron* (1055: *U(gr)in*, ÁSz. 774) személynévek rövidített-becézett alakja lehet (FNESz. *Ukk*).

Újfalu [1.] 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécestől ÉK-re' +1058/300//403: *Nove Ville* (Gy. 1: 398). **2.** 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' 1323: *Vyfolu*, v. (Gy. 1: 398). — Utóbbi a XIV. sz. végén *Kisharkány*-ként is említik (1397: *Vyfalu* al. nom. *Kysharkan*: Gy. 1: 399). **3.** 'település Baranya vm. K-i részén Mohácstól D-re' 1327: ad v-m qd. novam, 1328: dicta p. non Laak, sed *Wyfolu* vocaretur, 1329, 1330: p. *Wyfalw* al. nom *Lak*, 1330: *Wyfolw*, p. ~ *Vyfolu* ~ *Wyfolu* (Gy. 1: 334). L. **Lak (4.)**.

Az *új* melléknév és a *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévi összetételként jött létre. Az elnevezés a település újabb voltára utalt. A **3.** település eredetileg a szekszárdi apátság birtokát képező Ipoltlaka vagy Földvállal azonos, illetve ennek tartozéka É-ra, a Duna partján. 1318-ban a király Becsei Imrének adta, majd Becsei Egyed falut telepített rá, s neve innen *Újfalu* lett.

Újlak 1. 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól D-re' 1313: *Vylak*, p. (Gy. 1: 399). **2.** 'te-

lepülés Baranya vm. K-i részén, Baranyavártól Ny-ra fekkent' 1320: *Wylak*, p. ~ *Wylak* (Gy. 1: 399).

Az *új* melléknév és a *lak* 'az a hely, ahol valakinek az otthona, állandó szállása van' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévi összetételként jött létre (FNESz. *Abaujlak*), s újonnan települt helyre utalt.

[Új]pécs 'Pécsvárad egyik elkülönült településrésze Baranya vm.-ben' 1258/259, 1259: *Novo Pech* (Gy. 1: 363).

A *Pécsvárad* névből keletkezhetett a *várad* utótag ellipszisével, majd az *új* jelzői előtag hozzáillesztésével. Az első névrész a településnév kialakulásának idejére utalt.

Úz vize 'Baranya vm.-ben a Kőszeghez közeli Márok határában említett tó' 1330: *Wzwyze*, lac. (Gy. 1: 339).

Az *Úz* személynév (1192/1374/1425: *Vz*, ÁSz. 787) és a *víz* földrajzi köznévi birtokos személynéves alakjának összetételével jött létre, és birtoklásra utalhatott.

Ürög 1. 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett patak' 1252: *Yrug*, riv. (Gy. 1: 400). Vö. **Ürög (2.)**. **2.** 'település Baranya vm. középső részén Pécestől Ny-ra' 1252, 1332–5/Pp. Reg.: *Yrug*, v., [1290 k.], 1326, 1332–5/Pp. Reg.: *Yrugh*, v., 1297: *Ireg*, 1315: *Iregh*, 1332–5/Pp. Reg.: *Iruch* ~ *Irugh* ~ *Vrug* ~ *Gyruk*, 1332–5/Pp. Reg., 1334/369: *Irug* (Gy. 1: 399). Vö. **Ürög (1.)** és **Ürög-mál**.

A m. *üreg* 'valamilyen szilárd anyagban található kisebb-nagyobb üres tér' (TESz.) főnévből keletkezhetett. KISS LAJOS szerint létezett egy **Irüg-hegy* nevezetű hegy, amelynek barlangjaiban remeték életek. Ennek alapján a hegy lábánál folyó patak **Irüg-patak* nevet kapta, és az ott települt falut pedig *Iriüg*-nek nevezték el (FNESz. *Magyarürög*). Ez történhetett itt is.

Ürög-mál 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett szőlőhegy' 1252: *Yrugmal* (Gy. 1: 399). L. **Ürög**.

Az *Ürög* (2.) településnévnek és a *mál* 'hegyoldal' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételeként jött létre, s a hegy pontos elhelyezkedésére utalt.

Üszöd ~ Üszög 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' [1290 k.]: *Yzud*, v., 1332–5/Pp. Reg.: *Yzigh* (Gy. 1: 401).

Talán puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *íz* '(rák)fene' főnév *-d* képzős származéka lehet (FNESz. *Üszög-puszta*). **Vadas** 'település Baranya vm.-ben, talán a Ny-i részén' 1330: *Wodas* (Gy. 1: 401).

A m. *Vadas* puszta személynévből (1211: *Vodos*, ÁSz. 823) keletkezett magyar névadással.

Vajszló 'település Baranya vm. Ny-i részén Kémestől ÉNy-ra' 1244/295/384: *Woyzlou*, t., 1257: *Woyzlo*, v., [1267 e.]: *Voyzlov*, t., 1267/268, 1268, 1322: *Woyzlow*, p., t., 1268>384, 1296, 1300, 1322:

Voyzlo, p., t., v., 1273/384, 1322>384, 1324/364>384: *Vayzlo*, t., p., 1292/295, 1295: *Voyzlow*, p., t., 1332–5/Pp. Reg.: *Wahwslow ~ Wohwslow ~ Woysklo ~ Woyzd* (Gy. 1: 401).

A *Vajszló* (1215/1550: *Voyzloum*, ÁSz. 826) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Vojislav* szn.; cseh *Voj(i)slav* szn.; le. *Wojstaw* szn. (FNESz.).

Valk(i) 1. 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' +1093/404: *Wol(ki)*, v. (Gy. 1: 402). **2.** 'település Baranya vm.-ben, helye ismeretlen' 1330: Val. f. Thome de *Wlky* (Gy. 1: 402).

A *Valk* (1228/1359: *Wolk*, ÁSz. 820) személynévből jött létre, esetleg annak *-i* helynévképzős származéka lehet. A szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Vík* szn.; cseh *Vlk* szn.; le. *Vilk* szn. Köznévi előzményéhez l. összl. **vьlkъ* 'farkas' (FNESz. *Tiszavalk*).

Valpó 'település Baranya vm. D-i részén Aszuágtól DK-re' 1332–5/Pp. Reg.: *Wolpo ~ Wolpow ~ Voyha ~ Wolko* (Gy. 1: 402), 1397: *Walpow*, p. (Cs. 2: 466).

A *Valpó* (1208: *Wolpach*, ÁSz. 827) puszta személynévből keletkezett magyar névadással. A szn. köznévi előzményéhez l. a m. R. *valpót* 'ispán, tisztartó < kfn. *waltbote* 'helytartó, meghatalmazott'. A szóvégi *t-t* a magyar tárgyragnak fogta fel, ezért maradhatott el (FNESz.).

Várad 'település és monostor Baranya vm. ÉK-i részén' +1093/404: *Varad*, 1225 Pp./327: *Warad*, 1307: *Warod*, 1332 Pp.: *Waraud* | **Lat.** +1058/300//403, [+1235]/350/404: *Waradinum*, 1212/340–49, 1225 Pp.: *Waradiensis*, 1215, 1215/363, 1222, 1224/399, 1226, 1233, 1238, 1254/400, 1259, 1276, 1294, 1322: *Waradiensis*, 1218 Pp., [1292–97], 1320, [XIV.]/XI. elejére: *Waradino*, 1228/274/657, [+1235]/350/404, 1332–7/Pp. Reg.: *Waradiensis*, 1258/259: *Waradiensem*, 1258/259, 1263, 1296: *Waradino*, [1292–97], 1332–7/Pp. Reg.: *Waradyno*, [1292–97], 1327, 1332–7/Pp. Reg.: *Waradyensis*, 1314: *Waradyensem*, 1319: *Waradini*, [XIV.]/XI. elejére: *Waradiensem* (Gy. 1: 362–4).

Pécsvárad néven is említik.

A m. R. *várad* 'udvarhely; kis vár, erősség' (FNESz.) jelentésű főnévből keletkezhetett. Nem zárható ki ugyanakkor, hogy a *vár* 'erődítmény, megerősített hely' (TESz.) főnévből keletkezett a *-d* helynévképzővel. KISS LAJOS szerint elképzelhető, hogy Géza fejedelem egyik udvarhelyével van dolgunk. L. még *Várad* szn. (1202–1203/ cr 1500: *Varad*, ÁSz. 793) (FNESz.).

Váralja 1. 'Pécsvárad egyik elkülönült településrésze Baranya vm.-ben' 1258/259: *Varallya*, v., [1292–97]: *Warolya* (Gy. 1: 363). L. **Pécsvárad. 2.** 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében, Kémed vára mellett' 1330/477:

Varalya ~ Varalia(h?) (Gy. 1: 323). **Váraljakémed** néven is említik. L. még **Kémed**.

A m. *váralja* 'vár alján lévő település' (FNESz.) főnévből keletkezett. Mindkét elnevezés arra utal, hogy a település, illetve a településrész egy várdomb lábánál épült (FNESz.).

[Váralja]kémed 'település Baranya vm. ÉK-i részén a Karasó közelében, Kémed vára mellett' 1330: *Kemed de sub castro*, v. (Gy. 1: 323). L. **Váralja, Kémed**.

A m. *váralja* 'vár alján lévő település' (FNESz.) főnévnek és a *Kémed* névnek az összetétele. *Kémed* településből kivált településre utal. Talán nem is ilyen nevet rejt, hanem egyszerűen Váralját írják ily módon körül.

Varasd 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól K-re' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Vorost*, v., +1015//XV.: *WorUSD* (Gy. 1: 402).

A m. R. *váras* 'város' főnév *-d* helynévképzős alakja (FNESz.).

(Varathuth) 'település Baranya vm. Ny-i részén, Vajszló határosa' 1244/295/384: *ad finem v-e Varathuth*, v. (Gy. 1: 402).

Olvasata bizonytalan. Gy. szerint talán összefügg a mai *Várhely* dűlőnévvel. Többé e néven nem szerepel.

Vár-fő völgye 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett hely' [+1235]/350/404: *Varfewelge*, loc. (Gy. 1: 285).

Az első névrész a m. *vár* 'uralkodói, főúri kastély' (TESz.) főnév és a *fej ~ fő* 'kezdet' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, amelyhez második névrészként a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja kapcsolódott. A hely pontos elhelyezkedésére utalt.

Várkony 'település Baranya vm. ÉK-i részén Pécsváradtól É-ra' +1015/+158//404/Pp. Reg.: *Varkun*, v., [1292–97]: *Warkun*, v. (Gy. 1: 402).

Eredete vitatott. Talán az avar néppel hozható kapcsolatba. A m. *vár* főnévből való származtatása KISS LAJOS szerint nem megalapozott (FNESz. *Tiszavárkony*).

Varsány 'település Baranya vm. középső részén, Pécestől D-re fekvett' 1181: *Vosian*, v., [1290 k.]: *Vassyán* (Gy. 1: 402).

A *varsány* népnévből jött létre metonimikus úton, s valószínűleg az e törzshöz tartozók lakóhelye volt. Így nevezték a honfoglalás előtt a magyarokhoz csatlakozott alán (jász) népcsoportot. A népnév csuvasos jellegű török közvetítéssel kerülhetett a magyarba (FNESz.).

Vasas 'település Baranya vm. É-i részén Pécestől ÉK-re' [1292–97]: *Vosos* (Gy. 1: 403).

A m. *vas* főnév –s képzős származékából keletkezett (FNESz.). Nevét a pécsvárad apátság alapítólevelében „tributarii ferri” néven említett vasasoktól (vasbányászoktól) kaphatta. A közeli Pécsvárad

fölötti hegyet *Vashegy*-nek nevezték.

[Vas-hegy] 'Baranya vm.-ben Pécsvárad fölött emelkedő hegy' +1015/+158//403/Pp. Reg.: ad radicem *Montisferrei*, +1015/329/399, [XI. vége]/XI. elejére, 1224/399: ad radicem *Montis Ferrei*, +1158/[1220 k.]/403/Pp. Reg.: de radice *Ferreimontis*, 1228/247//657: de radice *Ferrei Montis*, 1230 k.: de *Ferreo Monte* (Gy. 1: 362–3).

A *vas* főnévnek és a *hegy* 'dombnál magasabb kiemelkedés a föld felszínén' (TESz.) földrajzi köznévnek az összetételeként jött létre. Az elnevezés az ott bányászott ásványra utalhat, s okleveleinkben csak latinra fordított formában adatható.

Vasszeg 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re' 1308/321/325: *Voszygh*, 1321/325: *Woszygh*, 1324>338: *Woszegh* | ~i 1312: c-is Dom-i *Voszig* dicti (Gy. 1: 403). Vö. **Vasszegvára**.

A *vas* főnévnek és a *szeg* 'falurész; területész, vidék' (TESz.) jelentésű főnév összetételeként jött létre mikronévből metonímiával. Az elnevezés arra utalhat, hogy a településen vasbányászattal foglalkoztak.

Vasszegvára 'vár Baranya vm. K-i részén Baranyavártól K-re' 1330: *Woszeghvara*, loc. castris (Gy. 1: 403). Vö. **Vasszeg**.

A *Vasszeg* névhez illesztett *vár* 'uralkodói, főúri kastély' (TESz.)

jelentésű főnév birtokos személyjeles alakjával kiegészülés eredményeként jött létre.

Vatul ? 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett szántóföld' 1252: *Watul*, nov. (Gy. 1: 399).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi adatként közli (ÁSz. 796) magyarázat nélkül, így etimológiája bizonytalan.

Váty 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma és az Okor között' 1211/252: *Vag*, [1235–70]/581, 1238>372, 1272, 1275/337, 1277/337, 1279/337, 1283, 1330: *Wagh*, 1249: *Wag*, 1276, [1291], 1332–5/Pp. Reg.: *Vagh*, 1279: *Waagch*, *1320: *Vach* / ~i 1217/350/367: *Jac-o a-diacono de Wathy* | **Lat.** +1183/326/363: *Vaginssem* (Gy. 1: 403). Belőle vált kis **Nagyváty**.

Bizonytalan eredetű. KISS LAJOS szerint talán a m. R. *vagy* 'birtok, tulajdon, vagyon' jelentésű főnévvel kapcsolatos (FNESz. *Nagyváty*). Nem csupán helységként, hanem nagyobb területi egységként is szerepel: várispánság, megye jellegű kerület, esperesség székhelye. Székely lövők lakhelye volt. Eredetileg *Vág(y)* alakú volt. A XV. században *g* és *t* felváltva szerepel a név végén (Cs. 2: 534).

Végbala 'település Baranya vm. középső részén a Dráva vidékén' 1281: *Weegbala*, t., 1293: *Wegbala*, t. (Gy. 1: 277).

Etimológiája bizonytalan. Talán egy *Bala* helynévből keletkezett a *vég* 'valami széle, határa' (TESz.)

előtaggal. A helynévre azonban nincs adat.

Ve(jr)mör foka 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Veymurfuca*, loc. ~ *Veyrmurfuca* (Gy. 1: 328).

A *Vejmör* személynév (1089/1090: *Weimir*, ÁSz. 798) és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) összetételével jött létre.

Vejsze-hely 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett hely' 1212/397/405: *Veyzhel*, claus. (Gy. 1: 329).

A *vejsze* 'halastó' (TESz.) és a *hely* földrajzi köznévi összetételével jött létre. Esetleg csupán közsői említés.

Ve(jt)i 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva mellett' 1341: *Veyteh*, v. (Gy. 1: 405), 1404: *Veychy* (Cs. 2: 535).

A *Ve(jt)i* (+1135/+1262/1566: *Weyteh*, ÁSz. 799) puszta személynévből keletkezett magyar névadással.

Vék 'település Baranya vm. K-i részén Baranyavártól tól ÉK-re, a Karasó mellett' 1227/443, 1296, 1330, 1338: *Weyk*, p., t., v., 1301/XIV.: *Veak*, 1301/422, 1332–5/Pp. Reg.: *Vek*, 1308/338: *Weyke*, 1325: *Veyk*, 1332–5/Pp. Reg.: *Week* ~ *Wek* ~ *Neic* (Gy. 1: 405).

A *Ve(jk)e* puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással. Előzményéhez l. szb.-hv. *Ve(jk)a* női szn. (FNESz. *Kisve(jk)e*)

Velcsica ~ **Vulcsica** 'Baranya vm.-ben a Karasó jobb oldali mel-

lékvize Baranya vm. D-i részén' +1228/383/407: *Wlchyche*, fl. (Gy. 1: 274), +1228/383/407, 1281/364: *Wlchycha*, fl. (Gy. 1: 273, 274, 333), 1296: *Welchycha*, fl. ~ *Welchyza*, aqua (Gy. 1: 308).

Etimológiája igen bizonytalan. Talán szláv eredetű; vö. szlk. *Velčice* hn. (FNESz. *Velséc*).

Velente 'település Baranya vm. ÉK-i részén, helyét közelebbről nem ismerjük' +1015/+158//403/Pp. Reg., +1158/[1220 k.]//403/Pp. Reg.: *Velente*, v., +1015//XV.: *Velentha* (Gy. 1: 406).

FEHÉRTÓI KATALIN az első adatot személynévi adatként közli (ÁSz. 800) magyarázat nélkül, így etimológiája bizonytalan.

Velény 'település Baranya vm. középső részén a Kőrös patak mellett' 1262/413: *Welen*, v. (Gy. 1: 406).

A *Velény* pusztája személynévből (+1086: *Welen*, ÁSz. 800) keletkezett magyar névadással.

Vencs ? uta 'Baranya vm.-ben a Hódos menti Bogád határában említett út' +1058/300//403: *Wenchwta*, via (Gy. 1: 287).

Etimológiája bizonytalan. FEHÉRTÓI KATALIN a névben személynévet lát, s adatunkat a *Vench* címszó alatt személynévi adatként közli (ÁSz. 802). Ha az első névrész valóban személynév, talán egy Vencs nevű személy birtokához vezető vagy általa épített út neve.

Verespéter ligete 'Baranya vm.-ben Heténye határában említett er-

dő' 1341: *Verespetvrligety*, s. (Gy. 1: 317).

A *Veres Péter* (1141–1161: *Peter*, ÁSz. 630) személynévnek és a *liget* 'kisebb ritkás erdő, berek' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának az összetétele. Birtoklásra utalhatott. Az első névrészbéli személynév már két-elemű formát mutat.

Vermes 'Baranya vm.-ben Sámod határában említett sziget' 1257: *Wermus*, ins. (Gy. 1: 375).

A m. *verem* '<földbe ásott nagyobb> gödör' (TESz.) jelentésű főnév –s képzős származéka. Arra utalhatott, hogy a szigeten volt egy nagyobb verem.

Versend 'település Baranya vm. ÉK-i részén Mohácstól Ny-ra' 1268: *Wrsyndh*, 1276: *Wersund*, 1288/302, 1289>344: *Wersend* | ~i [1292–97]: St. f. St-i de *Versundy* (Gy. 1: 406).

A *Versend* (1138/1329: *Wersendi*, ÁSz. 804) pusztája személynévből keletkezhetett magyar névadással. KISS LAJOS szerint kevésbé elfogadott az az elképzelés, miszerint a településnév szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Vršani* hn.; cseh *Vršany* hn. Ennek értelme 'felül lakók [falva]' (FNESz.).

Vertike 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva közelében' | ~i 1322: Jo. magnus f. Mortunus de *Wertegey* (Gy. 1: 406).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Vratigoy* hn. (FNESz. *Sósvertike*).

Vidra ? 'Baranya vm.-ben Daróc határában említett tó' +1264/[XIV.]: *Vidria*, lac. (Gy. 1: 297).

Etimológiája bizonytalan. Talán a m. *vidra* állatnévből keletkezett, s a tó jellemző állatvilágára utalhatható. A TESz. a *vidra* első előfordulásaként ezt az adatot adja *Vidra* alakban.

Világosberek 'település Baranya vm. középső részén a Karasó mellett' 1289/291: *Wylagus Beruk*, v. (Gy. 1: 406).

A m. *világos* mn. és a *berek* 'liget; láp' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre mikronévként, a vidék jellemző növényzetére utalva. Ez lett metonímiával az itt települt falu nevévé.

Villány 'település Baranya vm. középső részén Harsánytól K-re' 1311: *Viliam*, 1332–5/Pp. Reg.: *Villam* ~ *Willaam* ~ *Wiglam* ~ *Wilha* ~ *Wykam* (Gy. 1: 406).

A m. *Villány* puszta személynévből (1211: *Villum*, ÁSz. 810) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. talán a m. *villám* főnévhez kapcsolható *Willam* személynevet. Vö. még a ném. R. *Willhalm* ~ *Willalm* 'Vilmos' személynevet is (FNESz.).

Villyó 'település Baranya vm.-ben a Dráván túl, Aszuágtól Ny-ra' +1228/385/407: *Wyllow*, v., +1228/423: *Vyllou*, v., 1317/XVI.: *Wilio*, p. (Gy. 1: 406).

A *Villyó* puszta személynévből (+1228/1383/1407: *Wyllow* (Gy. 1:406) keletkezhetett magyar név-

adással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. blg. *Вѣло* ~ *Вѣле* szn. (FNESz.).

Viszló 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól Ny-ra' [1300 k.]: *Vyzlou*, 1329>372, 1330: *Wyzlou*, t., 1330: *Wyzlow*, 1332/437: *Vyzlow*, p., v. ~ *Vyzlov*, 1332–5/Pp. Reg.: *Vizlo* ~ *Vyslo* ~ *Wislo* ~ *Wyslo* ~ *Wisklo* ~ *Wilaw* (Gy. 1: 407).

Puszta személynévből (1224/1326: *Vizlou*, ÁSz. 797) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű; vö. cseh *Wyslav* szn., le. *Wyslaw* (FNESz.).

Víz-ág ? 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett víz' [+1235]/350/404: *Wysag*, aqua (Gy. 1: 285).

Talán a *víz* földrajzi köznév és az *ág* 'folyó ága' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre szintagmatikus szerkesztéssel.

Vi(z)sont hida 'Baranya vm.-ben Bonahidakrassó határában említett híd' 1312: *Vysunthida*, pons, 1319: *Visonthhida* (Gy. 1: 333).

A *Visont* (1278/1378: *Vysunt*, ÁSz. 815) személynévnek és a *híd* 'valamely útnak folyó stb. feletti áthaladását biztosító műszaki építmény' (TESz.) főnév birtokos személynéves alakjának az összetétele. Az elnevezés birtoklásra utalhatott.

Völgy 'Baranya vm.-ben Nadica határában említett hely' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Welg* (Gy. 1: 344).

A *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett. Az oklevél többi szórványa inkább közszónak mutatja.

Vörösmart 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől D-re' +1246/400: *Verusmorth*, loc., 1332–5/Pp. Reg.: *Weresmorth Verusanerd* ~ *Vrsmord* (Gy. 1: 407).

A *vörös* 'piros' (TESz.) melléknév és a *mart* 'part' (TESz.) főnév összetételeként jött létre. Az elnevezés vörhenyes talajra utalhatott (FNESz.). Az első adat *locus*-ként említi, talán nem településnévi, hanem mikrotoponímiai előfordulást rejtve.

Zabos 'Baranya vm.-ben Kopács határában említett víz' 1212/397/405: *Zabus*, aqua (Gy. 1: 328).

A m. *zab* növénynév –s melléknévképzős származékából jött létre. A víz környékének jellemző növényzetére utalt.

Zákonfő 'település Baranya vm.-ben, a Dráván túl Valpó környékén fekketett' 1289/347: *Zacunfew*, v. (Gy. 1: 408).

Etimológiája bizonytalan. Az előtag talán személynévi eredetű; vö. 1086: *Zaca(n)* (ÁSz. 834) szn. (FNESz. *Zákány*). Az utótag a *fej* ~ *fő* 'kezdet; forrás' (TESz.) földrajzi köznévi.

Zala 1. 'település Baranya vm. K-i részén Kőszegtől DNy-ra' 1227/443, 1308/321/325, 1321/325: *Zala*, p. (Gy. 1: 408). **2.** 'település

Baranya vm. ÉNy-i részén, Cseregy és Egéd között sorolják föl' 1326: *Zala*, v. (Gy. 1: 408).

A *Zala* puszta személynévből (1212, ÁSz. 837) keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév a szln. R. *Sala* átvétele. Ez preszláv eredetű lehet, és tövében az ie. **sal-* 'patak, folyóvíz, áramlás' rejlik (FNESz.).

Zaláta 'település Baranya vm. Ny-i részén a Dráva mellett' 1322: *Zalata*, t. ~ *Zalate*, t. (Gy. 1: 408).

Szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar névrendszerbe; vö. szb.-hv. *Zlata* hn.; szln. *Zlata Voda* hn.; cseh *Zlatá* hn. Tkp. értelmében 'aranyos'. Elképzelhető, hogy egy folyóvíz, forrás neve vonódott át a településre. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy szláv eredetű személynévből jött létre magyar névadással; vö. szb.-hv. *Zlata* szn. (FNESz.).

Zerna 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól DNy-ra' 1290/291: *Zeerya*, p., 1296: *Zerna*, p., t. (Gy. 1: 408).

A *Zerna* puszta személynévből (+1206/1385, ÁSz. 848) keletkezhetett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott.

Zöcske 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma mellett' [1275]: *Zechke*, t. ~ *Zecke* (Gy. 1: 409).

A *Zöcske* puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Birtoklásra utalhatott (FNESz. *Zöcsketelep*).

Zúgó-fok ? 'Baranya vm.-ben Franceusföldre határában említett

víz' 1296/346/408: *Zugousuk* [ɔ: *Zugoufuk* ?], aqua (Gy. 1: 303).

A *zúg* 'folyamatos, átható, mély hangot ad' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjának és a *fok* 'nagyobb vizekből kifolyó ér vagy csatorna' (TESz.) főnévnek az összetétele. Az első jelzői névrész a *patak* hangjára utalt.

Zselic 'erdős dombvidék Baranya vm. É-i részén' 1296, 1347: *Zelyz* (Gy. 1: 247) | **Lat.** 1296: *Zelasio* (Gy. 1: 247, 325) ~ *Zelyzyo* (Gy. 1: 247), 1329: *Selizyo* (Gy. 1: 352), 1330: *Selizio* (Gy. 1: 247, 384).

Pusztá személynévből (1093-1095: *Selez*, *ÁSz.* 705) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szláv **Želis* személynév a *Želislav* szn. rövidült alakja lehet (FNESz. *Zseliz*). KISS LAJOS szerint nem helytálló az az elképzelés, amely a m. *sün* állatnév R. **sil* változatát látja benne. Véleménye szerint szintén elfogadhatatlan a szláv *železo* 'vas' főnévre való visszavezetése is (FNESz.).

Zsibót 'település Baranya vm. ÉNy-i részén Vátytól ÉNy-ra' 1278/318: *Sybouth*, v., 1316: *Syboulth*, v., 1324>344, 1330: *Sybolth*, 1330: *Sibolth*, 1332–5/Pp. Reg.: *Sybold* ~ *Sybolod* ~ *Sybolch* ~ *Sybol* ~ *Siblac* ~ *Syplak* (Gy. 1: 409).

A *Zsibót* pusztá személynévből (1228: *Sibolth*, *ÁSz.* 711) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez vö. ném. R. *Sibold* szn. ~ *Sibolt* szn. (FNESz.)

(Z)sigfa 'Baranya vm.-ben a Pécs melletti Boda határában említett hely' [+1235]/350/404: *Sigfa*, loc. (Gy. 1: 286).

Az elnevezés etimológiája, lexikai felépítése ismeretlen.

– – – **patak** 'Baranya vm.-ben Kisdér határában említett patak' 1329/XIV.: – – – *potock* (Gy. 1: 327).

A hn. első névrésze ismeretlen. A második névrész a m. *patak* 'a folyónál kisebb folyóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi.

Irodalom

- ÁSz. = FEHÉRTÓI KATALIN, *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Bp. 2004.
- BÁRCZI GÉZA (1958), *Magyar hangtörténet*. Budapest.
- BÁRCZI—BENKŐ—BERRÁR (2002), *A magyar nyelv története*. Szerk. BENKŐ LORÁND. Bp.
- BENKŐ LORÁND (2003), *Doboka és társai*: MNy. 99: 393–412.
- BENKŐ LORÁND (2004), *Az ómagyar –j, –aj/–ej helységnévképző*: MNy. 100: 406–419.
- BENKŐ LORÁND (1998), *Ómagyar kori helyneveink vizsgálatának néhány szempontja* In: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Szerk. BENKŐ LORÁND. Bp. 111–120.
- FNESz. = KISS LAJOS, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. 2. bőv. jav. kiad. Budapest. 1997.

- GYÖRFFY GYÖRGY (1966), *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. 1. kötet. Bp.
- HECKENAST GUSZTÁV (1970), *Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban*. Értekezések a történeti tanulmányok köréből. Új sorozat. 53. sz. Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN (1993), *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen.
- KÁZMÉR MIKLÓS (1970), A „falu” a magyar helynevekben. Budapest.
- KISS LAJOS (1995), Földrajzi neveink nyelvi fejlődése. *NytudÉrt.* 139. sz. Bp.
- KISS LAJOS (1999), *Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti tanszé-kének Kiadványai 1. Piliscsaba.
- MEZŐ ANDRÁS (1996), *A templomcím a magyar helységnevekben*. 11–15. század. Budapest.
- NYIRKOS ISTVÁN (1987), *Az inetimologikus mássalhangzók a magyarban*. Debrecen.
- PÓCZOS RITA (2001), *Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. Debrecen.
- TESz. = BENKŐ LORÁND, *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*. Bp. 1967–1976.
- TÓTH VALÉRIA (2001a), *Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára*. Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA (2001b), *Névrendszertani vizsgálatok a korai ómagyar korban*. (Abaúj és Bars vármegye). Debrecen.
- ÚMTSz. = *Új Magyar Tájszótár III*. Főszerk. B. LŐRINCZY ÉVA. Bp. 2002.